

พระพุทธศาสนา - อมตเทศนา

พินเอก ดร. ชินวุธ สุนทรสีมะ

แปลจาก

BUDDHISM—A *Living Message*

BY PIYADASSI THERA

TRANSLATED BY CHINNAWOOT SOONTHORNSIMA

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961129882

๐๑. ๑

วันที่ 5 มี.ย. ๒๕
เลขทะเบียน ๔๙๐๘ (๕.๒)
เลขหมู่ ๐๑
๖ 838๗๗ ๙๕๕๗

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ

นางสุภาพ สุนทรสีมะ (เชียงใหม่ ดิษยะสุริน)

มารดา พันเอก ดร. ชินวุธ สุนทรสีมะ
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

ณ เมรุวัดศรีทศเทพ

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗

อธิบดีเน้ามหาเถรศาล

พิมพ์ที่
.....

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพ
เป็นกรณีพิเศษ

นางสุภาพ สุรินทร์สมะ (เจียงใหม่ ดิษยะศริน)

มารดา พันเอก ดร.จันอุธ สุรินทร์สมะ

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

ณ เมรุวัดวัดเทพ กรุงเทพมหานคร
วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗

เวลา ๑๗.๐๐น.

(แบบ ก.)

หมายเลขรับสั่งที่ ๑๒๕๘๐

สำนักพระราชวัง

๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓

กรุงเทพมหานคร

พระราชทานเพลิงศพ นางสุภาพ สุนทรสีมะ เป็นกรณีพิเศษ ณ วัดศรีเทพ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๓.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ นางสุภาพ สุนทรสีมะ
	เพื่อทราบ
	เครื่องพระราชทานเพลิง และเจ้าพนักงานผู้เชิญมา
	เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับสั่ง

พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษแก่ นางสุภาพ สุนทรสีมะ (เชียงใหม่ ดิษยะศริน) ณ เมรุวัดศรีศรียะมาลาภิรมย์ กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๗.๐๐ น.

พระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้ หากนางสุภาพ สุนทรสีมะ (เชียงใหม่ ดิษยะศริน) จะยังทราบด้วยญาณวิถิใดได้ ก็คงจะมีความปีติชื่นชมโสมนัสสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอย่างหาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้า บุตร ธิดา พี่น้อง และญาติในสกุล สุนทรสีมะ พี่น้องและญาติในสกุลดิษยะศริน ขอกราบถวายบังคมเบื้องพระยุคลบาทด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมด้วยความจงรักภักดีเป็นสรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลแก่วงศ์สกุลสืบไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า พันเอก ดร.ชินวุธ สุนทรสีมะ บุตรและธิดา

พี่น้องและญาติในสกุล สุนทรสีมะ

พี่น้องและญาติในสกุล ดิษยะศริน

สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(สุวฑฺฒโน)ได้ทรงโปรดกรุณาเป็นประธานในงาน พระราชทานเพลิงศพ นางสุภาพ สุนทรสีมะ ในวันอาทิตย์ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ เวลา ๑๗.๐๐ น. นับว่าเป็นพระกรุณาธิคุณอันสูงสุดแก่นางสุภาพ สุนทรสีมะ (เชียงใหม่ คิษยะศริน) และวงศ์ตระกูล

เกล้ากระหม่อม ภรรยา บุตร ธิดา และหลานทั้งหลาย ขอน้อมเกล้า กราบสักการะ ณ เบื้องพระบาท ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ไว้ ณ ที่นี้

แสงส่องใจ

○ โลกทุกวันนี้เป็นที่รู้สึกว่ามีคนมาก ชุลมุนวุ่นวายอยู่ด้วยกิเลส มนุษย์ คับคั่งเบียดเสียดเขียดคยัดด้วยผู้มีกิเลสท่วมทับ ความทุกข์ทรมาน ที่ต่างก่อให้กันมากมายพันจะพรรณนา กล่าวได้ว่าเต็มไปด้วยอันตรายน่า สะพรึงกลัวทุกหนทุกแห่ง ที่แอบแฝงอยู่ในความมืด ผู้มีความศึมีบุญ มีกุศลและมีพุทโธในใจก็ไม่อาจหนีพ้นความมืดได้ เมื่ออยู่ในที่มืดก็ต้อง ได้รับความมืดด้วยเป็นธรรมดา แต่ผู้มีความศึมีบุญมีกุศลมีพุทโธในใจ แม้อยู่ในโลกมืด แต่ก็มีบ้านเรือนของตนที่มีไฟส่องสว่างไสวได้อยู่ใน บ้านเรือนตนพ้นจากความมืดที่ล้อมรอบอยู่ภายนอก มีความสะดวกสบาย ใต้พอสมควรกับบุญกุศลความดีงามของคนในขณะที่คนผู้ไม่มีบุญกุศล ต้องอยู่ในความมืดของโลกมืด

○ โลกยังมีคนเพียงไร ผู้มีปัญญาซึ่งทำบุญทำกุศลเพียงนั้น เพื่อให้ มีบ้านเรือนที่สว่างไสวด้วยแสงไฟส่องพื้นไว้เป็นที่พักอาศัย ไม่เคียดร้อน

ในขณะที่ผู้ไม่มีบุญไม่มีกุศลทั้งหลายเดือดร้อนอยู่ในความมืด

○ ช่วงเวลาที่มิได้ทำบุญกุศลอื่น การท่องเที่ยวทุกข์ก็เป็นการทำบุญกุศลที่สำคัญมาก และทำได้สบาย ๆ ไม่ต้องลงทุนลงแรงเหนื่อยยากอะไรนักหนา ผู้มีปัญญาจึงยินดีและสำนึกด้วยกตัญญูกตเวทีในพระพุทธองค์ในพระพุทธโร

○ ใจที่มีพุทธโร หรือใจของผู้ที่ภavanaพุทธโรอยู่เสมอเป็นใจที่มีที่พึ่งที่ยิ่งใหญ่ และการจะได้ที่พึ่งที่ยิ่งใหญ่คือพุทธโรก็มีใช้ลำบากยากเย็นแม้แต่น้อย งานอื่นทั้งหลายหมดในทุกชีวิตยากเย็นยิ่งกว่าหลายร้อยหลายพันเท่า ท่องพุทธโรนั้นง่ายนัก นึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้านั้นเป็นมงคลสูงสุดนัก อย่าลืมเป็นอันขาด นึกให้เสมอ

ศด. พระพุทธโร

(สมเด็จพระญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

นางสุภาพ สุนทรสีมะ
(เชียงใหม่ ดิษยะศริน)

ชาตะ ๓ ธันวาคม ๒๔๕๑

มตะ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๗

ประวัติ นางสุภาพ สุนทรสීමะ

นางสุภาพ สุนทรสීමะ มีนามเดิมว่า เชียงใหม่ คิษยะศรีน เป็นบุตรคนโตของ รองอำมาตย์โท คัด คิษยะศรีน และนางเซช เกิดเมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีน้องจำนวน ๗ คน คือ

๑. นางธัญญะ อนันตศิริ ภรรยาของ พันตรีวิสิทธิ์ อนันตศิริ (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. นายประคิษฐ์ นามเดิมว่า ประทุม คิษยะศรีน เป็นเจ้าของ โรงเรียนหาคีใหญ่อำนวยวิทย์ แต่งงานกับนางลัดดา (จามิกรณ์)

๓. นางเทพรส ภรรยาของ พลเอก เวก เขียวเวช

๔. นางรสสุกนธ์ สัตย์สงวน ภรรยาของ นายฟู สัตย์สงวน เจ้าของโรงเรียนสัตย์สงวนวิทยา

๕. นางจงกลณี ขมจินดา (ถึงแก่กรรมแล้ว) ภรรยาของ พลตรี ฉอ้อน ขมจินดา

๖. นายประยูร คิษยะศรีน (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๗. พลอากาศเอกประหัด คิษยะศรีน แต่งงานกับคุณหญิง วิจิตรา (วิกิณิษะณี)

นางสุภาพ สุนทรสීමะ สมรสกับ นาวาโท จรูญ สุนทรสීමะ ร.น. มีบุตรธิดา ๗ คน คือ

๑. พันเอก ดร.ชินวุช สุนทรสීමะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ส.ส. กรุงเทพมหานคร พรรคพลังธรรม สมรสกับ นางอารีญา (โลจนานนท์) มีลูก ๓ คน คือ ดร.วิภาดา (เอื้อย) น.ส.วรางคณา (อ้อ) และนายวรชฎ (อ้อบ)

๒. นางวรรณษา (ถึงแก่กรรมแล้ว) สมรสกับ นายปธาน บุญย-

วิบูลย์ มีลูก ๒ คน คือ นางปริม เทพหัสดิน ณ อยุธยา (อ้อย) กับ
เรืออากาศเอก เปรม บุญยวิบูลย์ (อ็อค)

๓. พันตำรวจเอก จาตุรงค์ สุนทรสิมะ สมรสกับ นางภาระวี
มีลูก ๕ คน คือ นางจรูญญาณี ชาญเลขา (เจ็บบ) นายวีระวุฒิ (จ็อค)
นายอิทธิพล (ชาย) นางสาวมลวรุ (หญิง) และนายจตุฤทธิ์

๔. นางฉพศิริ นามเดิม ธนศิริ สมรสกับ นายนันท์ศักดิ์ ว.
เพียรทิพย์ มีลูก ๒ คน คือ นางอรนันท์ ศรีสุคนธ์ (นก) กับ นางจันทศิริ
สุนทรชัย (นัท)

๕. นางจิระวัลย์ สมรสกับ พลเรือตรี กมล ชนไมตรี มีลูก
๓ คน คือ กมุต (ไก่อ) นางสาวนภนันท์ (มค) และนายเสกศักดิ์ (กุง)

๖. นางศิริกัญญา สมรสกับ นายปีเตอร์ เมอนาสก้า มีลูก ๒
คนคือ น.ส.แคทลีน่า กับ น.ส. กลาล่า

๗. นาวาเอก จักรวฐ สมรสกับ นางสุภารัตน์ มีลูก ๒ คน
คือ ภัสวรี (ขิม) กับ ชวิวุฒิ (เขตต์)

นางสุภาพ สุนทรสิมะ นับว่าเป็นคนที่แข็งแรงที่สุดคนหนึ่งเมื่อ
เทียบกับบรรดาน้อง ๆ ทุกคนยกเว้น พลอากาศเอกประหัด ดิษยะศริน
แต่ในปีสุดท้ายของชีวิต นางสุภาพต้องเข้า ๆ ออก ๆ โรงพยาบาลอยู่ถึง
สี่ครั้ง ครั้งแรกเป็นโรคเกี่ยวกับตับและปอด สามครั้งหลังเป็นการรักษา
เล็ก ๆ น้อย ๆ และหลังจากกลับมาอยู่บ้านแล้วประมาณ ๑๐ วัน
ก็ถึงแก่กรรมอย่างสงบด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๗
เวลาประมาณ ๐๕.๒๐ น. ตลอดเวลาที่นางสุภาพ ได้เจ็บป่วย นายแพทย์
สมพร จามิกรณ์ ซึ่งเป็นญาติของนางสุภาพ ได้ดูแลรักษาให้เป็นอย่างดี
จึงขอขอบพระคุณนายแพทย์สมพรไว้เป็นอย่างสูง ณ ที่นี้ด้วย

สิริรวมอายุของนางสุภาพ สุนทรสิมะ ได้ ๘๕ ปี ๗ เดือน
๑๗ วัน

คุณแม่ของผม

โดย พ.อ. ดร. ชินวุธ สุณฑรสีมะ

ผมเชื่อเหลือเกินว่าท่านที่เคารพทั้งหลายที่กำลังอ่านเรื่องนี้ของผม ก็คงจะเหมือนผมที่โดยปกติจะชอบดูหนัง ดูละคร ดูโทรทัศน์ และอ่าน นวนิยายต่าง ๆ เพื่อติดตามเรื่องของชีวิตของตัวเองในเรื่องเหล่านั้น ด้วย ความอยากรู้อะไรที่จะเกิดแก่ตัวละครนั้น ๆ ด้วยความสนใจ สนุกสนาน เสร้าสร้อย ดิ้นเดิน เร้าใจ สมใจ และสะใจไปตามเหตุการณ์และบทบาท ของตัวแสดงเหล่านั้นไปตามท้องเรื่อง และยังหากเรื่องเหล่านั้นสามารถ ให้ความรู้ บทเรียน และคติชีวิตแก่เราด้วยแล้ว ก็นับได้ว่าเรื่องดังกล่าว นั้น น่าจะมีประโยชน์แก่ผู้ดูและผู้อ่านอยู่ไม่มากนักน้อย ผมเขียนเรื่องของ คุณแม่ผมนี้ขึ้นด้วยความรู้สึกที่ชีวิตของคุณแม่ผมเป็นชีวิตที่น่ารู้ น่าติดตาม และน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ผมเชื่อเหลือเกินว่า คุณแม่ของผมนี้นับได้ ว่าท่านเป็นนางเอกคนหนึ่งที่มีชีวิตจริงในละครโรงใหญ่ของโลกอย่างแท้จริง ยิ่งกว่านั้น ผมยังเชื่อต่อไปอีกว่า บทเรียนจากชีวิตของคุณแม่ผมนี้น่า จะเกิดประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านได้พอสมควรเหมือนกัน

คุณแม่ของผมนี้เป็นคุณแม่ธรรมดา ธรรมดาจริง ๆ ทีเดียว ท่าน ไม่ได้เป็นลูกเศรษฐี ไม่ได้มีความรู้สูง หรือเป็นสาวไฮโซในสมัยโน้นแต่ อย่างใดเลย แต่คุณแม่เป็นคนสวย เรียกว่า เป็นคนสวยที่สุดคนหนึ่งใน พื้นที่แถบบ้านของคุณตาคุณยายของผม คุณตาของผมชื่อ รองอำมาตย์โท ดิศยะศรีนรับราชการในสายอัยการต้องโยกย้ายไปตามจังหวัดต่าง ๆ คุณยายของผมชื่อ เชย เป็นผู้มีความสามารถหลายอย่าง เช่น เป็นหมอนวด หมอตำแย เป็นครูละคร เป็นคนชอบค้าขาย เป็นคนเด็ดขาดเอาจริงเอา

จึง และมีความสามารถมากในด้านการครัว ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของ คุณตาและคุณยายของหมาก็คือ เวลาคุณตามีลูกมักชอบตั้งชื่อลูกตามชื่อของ จังหวัด และอำเภอที่ท่านรับราชการอยู่ เช่น ตอนคุณตาได้ลูกสาวคนแรก คือคุณแม่หม่นั้นท่านรับราชการอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านจึงตั้งชื่อลูกว่า “เชียงใหม่” แต่ตอนหลังคุณแม่ได้เปลี่ยนเป็นชื่อ “สุภาพ” คุณตาของหมามีลูกคนที่สองเป็นผู้หญิง เมื่อตอนท่านรับราชการอยู่ที่อำเภอธัญบุรี ท่านจึงตั้งชื่อคุณน้าคนที่สองของหม่าว่า “ธัญญา” และตั้งชื่อลูกคนที่สามซึ่งเป็นผู้ชายว่า “ประทุม” ตามชื่อจังหวัดปทุมธานี ส่วนลูกคนต่อ ๆ ไปนั้นได้เกิดตอนที่ท่านได้ลาราชการออกมาประกอบอาชีพส่วนตัวในกรุงเทพฯ นานครแล้ว จึงไม่ได้ตั้งชื่อตามระบบเดิม

ต่อไปนี้ผมขออนุญาตแนะนำให้ท่านผู้อ่านรู้จักน้อง ๆ ของคุณแม่สักหน่อยก่อน กล่าวคือคุณแม่ของหม่าเป็นลูกคนหัวปี คนถัดมาหรือลูกคนที่สองก็คือ คุณน้าธัญญา ได้แต่งงานกับ พันตรี วิสิษฐ์ อนันตศิริ ซึ่งได้เสียชีวิตหลังสงครามโลกครั้งที่สองไม่นานนัก ส่วนลูกคุณตาคุณยายคนที่สาม คือ “น้าทุม” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ประคิมฐ์” (ถึงแก่กรรมแล้ว) เป็นเจ้าของโรงเรียนหาดใหญ่อำนวยการวิทย์ ที่หาดใหญ่ และเดี๋ยวนี้โรงเรียนนี้ได้เป็นของ อาจารย์ประณีต สัตยารักษ์ ลูกสาวคนโตของ “น้าทุม” คนที่ ๔ คือ คุณน้าเทพรส (ถึงแก่กรรมแล้ว) ได้แต่งงานกับ พลเอก เวก เขียวเวช คุณน้าคนที่ ๕ คือ คุณน้าจงกลณี แต่งงานกับ พลตรี ฉอ้อน ยมจินดา และได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่อยู่ในวัยสาวมาก ๆ คนที่ ๖ ชื่อ น้า ประยูร หรือ “น้าค้อย” ซึ่งได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่ตอนรุ่นหนุ่ม และคุณน้าคนสุดท้ายของหม่าก็คือ “น้าค้อย” หรือ พลอากาศเอก ประหยัด คิษยะ-สริน แต่งงานกับ คุณหญิงวิจิตร และเป็นบิดา มารดาของนาวาอากาศเอก วีระยุทธ คิษยะสริน พระสวามี ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปแล้ว

คุณแม่แต่งงานกับคุณพ่อ ในวันที่แสนจะเป็นหนุ่มเป็นสาวกันอย่างเหลือเกินจริง ๆ กล่าวคือ คุณแม่อายุเพียงประมาณ ๑๘ ปี และคุณพ่อก็เพียงประมาณ ๒๐ ปี และกว่าจะได้แต่งงานกันก็ต้องต่อสู้อุปสรรคมากมายที่สุด อุปสรรคสำคัญของฝ่ายคุณพ่อก็คือ คุณย่าของผมชื่อ นางเจิม ภรรยาของ นาวาเอกหลวงประกอบวิชกิจ ร.น. ตอนนั้น คุณพ่อกำลังเรียนหนังสือชั้นมัธยมปลาย ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย แล้วไปเกิดหลงรักคุณแม่ ซึ่งอยู่บ้านใกล้ ๆ กันที่ถนนข้าวสาร บางตำรูดอนคุณพ่อมาคิดพันและหลงรักคุณแม่ นั่น คุณพ่อหนีโรงเรียน ไปคอยเฝ้าแอบดูคุณแม่อยู่ จนไม่ยอมไปโรงเรียน ทำให้เสียการเล่าเรียน พอคุณย่ารู้เรื่องเข้า ก็พยายามป้องกันอย่างเต็มที่ ทั้งคว่ำ และเขียนตีขนาดใหญ่ แต่ทำอะไร ๆ คุณพ่อก็ไม่ยอมเลิกรัก และในที่สุด คุณพ่อก็คืนรนให้คุณย่าไปขอคุณแม่และแต่งงานให้ คุณย่าก็ไม่ยอม คุณพ่อก็ยิ่งคืน จนถึงขั้นจะเป็นจะตาย คุณย่าจึงได้ยอมแพ้ในที่สุด คุณยายของผมก็ไม่ค่อยจะเต็มใจนัก แต่ก็ยอมยกคุณแม่ให้ และท่านทั้งสองก็ได้แต่งงานกัน โดยคุณพ่อเรียนไม่จบมัธยมปลาย เรื่องทั้งหมดนี้ผมทราบ เพราะคุณแม่เล่าให้ฟัง ที่เล่าก็เพราะผมชอบซัก ชอบชวนคุณแม่คุย แล้วถามโน่นถามนี่มาตั้งแต่เด็ก จึงได้รู้เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้และที่จะเล่าต่อ ๆ ไปอีกมากในตอนข้างหน้า แต่ผมไม่ทราบว่าคุณแม่รู้สึกอย่างไร ตอนคุณพ่อมาคิดพัน และมาสู่ขอคุณแม่ เพราะผมไม่กล้าซัก โดยผมเคาได้ว่าถึงถามท่านก็ไม่ตอบ และเช้าจะถูกคุณเป็นของแถม อีกด้วย

เมื่อคุณแม่แต่งงานกับคุณพ่อแล้ว ก็ได้มาอยู่ที่บ้านคุณปู่ คุณย่าที่บ้านถนนข้าวสาร โดยมีห้องหออยู่ด้านหน้าของบ้าน ซึ่งเป็นชั้นบนของคลินิกที่คุณปู่เปิดรับรักษาคนไข้เป็นส่วนตัวอยู่หน้าบ้านนอกเวลาราชการอยู่ ท่านผู้อ่านคงพอจะเคาได้ว่า คุณแม่เข้ามาอยู่ในครอบครัวของคุณย่า ใน

ฐานะลูกสะใภ้ที่คุณย่าไม่ปรารถนาที่จะให้มีการแต่งงานเกิดขึ้นมาตั้งแต่เบื้องต้น ฉะนั้น โดยธรรมชาติแล้ว คุณแม่ย่อมจะต้องเผชิญกับภาวะการณ์ของความลำบากใจมากยิ่งขึ้นไปจากสภาพของ “แม่หัว-ลูกสะใภ้” ซึ่งตามปกติแล้วย่อมจะเป็นเงื่อนไขแห่งความขัดแย้งอย่างหนึ่งภายในครอบครัวไทย อันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปอยู่เป็นส่วนมาก แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ “แม่หัว-ลูกสะใภ้” ดังกล่าวได้เกิดขึ้นกับคุณแม่ในระยะแรก ๆ แต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น และเกิดขึ้นไป ลักษณะฝ่ายเดียว โดยคุณแม่ได้ปฏิบัติตัวอย่างน่ารัก ด้วยการให้ความเคารพรักคุณย่าอย่างจริงใจ และต่อเนื่องตลอดเวลา นอกจากนั้นที่สำคัญก็คือ คุณแม่เป็นคนขยัน เป็นคนเก่งมากในด้านการบ้านการเรือน ทั้งอาหารคาว หวาน การเย็บปักถักร้อย และไม่เสื่องาน ไม่หนีงาน อดทน ไม่มีปากกับคุณย่าเลย รับใช้คุณย่าอย่างใกล้ชิด รู้อก รู้ใจ และวางตัวเป็นที่ที่แสนดีของน้องสามีทุกคน ซึ่งมีอยู่ ๑๑ คน โดยคุณพ่อเป็นที่ชายคนโต แล้วในที่สุดคุณแม่ของผมนั้นก็เป็นที่รักของคุณย่า คุณปู่ และคุณอาทุกคน และไม่ว่า ใครก็ตามหากเกิดปัญหาใด ๆ คุณแม่จะถูกลูกจูงเข้าไปช่วยเหลือทั้งกายทั้งใจ เวลาใครป่วยไข้ คุณแม่ก็จะไปรักษาพยาบาล หรือเวลาที่คนไหนมีความทุกข์ด้วยเรื่องใด ๆ ก็แล้วแต่ คุณแม่จะไปปลอบใจ รักษาใจ และช่วยด้วยประการทั้งปวงให้ท่านผู้นั้นได้พ้นทุกข์ ฉะนั้น คุณอาของผมทุกคนจึงรัก และเคารพคุณแม่ผมอย่างมาก คุณแม่เป็นที่สะใภ้คนเดียวที่คุณอาของผมทุกคนเรียกชื่อโดยนำหน้าด้วยคำว่า “พี่” โดยเรียกว่า “พี่ไหม” สะใภ้คนอื่นทุกคนได้รับการเรียกขานด้วยคำนำหน้าชื่อเพียงคำว่า “คุณ” เท่านั้น เช่น “คุณเล็ก” “คุณซุบ” “คุณฉี” และ “คุณจินดา” เป็นต้น การที่คุณแม่เป็นที่ยอมรับของอา ๆ ของผมว่าเป็นที่นั้น นับว่าเป็นวุฒิบัตรอันสะท้อนได้เป็นอย่างดี ถึงคุณงามความดีของคุณแม่ ยิ่งกว่านั้น คุณย่าของผมนั้นเป็นคนจู้จี้ ขี้บ่นและเป็นคนเก่งยิ่งนักในด้าน

การบ้านการเรือน การครัว การเย็บปักถักร้อย ความตระหนี่ถี่เหนียว ความขยัน ความเอาจริงเอาจัง และที่สำคัญ ก็คือ การบ่นว่ามาราธอน แต่สำหรับคุณแม่แล้ว คุณย่าไม่เคยต้องบ่นว่าแต่อย่างใดเลย นับได้ว่าคุณแม่ของผมได้รับวุฒิบัตร เกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากคุณย่าแล้วเป็นอย่างดี

คุณย่าตื่นตั้งแต่ตีห้าในตอนเช้าทุกวัน คุณแม่ก็ต้องทำเช่นนั้น ได้ช่วยดูแลทุกอย่างแทนคุณย่า ต้องกำกับคนรับใช้และลงมือเองด้วย ตั้งแต่หุงข้าว ไปตลาด ทำกับข้าว เตรียมอาหารสำหรับใส่บาตร และสารพัดงานต่าง ๆ รวมทั้งเย็บผ้า ตัดเสื้อ เย็บมุ้ง เย็บที่นอน จัดดอกไม้ ทำบายศรี จัดงานเลี้ยงพระ เลี้ยงแขก ตลอดจนไปช่วยงานบ้านให้พี่น้องคนอื่น ๆ เวลาถึงงานที่ต้องไปช่วย เรียกว่า คุณแม่เป็นยอดแม่บ้านจริง ๆ ด้วยเหตุนี้ คุณย่าจึงรักคุณแม่ของผมเป็นอย่างมาก

คุณแม่มีลูกเร็วมาก ตอนคลอดผมนั้น คุณแม่ไปเตรียมตัวให้คุณชายทำคลอดให้ที่บ้านคุณชาย โดยคุณแม่ย้ายไปอยู่บ้านคุณชายก่อนถึงกำหนดคลอดเล็กน้อย บ้านคุณชายอยู่ที่ถนนบรรทัดทอง เข้าไปในซอยที่ ๓ จนถึงคลอง ซึ่งเดี๋ยวนี้คลองนั้นได้กลายเป็นถนนเลาะติดอยู่ริมรั้วของสนามกีฬาแห่งชาติ ซึ่งครั้งโน้นเป็นสวนฝรั่ง พอถึงวันคลอด ปรากฏว่ามีปัญหาในการคลอด คุณชาย ทำคลอดไม่ได้ จึงต้องไปตามคุณปู่มา คุณปู่จึงพาคุณแม่กลับไปบ้านถนนข้าวสาร แล้วคุณปู่ก็ทำคลอดเอาผมออกมาจากท้องคุณแม่ที่บ้านคุณปู่คุณย่า และถัดมาอีกสองปี วรรษษา น้องสาวของผมก็เกิด

ตอนนั้น คุณแม่ของผมก็ยังเป็นสาวสวยไปไหนก็มีลูกน่านรักผู้ชาย คนผู้หญิงคนติดตามไปด้วย เริ่มตั้งแต่ฮั้มคนหนึ่ง ฮุงคนหนึ่ง จนเดินเก่งทั้งคู่ ผมยังจำความรู้สึกของตัวเอง เวลาไปเที่ยวงานต่าง ๆ กับคุณแม่ ผมรู้สึกว่าคุณแม่ของผมสวยจริง ๆ หน้าตาสวย รูปร่างสวย แต่งตัวสวย

แล้วผมก็อดหวังไม่ได้ เวลาหนุ่ม ๆ มองคุณแม่ผมรู้สึกหวงและรำคาญ
จริง ๆ แล้วต่อมาสักหน่อยก็เกิดปัญหาภายในครอบครัวของผม คุณแม่ของ
ผมเกิดมีความทุกข์อย่างใหญ่หลวงใน ชีวิต ทุกข์อะไรหรือครับ.....
“ทุกข์ใด ๆ ของสตรี ไม่เท่าผู้มีเมียน้อย” ใจละครับ

คุณพ่อของผมนั้น เป็นชายหนุ่มรูปหล่อ และเจ้าสำอางค์พอ
สมควร ผมสังเกตดูแล้วคิดว่าพอจะสรุปสั้น ๆ ได้ว่าท่านเจ้าชู้และเป็นจอม
ได้อ่านคู่มือเดียว สมกับคำพังเพยที่ว่า “ดักลอบต้องหมั่นกู่ เป็นเจ้าชู้ต้อง
หมั่นเกี้ยว” ฉะนั้น ถ้าท่านไปคิดใจใคร่ท่านจะต้องจนสำเร็จผลจนได้ ผม
เชื่อว่าท่านคงไม่ได้บอกผู้หญิงที่ท่านไปคิดใจให้รู้ว่าท่านมีภรรยาและมีลูกแล้ว
เพราะว่าผมเคยไปกับคุณแม่และคุณป้าหญิง (ม.ร.ว. สดศรี สิงหราช) ญาติ
ห่าง ๆ ของคุณแม่ในการไปหาสุขภาพสตรีทรงเสน่ห์ท่านหนึ่งที่โรงเรียนฝรั่ง
สำหรับสตรีแห่งหนึ่ง ซึ่งสุขภาพสตรีผู้นั้นเป็นครูอยู่ จึงรู้เรื่องว่าคุณพ่อ
ไปผูกสมักรักใคร่กับเธอโดยเธอไม่ทราบเลยว่า คุณพ่อมีลูกมีเมียแล้ว
เมื่อท่านทราบความจริงแล้วก็เลิกลาภกับคุณพ่อ ตอนนั้นผม คงอายุราว ๆ
๓ ขวบ เห็นจะได้ เพราะตอนนั้นผมยังไม่ได้เข้าโรงเรียนเลย ในสมัยนั้น
ชั้นเรียนของโรงเรียนเริ่มตั้งแต่ชั้น ก.ไก่ แล้วปีต่อไปจึงขึ้นชั้นเตรียม
แล้วปีต่อไปจึงจะขึ้นชั้น ป. ๑ ถึง ป. ๔ แล้วจึงเป็นมัธยมตั้งแต่ ม. ๑ ถึง
ม. ๘ หลังจากไปพบสุขภาพสตรีนั้นไม่นานคุณแม่ก็กลับไปอยู่กับคุณยาย
โดยเอาบรรพชา น้องสาวของผมไปด้วย สำหรับสาเหตุจะเกิดจากคุณพ่อไป
สัมพันธ์สาวกับใครอีกนั้น ผมไม่ทราบเรื่อง ทราบแต่เพียงว่า ก่อนหน้า
นั้นคุณพ่อกลับบ้านค่อนข้างดึก เพราะผมเคยนั่งเป็นเพื่อนคุณแม่
โผล่หน้าต่างคุณนทคอยมองคุณพ่ออยู่จนดึก พอคุณพ่อมาถึงคุณแม่ก็
ร้องไห้ เมื่อคุณแม่แยกไปแล้วผมก็อยู่กับคุณพ่อที่บ้านคุณย่าของผมตาม
เดิม ในตอนนั้นผมยังโตไม่พอที่จะรู้ถึงความทุกข์ร้อน และความโศกเศร้า

ของคุณแม่ของผม แต่ผมยังจำได้ถึงคุณแม่ก่นแต่ร้องไห้หลายครั้งหลายหน แล้วคุณแม่ก็จากไป นาน ๆ คุณแม่ก็จะมาเยี่ยมคุณย่า เวลาคุณแม่มาบ้าน คุณย่าผมก็ดีใจ และคุณแม่ก็จะมาช่วยทำงานให้คุณย่าตามปกติ และส่วนมากจะเป็นงานพิเศษ เช่น มาเย็บมุ้ง มาเย็บที่นอน หรือมาช่วยทำบุญที่บ้านคุณย่า เป็นต้น

บางครั้งบางคราว คุณแม่ก็จะมารับผมไปอยู่ด้วยที่บ้านคุณตา คุณยายกับคุณแม่ และมักจะไปที่ละหลาย ๆ วัน บ้านคุณยายของผมที่ถนนบรรทัดทอง มีลักษณะที่ผิดไปจากบ้านคุณย่ามาก เพราะคู่ออกจะเป็นชนบทกว่า มีคลองอยู่ติดกับบ้าน และมีชานนอกบ้าน ปลูกด้วยไม้ สูงกว่าระดับพื้นดินเล็กน้อย และกว้างติดชิดกับคลอง มีต้นชมภูติดอยู่กับชานอีกด้านหนึ่ง ซึ่งออกลูกและดอกคอก เกสรตกเกลื่อนชานและลงไปไหลในคลองด้วย ที่คลองมีท่าน้ำ เราชอบอาบน้ำกันที่คลอง เราคือเด็ก ๆ ซึ่งก็มี น้ำต๋อย น้ำค้อย ผม และบรรดา ผมยังจำได้ถึงวันที่บรรดาผลักผมโดยไม่ตั้งใจ ทำให้ผมตกน้ำลงไปไหลในคลองเป็นการจมน้ำครั้งแรกของผม ตอนนั้นผมก็ยังคงอายุประมาณ ๓ ขวบกว่า ผมยังจำความรู้สึกตอนที่สำลักน้ำและน้ำเข้าปาก เข้าจมูก ตอนจมน้ำได้จนแม้กระทั่งบัดนี้ โชคดีที่ “น้ำทุม” อยู่ตรงนั้นด้วยจึงไหลลงไปช่วยผมไว้ได้ บรรดาเลยโดนตีร้องไห้ ผมยังสงสารเขาเลย

ตอนอยู่บ้านคุณตาคุณยายนั้น ผมรู้สึกว่าตัวมีความเด่นมาก เพราะคุณน้าของผมชอบมาพูดคุยล้อผมเล่น และจำได้ว่า น้ำ ๆ มักจะมาหัวเราะกับผมกันมาก เวลาผมเล่าอะไรให้ฟัง นอกจากนั้นน้ำทั้งหลายของผมชอบมาพูดชมผมว่าอ่านหนังสือเก่งกว่าคนอื่น ๆ ในบ้านนั้น เมื่อตอนอยู่บ้านคุณย่ากับคุณพ่อ ผมเรียนชั้น ก. ใก้ ที่โรงเรียนบำรุงวิทยา ที่อยู่ใกล้บ้านในตรอกคันมะขม ถนนจักรพงษ์ แต่พอมายู่กับคุณแม่ที่บ้าน

คุณชาย คุณแม่ให้ผมไปเรียนที่โรงเรียน ทวีวิทยากับน้ำ ๆ ของผม แต่ผมค่อนข้างเป็นเด็กเกเร ผมเสียจริง ๆ ไม่ค่อยอยากไปโรงเรียน และไม่ยอมไปโรงเรียน ถึงขนาดต้องดูดต้องลากกัน และผมก็แสนจะคือถึง จำได้ว่าคืนวัน ทุรนทุราย พร้อมกับร้องไห้ทำพศอย่างมากกับคุณแม่จนหลุดมือจากคุณแม่ แล้วหกล้มจนโคลนตรงท้องร้องข้างทางเดินหน้าบ้านคุณชาย ผมคงจะพศกับคุณแม่มาก และคงจะอยู่กับคุณแม่ไม่นานนัก เพราะผมจำได้ว่า ส่วนใหญ่ผมอยู่กับคุณพ่อที่บ้านคุณย่า และเรียนอยู่ที่โรงเรียนบำรุงวิทยาโดยต่อเนื่อง

ต่อมาคุณพ่อคุณแม่ก็คืนดีกัน ตอนนั้น ผมอยู่ชั้น ป. ๒ อายุคงจะราว ๆ ๖ ขวบ ผมเคยได้เห็นคุณพ่อแกล้งเดินเบียดคุณแม่กับตู้ที่บ้านคุณย่า ตอนคุณแม่มาช่วยงานที่บ้านคุณย่า ผมยังรู้สึกอาย ๆ ตอนคุณพ่อทำเข้าชู้กับคุณแม่ และต่อมาคุณแม่ก็พาบรรพชากลับมาอยู่กับคุณพ่อที่บ้านคุณย่าดั้งเดิม

ในระหว่างที่คุณแม่แยกทางจากคุณพ่อนั้น ผมได้ทราบต่อมาโดยคุณแม่ เล่าให้ฟังในตอนหลังถึงบทบาทของคุณพ่อที่ตามคือ ตามหวงและตามหึงคุณแม่ ในสถานที่และสถานการณต่าง ๆ มากมาย เพราะคุณแม่มีที่น่องมาก โดยเฉพาะที่เป็นลูกที่ลูกน่องกันกับคุณแม่ จึงย้ายหนีคุณพ่อไปอยู่บ้านญาติคนโน้นบ้างคนนี้บ้าง และคุณพ่อก็ตามไปหึงหวงเวลาที่มีคนอื่นมาติดพันคุณแม่ เพราะตอนนั้นคุณแม่จะเนื้อหอมอยู่เพราะสวย และพูดคุยสนุก รู้สึกว่าท่านเหล่านั้นคงต่างจะถือตามเนื้อเพลงสมัยนั้นว่า “แม่หม้ายลูกติดเป็นกรรมสิทธิ์ของเรา” ละกรรมัง การตามคือของคุณพ่อนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น ตอนที่คุณแม่หนีไปอยู่บ้านญาติคนหนึ่งที่ซอยวัดดาวดึงษ์ ซึ่งเมื่อสมัยหกสิบปีก่อนนั้น ทางเดินจากท่าเรือริมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปยังวัด เป็นทางเดินปูไม้เหนือน้ำ และบ้าน

ที่ปลูกแถวนั้น ก็ปลูกอยู่เหนือน้ำ คุณพ่อก็พายเรือข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไป
ตามที่อยู่ใต้ถุนบ้านญาติซึ่งเป็นเรือนไม้สักฝาเพ็ชรมหลังใหญ่ ใต้ถุนก่อน
ข้างสูง เป็นต้น เมื่อนึกถึงการติดตามงอนง้อของคุณพ่อตามที่กล่าวมานี้
อดไม่ได้ที่ชวนให้ผมนึกถึงตอนที่อิเหนาได้เที่ยวพยายามตามขอความรักจาก
บุษบา หลังจากที่ได้ทอดทิ้งจินตหรามาแล้วเสียมิได้เลย หลังจากคุณแม่
กลับมาคืนดีกับคุณพ่อแล้ว ท่านทั้งสองก็ร่วมกันสร้างเนื้อสร้างตัว เก็บหอม
รอมริบ สร้างฐานะขึ้นไปตามลำดับ เท่าที่ผมสังเกตดู ผมรู้สึกว่าคุณแม่
เป็นคู่คิดที่ดีของคุณพ่อ เพราะเวลาท่านปรึกษาหารือกันผมก็มักจะได้ยิน
เสียงแ่ว ๆ อยู่บ้าง ผมเห็นว่าคุณแม่เป็นคนฉลาด และบางครั้งท่านก็มี
แง่คิดที่ดีกว่าคุณพ่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีความเฉลียวมากกว่าคุณพ่อ
คุณแม่เป็นคนพูดเก่ง และพูดได้ตรงเผง และตรงประเด็นที่สุด ไม่มีการ
อ้อมค้อมหวานล้อมอันอาจชวนให้เข้าใจผิดได้เลย คุณพ่อจึงมักเกรง ๆ
คุณแม่อยู่ในที่ ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ คุณแม่เป็นคนปกป้องผลประโยชน์
ให้แก่ลูก ๆ เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนเวลาคุณพ่อคุณแม่
ตกลงซื้อที่ดินหรือบ้าน คุณแม่จะยืนยันอย่างหัวชนฝาให้คุณพ่อใส่ชื่อ
ลูก ๆ ให้เป็นเจ้าของ โดยไม่ใส่ชื่อ คุณพ่อและคุณแม่เสมอ ดังนั้นเวลา
คุณพ่อจะขายที่ดินที่ไร ผมและน้อง ๆ จึงต้องไปศาลด้วยอยู่บ่อย ๆ
เพราะเจ้าของเป็นผู้เยาว์ จึงต้องใช้อำนาจศาล เพื่อให้ผู้ปกครองทำนิติกรรม
แทนผู้เยาว์นั้น ๆ ได้ คุณพ่อและคุณแม่ชอบซื้อที่ ขายที่ เปลี่ยนแปลง
ไปมาอยู่บ่อย ๆ จึงทำให้มีฐานะดีขึ้นไปตามลำดับ ตอนที่ท่านซื้อบ้าน
บางกระบือ ที่ซอยของครักษ์ ซึ่งเป็นบ้านที่คุณพ่อ คุณแม่อยู่นานที่สุด จน
ถึงวาระสุดท้ายของชีวิตของท่านทั้งสองนั้น คุณแม่มีวิธีการที่ผมนับถือ
จริง ๆ อดเล่าถึงไม่ได้ บ้านหลังนี้เป็นบ้านไทยทรงปั้นหย่าไม้สักทั้งหลัง
แบบโบราณ ทาสีฟ้าน้ำทะเลเดิมเป็นเรือนแพสองชั้นอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

มีห้องเล็กห้องน้อยหลายห้อง และเต็มไปด้วยลวดลายสลักเสลาสวยงาม แล้วท่านเจ้าของได้ย้ายนำมาเป็นบ้านปลูกเหนือพื้นดิน และยกเสริมเป็นบ้านสองชั้นได้ดูสูง จึงดูเหมือนกับเป็นบ้านสามชั้น บ้านนี้มีสนามหญ้า ทุ่งป่านสวย และมีสวนกุหลาบหน้าบ้าน ด้านหลังของบ้านเป็นสวนผลไม้ และท้ายสวนมีสระน้ำมีศาลาทำน้ำมีลวดลายไม้ฉลุประดับ ลูกกรงก็เป็นไม้กลึง คุ้มรั้วสวยงามริมรั้วมีมะพร้าว น้ำหอม ท่านเจ้าของบ้านชื่อนาวาตรี หลวงชำนาญกลจักร ตอนท่านถึงแก่กรรมได้ทำพินัยกรรมยกบ้านหลังนี้ และสิ่งของภายในบ้านให้แก่วัชรินทร์สโมสร โดยได้ตั้งคณะกรรมการให้จัดการขายบ้านและทรัพย์สินในบ้าน แล้วนำเงินถวายวัด คุณพ่อคุณแม่ไปทราบเข้าโดยบังเอิญ เพราะกรรมกรนั้นล่วงแล้วแต่เป็นนายทหารเรือ ทหารบก เพื่อน ๆ ของคุณปู่หลวงประกอบฯ คุณพ่อคุณแม่จึงไปเข้าร่วมการประมูลซื้อแข่งกับคนอื่น ตอนไปดูบ้านก่อนการประมูล คุณแม่หวัศได้ไปจุดรูปเทียนบูชาคุณหลวงชำนาญฯ และบนขอให้ประมูลบ้านหลังนี้ให้ได้ ในที่สุดคุณพ่อคุณแม่ก็ประมูลได้ นอกจากบ้านแล้ว ยังประมูลทรัพย์สินในบ้านทั้งหมดได้อีกด้วย ดังนั้น คุณพ่อคุณแม่ จึงมีทรัพย์สินติดบ้านค่อนข้างครบถ้วน ทั้งเครื่องเรือน ถ้วยโถโอชาม เครื่องประดับบ้านโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป ตลอดจนรถยนต์หนึ่งคัน และเรือใบไม้ดีเลิศแบบของทหารเรือ ลงน้ำมันสวยงามสองลำ แถมยังได้ขายเข็ม หนึ่งร้อยห้าสิบกว่า ผู้ดูแลบ้านซึ่งสมัครใจอยู่กับเราต่อ และมีหมาสองตัว ชื่อเจ้าหมี กับเจ้าบี ซึ่งตัวหลังนี้เผอิญมีชื่อห้องเหมือนชื่อเล่นของผมเอง คือ “บี” ดังนั้นเวลาคนในบ้านเรียกเจ้าบีก็ดัง ๆ เวลาไม่ค่อยชอบใจนัก จึงเรียกเหมือนกับที่เพื่อน ๆ ชอบเรียกผมคือ เรียกว่า “ไอ้บี” นอกจากนั้นเรายังได้แมวสีสวยดีสามตัวและเครื่องมือเล่นแร่แปรธาตุอีกมากมายหลายชิ้น เช่น เตาสูบลม เบ้าหลอม แบบพิมพ์ และพระ

พุทธรูปพิเศษองค์หนึ่งทำด้วยโลหะสีทองมันงาม ซึ่งคุณหลวงชำนาญฯ ได้สร้างขึ้นจากโลหะที่ท่านเล่นแร่แปรธาตุได้มา บ้านหลังนี้ คุณแม่ให้คุณแม่พ่อใส่ชื่อลูกทุกคน เป็นเจ้าของ ตอนนั้นท่านมีลูกอยู่ ๔ คน คือ หมอเอง ซึ่งเดิมชื่อว่า “สมพันธ์” ร่วมกับ วรรณษา จาตุรงค์ และชนศิริ

พูดถึงชื่อลูก ๆ แล้ว อุดไม่ได้ที่จะบอกว่าคุณแม่พ่อของท่านชอบตั้งชื่อลูกของท่านให้คล้องจองกันหมด อีกสามคนที่เกิดต่อจากชนศิริก็ชื่อ จิระวัลย์ ศิริกัญญา และ จักรวรุณสำหรับชนศิริได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ฉพศิริ”

พอคุณแม่พ่อคุณแม่ซื้อบ้านหลังนี้ และมาอยู่ได้ไม่ถึงปีก็เกิดน้ำท่วมใหญ่ ปี ๒๔๘๕ เราโชคดีที่มีเรือสวอยอยู่ ๒ ลำ จึงพากันไปไหนมาไหนกันได้สะดวกสบายพอสมควร คุณแม่เป็นคนทำอาหารและขนมเก่ง ก็เลยทำของรับประทานให้ขายเจียมพายเรือไปขายแถว ๆ นั้น ผู้คนก็ชอบซื้อกัน เพราะคุณแม่ทำของอร่อย ๆ ทั้งนั้น และในระยะแรกชาวบ้าน ก็ขาดแคลนอาหารการกิน เพราะน้ำท่วมไปทั่วทั้งกรุงเทพฯ

เรื่องทำของขายนี้ คุณแม่ชอบจริง ๆ เพราะคุณแม่มีฝีมือประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คุณแม่ชอบพบปะพูดคุยกับคน ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่คุณแม่ได้สนทนาและชื่นชมกับคนที่พอใจในรสชาติของอาหารฝีมือ คุณแม่และได้เป็น คนชอบพอกันต่อไปได้

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองนั้น หลังจากพ้นน้ำท่วมแล้วก็ถึงยุคระเบิดลง เพราะเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตร ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดมาโจมตีรุนแรงขึ้นจึงถึงยุคอพยพหลบภัย โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนเท็มนิคทหารบก ของผมก็อพยพไปอยู่ป่า จังหวัดเพชรบูรณ์ โรงเรียนนายเรือก็อพยพไปอยู่ที่เกล็ดแก้ว สดหีบ คุณพ่อตอนนั้นทำงานเป็นนายเวรอยู่ที่โรงเรียนนายเรือ จึงต้องไปอยู่สดหีบ เช่นกัน การที่คุณพ่อเป็นนายเวรโรงเรียนนายเรือและเป็นคนใจดี จึงมีนักเรียนนายเรือ ในตอนนั้น

ไปมาหาสู่ที่บ้านคุณพ่อกันมาก คุณแม่ก็ทำอาหารเลี้ยงน้อง ๆ เหล่านี้ เป็นที่ถูอก ถูกใจ นักเรียนนายเรือเหล่านั้นกันโดยทั่วไป นักเรียนนายเรือ สมัยนั้น ล้วนแต่เรียกคุณพ่อว่า “พี่บุญ” และเรียกคุณแม่ว่า “พี่ไหม” กัน ทั้งนี้ ตอนผมหยุดเทอมก็มาจากป่าเพชรบูรณ์ มาอยู่กับคุณพ่อ คุณแม่ และได้พบกับนักเรียนนายเรือเหล่านี้ ซึ่งเป็นเพื่อนรุ่นเดียว และรุ่นใกล้เคียง กับผมหลายคน ที่น่าตลกก็คือเพื่อนๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นเพื่อนรุ่นน้อง ของคุณพ่อ คุณแม่ไปหมด และสนิทสนมกันเสียด้วย จึงคุณแล้วเพื่อน นักเรียนนายเรือของผมจะเป็นเพื่อนข้ามรุ่นไปเป็นเพื่อนคุณพ่อ คุณแม่ไป หมด

ระหว่างสงครามนั้น นอกจากคุณแม่จะไปอยู่ที่สัดหีบแล้ว บ้าน อพยพ ของเราอีกแห่งหนึ่งก็คือที่ปากเกร็ด เพราะคุณปู่ คุณย่าเป็นคน ปากเกร็ด และมีพี่น้องอยู่ที่นั่นมาก คุณแม่จึงพาน้อง ๆ ไปอยู่ที่ปากเกร็ด กัน บ้านเราอยู่ริมแม่น้ำ ด้านอ้อมเกร็ดใกล้ ๆ วัดใหญ่ ซึ่งอยู่ปากคลองไป บางบัวทอง

ที่ปากเกร็ดนี้ คุณแม่ได้ทำของโปรดอีก นั่นก็คือ ทำอาหาร ลงเรือไปขายในตอนกลางคืน มีทั้งของควาทานเล่น และของหวาน ที่ถูก ปากคนรับประทานและคุณแม่ชอบตามใจเขาเสียด้วย เพราะมีการขอให้ “แม่ค้าเสียงหวาน” ทำไอนั้น ทำไอนี้ เพราะอยากรับประทาน แล้ว คุณแม่ก็ทำสิ่งที่เขาร้องขอมาขาย เป็นที่ถูอกถูกใจคุณ ๆ เหล่านั้น ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นคนกรุงเทพฯ ชั้นดี อพยพหลบภัย ไปอยู่ปากเกร็ดแบบ เดียวกับเรา ที่เขาเรียก “แม่ค้าเสียงหวาน” กันก็เพราะคุณแม่จะส่งเสียง ร้องขายเป็นทำนองคล้องจองบอกชื่ออาหารและของ หวาน ดังก้องกึ่งน้ำ มาแต่ไกล ฟังกึ่งวาลเพราะดี เวลาโรงเรียนเท็จนิกทหารบกหรือโรงเรียน นายร้อยของผมหยุดเทอม ผมจะมาเยี่ยมคุณแม่และอาสาพาหิ้วเรือให้

คุณแม่เวลาคุณแม่ไปขายของ ผมชอบธรรมชาติจริง ๆ แม่น้ำก็กว้าง คลื่นก็ไมแรงยามเดือนมีดหึ่งห้อยก็เกาะต้นไม้ที่อยู่ริมน้ำส่องแสงวูบวาบไปทั้งคันดูคิงกับไฟเฉลิม แต่พอเป็นเวลาข้างขึ้น เดือนหงาย บรรยากาศยิ่งสวยงามงดงาม ดวงจันทร์ก็กระจ่างฟ้า ผมชอบฟังเสียงก้องกึ่งน้ำของคุณแม่จริง ๆ แล้วเวลาผมพายหัวเรือไปถึงบ้านแพน ๆ ของคุณแม่ ก็จะถูกคุมด้วยสาว ๆ ชาวกรุงเหล่านั้น ห้อมล้อมคุณแม่และพากันเอาตะเกียงมาส่องคูหน้าผมกันคึกคักไปหมด ผมก็ตีหน้าตายไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยจา อย่างมากก็ยิ้ม ๆ และถามคำตอบคำ และไม่กล้า มองหน้าสาว ๆ ส่วนคุณแม่เวลาต้องการให้ผมส่งของจากหัวเรือก็จะเรียกผมว่า “คุณ ๆ” ช่วยส่งไอนั้นไอนี้มาให้แม่ค้าหน่อยตามที่คุณแม่ต้องการ ผมก็จะบอกคุณแม่ว่า อะไรกันคุณแม่ มาเรียกผมว่าคุณทำไม สาว ๆ ก็หัวเราะชอบใจกันใหญ่ คุณแม่ก็จะถูกซักไซ้ไล่เรียงว่าชื่ออะไร เป็นใคร บ้านอยู่ไหนกัน แต่คุณแม่ก็ไม่ยอมบอกบอกแต่ว่าชื่อแม่ค้า ผมมานึกเอาเดี๋ยวนี้ว่าการที่ผมนั่งพายเรือหัวเรื่อนั้น คงเรียกลูกค้าได้พอๆ เพราะกินค่อไปรู้สึกว่าจะมีคนลงมาซื้อของที่ท่าหน้ากันมากขึ้น เพราะตอนนั้นผมเป็นนักเรียนเทีจนิก ปีที่ ๒ อายุคงราว ๆ ๑๗-๑๘ ปี หน้าตาขาวใส ผมแคงนิด ๆ คงจะรูปหล่อพอควรทีเดียว กินค่อ ๆ มาแม่แต่ผู้หญิงที่ค่อนข้างเป็นผู้ใหญ่ก็ออกมาพูดคุยกับคุณแม่ด้วย ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ดีกรุงเทพฯ ทั้งนั้น ตอนนั้นแค่ปากเกร็ดก็เป็นชนบทจริง ๆ ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีประปา ไม่มีถนนหนทาง การเดินทางต้องใช้เรือเมล์อย่างเดิวนเท่านั้นโดยลงเรือเขียวจากท่าเขียวไข่กาที่บางกระบือหรือไม่ก็จากท่าเตียน แม้ว่าชาวกรุงเทพฯ จะอพยพไปอยู่ถึงปากเกร็ด ก็ยังอดมีลูกกระเบิดไปหล่นที่ปากเกร็ดจนได้ แต่ไปหล่นในสวนลิกห่างหมู่บ้านคนออกไป คุณแม่มีความสุขสนุกสนานมากตอนสมัยสงครามจากกิจกรรมขายของ และพบปะพูดคุยกับผู้คนชั้นดีดังกล่าว หลายคนได้

รู้จักมักคุ้นกันต่อมาอีกนาน เพราะหลายคนเป็นคนแถวบางกระบือบ้านเรา และบางคนเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนราชินีบน บางกระบือด้วย

คุณแม่มีลูกเป็นสองรุ่น สำหรับรุ่นแรกก็มีผมกับบรรณา รุ่นที่สอง ก็ตั้งแต่พันตำรวจเอกจาตุรนต์ จนถึง นาวาเอก จักรวุธ หรือ “ตีม” โดยจาตุรนต์ห่างบรรณาถึง ๕ ปี สงสัยว่าที่เว้นว่างไปนานคงอาจจะเป็นเพราะคุณพ่อกับคุณแม่ แยกกันอยู่ระยะหนึ่ง แล้วระยะต่อมาก็เป็นระยะสร้างเนื้อสร้างตัวละกระมัง เมื่อพูดถึงลูกคุณแม่แล้ว อดเล่าต่อไม่ได้ว่า แปลกแท้ ๆ ที่เดียวเวลาคุณแม่ของหมมีท้องทีไร บ้านผมต้องเกิดปัญหาใหญ่ทุกที เพราะว่าตอนคุณแม่ตั้งท้องนั้น ไม่ทราบว่าเป็นเพราะอะไร คุณแม่ต้องเกิดอยากเล่นไฟและชอบเล่นไฟทุกที และเล่นมากคือ เล่นบ่อยและนานเสียด้วย แล้วก็เจ้ากรรมอีกที่คุณพ่อของหมก็เป็นคนเกลียดการพนันทุกชนิด เกลียดอย่างเข้ากระดูกดำเสียด้วย เอาละซีครับ คานี้มันก็เกิดปัญหาในบ้าน นอกจากคุณแม่ชอบเล่นไฟแล้ว คุณพ่อของหมก็เจ้าชู้ เรียกว่า เจ้าชู้ขนาดหนัก ซึ่งผมเคยขนานนามท่านไว้ในหนังสืองานศพของท่านว่า ท่านเป็น “ขอดนักกรีก” พูดแค่นี้ท่านผู้อ่านคงสร้างจินตนาการเอาเองได้นะครับว่า บ้านผมจะปั่นป่วนเพียงไหน เพราะพ่อบ้านก็เจ้าชู้อยู่แล้ว พอแม่บ้านมีท้อง โอกาสเจ้าชู้ก็ต้องเพิ่มขึ้น แล้วคุณแม่ชอบเล่นไฟ คุณพ่อเกลียดการพนัน ประสบการณ์ลักษณะนี้ผมได้ประสบครั้งแรกก็ตอนคุณแม่ท้องจาตุรนต์ ตอนนั้นผมอายุประมาณ ๑๐ ขวบ ได้ลิ้มรสปัญหาในบ้านจากเหตุสองด้านดังกล่าว ก่อนหน้านั้นก็มีแต่ปัญหาคุณพ่อเจ้าชู้เท่านั้น และคุณแม่ก็พอจะปรับตัวได้ และยังสามารถสนุกใจคุณพ่ออยู่ตลอดมาให้อย่างไร ๆ ก็ยังคงให้กำลังใจได้อยู่ เพราะคุณแม่เป็นคนช่างเอาใจ บิบนวดก็เก่ง การครัวก็เก่ง และรู้จักพูดจาเอาอกเอาใจด้วย แต่เวลาต้องใช้ความรุนแรง วาตะของคุณแม่ก็เผ็ดร้อนนำคูทีเดียว

คุณแม่เคยอดทนกับคุณย่ามาจนคุณย่ารักได้อย่างไร มาเจอปัญหาคุณพ่อ
เจ้าชู้จึงยังสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ด้วยดีพอสมควร ผมชอบแอบ
สังเกตคุณแม่เวลาเอาใจคุณพ่อแล้วรู้สึกประทับใจจริง ๆ ประทับใจที่คุณแม่
เป็นได้หลายแบบ ปรับตัวเก่ง เล่นบทบาทแต่ละบทล้วนแต่ตีบทแตกละเอียด
ความเจ้าชู้ของคุณพ่อนั้น เจ้าชู้ทั้งนอกบ้านและทั้งในบ้านเสียด้วย คุณแม่
ท่านคงปลงตกพอสมควร และเป็นการปลงที่ผมนับถือเท่าๆทีเดียว เพราะ
ท่านวางตัวได้อย่างพอเหมาะพอดี ท่านใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ใช้ทั้ง
ไม้ نرمและไม้แข็ง บทที่คุณแม่แสดงฤทธิ์แล้ว นับว่าเป็นที่เลื่องลือทีเดียว

สถานการณ์เกิดเลวร้ายป่วนป่วนก็เพราะผู้เคยควบคุมสถานการณ์
ไว้ได้นั้นเกิดมีปัญหาขึ้นกับตัวเองด้วยการถูกผีการพนันเข้าสิง ตอนมีท้อง
อย่างว่าแหละครับ แต่พอคุณแม่คลอดน้องแล้ว ก็ต้องเลี้ยงลูกดูแลลูก
คังนั้น เจ้าชู้ร้ายก็เลยออกไป ในตอนนี้ ผมก็มีความสุขเหมือนเดิม และ
สุขมากยิ่งขึ้นก็ตอนนอนกับพื้นไม้กระดานบ้าน ไกวเปลน้อย แล้วก็ฟัง
เพลงคุณแม่กล่อมน้อง คุณแม่ร้องเพลงเพราะ ผมติดอกติดใจมาก เมื่อนอน
ฟังไปบ่อยๆเข้า ก็สามารถร้องเพลงเหล่านั้นได้ มีทั้งเพลงกล่อมเด็ก
แบบเก่าขนานแท้และคังเดิม ไม่ว่าจะเป็นเพลงกาเหว่า เพลงนกเขา เพลง
วัดโบสถ์ เพลงวัดหงส์ หรือเพลงดับช่นดับพระลอ เพลงดับสาวเครือฟ้า
เพลงในเรื่องขุนช้างขุนแผน และเพลงอื่น ๆ อีกมากมายเชียวครับ แต่ถ้า
เป็นเพลงไทยสากลแล้ว คุณแม่ร้องไม่เอาไหนเลยครับ เพราะมันไม่เป็น
ไทยสากล กลายเป็นไทยเพี้ยน ๆ ไปยังไงไม่ทราบ แต่โชคคิที่ท่านไม่ค่อย
ร้องเพลงไทยสากล การฟังคุณแม่กล่อมน้องอย่างต่อเนื่อง มาถึงห้าคน
ทำให้ ผมมีคุณสมบัติพิเศษอย่างหนึ่งคือ สามารถร้องเพลงเก่า ๆ ได้ ทำให้ผม
พลอยได้อานิสงส์นี้ ไปประทับใจคนรุ่นใหม่ และรุ่นเก่าได้เพิ่มขึ้น
อีกไม่มากก็น้อย ด้วยการร้องเพลงเก่า ๆ เหล่านี้ในจังหวะอันควร เพิ่ม

เดิมจากการร้องเพลงไทยสากล และเพลงสากลให้เขาฟัง

ผมเคยสังเกตและเคยคิดไปคิดมาว่า พวกพี่น้องทางสายคุณแม่คือน้ำ ๆ ของผมมันรู้สึกจะมีหัวทางศิลปะด้านการร้อง การรำกันพอสมควรแทบทุกคน นึกไปนึกมาก็เลยคิดออกกว่าเป็นเรื่องที่มาตามสายเลือด ทั้งนี้ก็เพราะคุณยายของผมท่านเป็นครูละครนั่นเอง เกี่ยวกับเรื่องนี้ ขออนุญาตให้ผมเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับคุณยายและละครครลสักหน่อยเถิด

เมื่อประมาณหกสิบปีมาแล้ว คุณตาคุณยายของผมได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่หาดใหญ่ และได้สร้างโรงเรียนขึ้นที่หาดใหญ่ ตั้งชื่อว่าโรงเรียนหาดใหญ่วิทยา เป็นโรงเรียนแห่งแรกในหาดใหญ่ เดิมนี่เปลี่ยนชื่อเป็นหาดใหญ่อำนวยวิทย์ ส่วนโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาปัจจุบันเป็นโรงเรียนรัฐบาล คุณน้าของผมก็เป็นครูกัน กิจการโรงเรียนนับว่าได้ผลดี มีชื่อเสียงคนรู้จัก และมีงานประจำปีโดยจัดงานละครให้ครู ๆ และนักเรียนชั้นโตเล่นละคร ทั้งละครร้อง ละครรำ ตลอดจนละครพูด เป็นที่ติดอกติดใจของผู้คนในบริเวณนั้น มีคนมาชมทั้งจากสงขลา ภูเก็ต และจังหวัดใกล้เคียง ทั้งนี้ก็เพราะประชาชนแถวนั้นไม่ค่อยได้ชมละคร อย่างนี้กันเลย ตอนนั้นเป็นปี ๒๔๘๒ ผมอายุประมาณ ๑๓ ขวบ ตอนโรงเรียนหยุดเทอมปลาย ผมได้มีโอกาสไปอยู่หาดใหญ่ชั่วคราว เพื่อเยี่ยมคุณแม่ เพราะคุณแม่ไปช่วยงานคุณยายที่นั่น ในตอนนั้นเป็นช่วงเวลาที่มีการซ้อมละครเตรียมการเปิดการแสดงกันอยู่ และเสียดูคุณยายเกิดไม่สบาย ถึงขั้นล้มหมอนนอนพุงอยู่ และวันหนึ่งเวลาประมาณทุ่มครึ่งคนกระหืดกระหอบมาบอกคุณแม่ว่าคุณยายชัก คุณแม่และผมก็วิ่งขึ้นไปดูอาการของคุณยาย สิ่งที่ผมเห็นก็คือ คุณยายนอนหลับตา ขากระตุก แขนกระตุก ขยับไปขยับมา พร้อมกับคราง และคำรามอยู่ในลำคอ หน้าก็ส่ายกลับไปมา ขวาที ซ้ายที สลับกัน แล้วมือ แขน ขา เท้า ก็ขยับแรงขึ้นเป็นท่า

เหมือนรำละคร แต่มือทั้งสองข้างอหิงก พลิกไปมาถี่ขึ้น เร็วขึ้นเป็น
จังหวะ ทั้งเอว ทั้งขา ก็ขยับงอเข้าขึ้นลงในทางข้างราบกับที่นอนเป็น
จังหวะพร้อมกันไปทั้งตัว และพ่นน้ำลายสายหน้าไปมาอย่างรวดเร็ว หน้าตา
บิดเบี้ยว คุณตา พูดขึ้นก่อนว่า “ครุมา” แล้วดูเหมือนทุกคนจะตั้งสติได้
คุณแม่ไหวทันทึงจูดรูปแล้วพนมมือและพุดบอกว่า “คุณครุมาเรื่องอะไร
เจ้าคะ” คุณยายก็ส่งเสียงคำราม แรงขึ้น ๆ คุณแม่ก็ตามซ้ำอีก ๒-๓ ครั้ง
ผมจึงเริ่มเข้าใจได้ว่าขณะนั้นคุณยายกำลังถูกวิญญูณาของครุละครของท่าน
เข้าสิง หรือเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “ผีเข้า” คุณยายสะบัดหน้าแรงขึ้น
รำมืออหิงก มืองอเร็วขึ้น แล้วพุดอย่างคำรามว่า “มันคูถูกกู” ซ้ำ ๆ กัน
หลายครั้ง คุณแม่ก็พนมมือถามว่า “เรื่องอะไรคะ” ตอนนี่ครูก็บอกว่า
“ไปเรียกอีตัวพระ อีตัวนางมา” พวกเราก็มองหน้ากันเล็กน้อย แล้วคุณน้า
รสสุคนธ์ก็นึกออกจึงให้เด็กไปตามนักเรียนหญิงที่เป็นตัวพระ ตัวนาง และ
เป็นนักเรียนประจำนอนอยู่ที่โรงเรียนมาหา นักเรียนคนอื่นก็ตามมานั่ง
พับเพียบอยู่ด้วยอีกหลายคน ครูก็เอ่ยปากพุดว่า “ทำท่าเชยเชย” (ผมไม่
ค่อยแน่ใจว่าผมฟังถูกหรือเปล่านั้นสำหรับคำนี้) ตัวพระตัวนางก็มองกัน
เล็กน้อยอีก แล้วครูก็พุดให้ทำท่าอื่นอีก สองสามท่า บางท่าเด็กสาวก็ทำได้
บางท่าก็ทำไม่ได้ ครูก็พุดซ้ำอีกว่า “เห็นไม๊ มันคูถูกกู...มันไม่เคารพกู”
คุณน้าคนหนึ่งที่เล่นละครด้วยจึงพุดขึ้นว่าเรายังไม่สอนท่าไหว้ครุ คุณแม่ก็
เลยไหวทันทึง พุดขอโทษขอโพยคุณครุ บอกว่าจะรีบสอนให้ในทันที และ
จะรีบให้ไหว้ครุโดยเร็วที่สุด พร้อมกับบอกว่าจะทำบุญทำทานไปให้คุณครุ
ด้วย คุณยายก็ค่อยลดการดิ้นการชักกระตุกเป็นท่ารำลงไปจนเงียบสงบ
สักครู่หนึ่งคุณยายก็ค่อยลืมหายใจ คุณแม่ก็ถามว่า “คุณแม่เป็นอย่างไรบ้าง
คะ” คุณยายก็บอกว่า “แม่ไม่เป็นอะไร” คุณแม่ก็บอกว่า “เมื่อกี้คุณครุ
มาเข้า” คุณยายถามว่า “ท่านว่าอย่างไร” คุณแม่จึงเล่าเรื่องให้ฟัง คุณยาย

ก็บอกว่า “จริงแหละ แม่ยังไม่ได้สอนท่าเหล่านั้นให้เลย ต้องรีบสอน”

ประสบการณ์นี้เป็นสิ่งที่ผมเพิ่งเคยพบเคยเห็น ผมเคยได้ยินเรื่องผีเข้ามามากแต่ไม่เคยเห็นด้วยตัวเอง จึงนับว่าเป็นโอกาสดีของผมที่ได้พบเหตุการณ์นี้

เกี่ยวกับเรื่องทำนองนี้ มีเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งอยู่อีกเรื่องหนึ่งที่ คุณแม่ประสบด้วยตนเองและเล่าให้ผมฟังและในบางตอนก็เป็นประสบการณ์ของผมเองด้วย เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับคุณตาคุณยายและน้ำ ๆ ของผมตลอดจนคนอื่นที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับครอบครัวในบ้านคุณยาย กล่าวคือ

คืนวันหนึ่งคุณยายฝันว่าได้เห็นเด็กผู้ชายผมจุกใส่เสื้อแดง กางเกงแดงแบบโบราณ ขี่หลังจระเข้เข้ามาตามคลองข้างบ้านคุณยาย แล้วเด็กผู้ชายนั้นก็ขึ้นมานั่งร้องไห้ที่หน้าบ้านคุณยาย และเอ่ยปากมาขออยู่ด้วย บอกว่าถูกป่าไล่มา คุณยายตกใจตื่นขึ้นก็เล่าให้คุณตาฟัง คุณตาก็ไม่ได้ว่าอะไรและไม่ได้ทำอะไรกัน วันต่อมาคุณยายก็ฝันอย่างเดียวกันซ้ำอีก แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรเหมือนเดิม ต่อมาคุณตาก็ฝันอย่างเดียวกันขึ้นมา จึงรู้สึกว่ามีอะไรเรื่องฝันธรรมดาเสียแล้ว จึงไปไต่ถามผู้ที่มีความรู้ในเรื่องลักษณะนี้ก็ได้ทราบจากการบอกเล่าของผู้นั้นว่า เด็กคนนั้นคงเป็นเจ้าพ่อหนูแดง หลานเจ้าแม่ทับทิมและได้รับคำแนะนำว่าควรตั้งศาล แล้วอัญเชิญให้มาอยู่ที่ศาลใหม่นั้น คุณตาของผมซึ่งมีความสามารถในด้านช่างไม้ อยู่ด้วย จึงได้ตั้งศาลเป็นบ้านเล็ก ๆ ขนาด ๑.๕๐ x ๑.๕๐ เมตร ใต้ถุนสูงประมาณ ๑.๒๕ เมตร ขึ้นไว้ที่หลังบ้านได้ดั้นมะขามใหญ่ ร่มเย็นดี ตั้งแต่จำความได้ ผมก็จำศาลเจ้าพ่อหนูแดงนี้ได้จนถึงทุกวันนี้ บนศาลนี้ก็มีกระดุกหัวจระเข้ ตุ๊กตาช้าง น้า ตุ๊กตาชาววัง และเด็กผมจุก ประดับประดาอยู่ เจ้าพ่อหนูแดงได้เข้ามามีส่วนพัวพันอยู่ในชีวิตครอบครัวของคุณตา คุณยาย

เป็นอย่างมาก และเป็นเวลายาวนาน แม้กระทั่งทุกวันนี้ ในระยะแรก ๆ ภายหลังจากตั้งศาลแล้ว ก็ไม่ค่อยจะมีอะไร แต่มีบางโอกาสที่เจ้าพ่อหนูแดงมาเข้าทรงคุณน้ำเทพรส ซึ่งตอนนั้นกำลังเป็นเด็กหนุ่มแสนสวยเพียงคนเดียว ส่วนน้องถัดจากคุณน้ำเทพรส ก็เป็นเด็ก ๆ อยู่ คือ คุณน้ำรสสุคนธ์ และคุณน้ำจงกลณี ในตอนแรก ๆ ที่เจ้าพ่อหนูแดงมาเข้า ก็เพียงมาบอกว่าอย่าเขียนดินน้ำตู่ย น้ำต้อย และผมซึ่งกำลังเป็นเด็กชนอายุก็คงในราว ๓ ถึง ๕ ขวบ โดยผมกับน้ำต้อย อายุประมาณ ๓ ขวบเท่ากัน ส่วนน้ำตู่ยอายุแก่กว่า ๒ ปี ในตอนนั้นเราทั้งสามคนชอบไปนั่งเล่นชายหรือเล่นอื่น ๆ กันใต้ฐานศาลเจ้าพ่อหนูแดง คุณยาย คุณแม่ และคุณน้ำของผม ชอบไล่ไม่ให้พวกเราไปเล่นชนที่นั่น และเมื่อว่าไม่เชื่อก็ต้องลงไม้เรียวกันบ้างนั่นเอง แต่เมื่อเจ้าพ่อมาห้ามไม่ให้เขียนตีพวกเรา เพราะเจ้าพ่อหนูแดงบอกว่า ได้มาเล่นกับเราด้วย และสนุกดีด้วย ได้ฐานศาลเจ้าพ่อจึงเป็นที่เล่นของเรากันได้อย่างราบรื่นตลอดมา

นอกจากเรื่องนี้เจ้าพ่อหนูแดงก็มาเข้าเพื่อช่วยเหลือครอบครัวของเราใน บางเรื่อง เช่น มาบอกว่าให้คนออกไปช่วยพวกเราซึ่งกำลังกลับจากการเก็บร้านขายของที่หน้าตลาดเจริญผลตอนศึก เนื่องจากมีคนร้ายกำลังข่มขอยจีบปล้นอยู่ปากซอยบ้านเรา เป็นต้น เรื่องที่คุณแม่เล่าแล้วผมรู้สึกกลัวก็ตอนที่คุณน้ำเล็ก ซึ่งเป็นเพื่อนคุณยาย แต่ผมเรียกท่านว่าคุณน้ำเล็กตามคุณแม่ กำลังเป็นอันตรายจากการถูกผีหลอก เรื่องก็มีอยู่ว่า คุณน้ำเล็กนี้ปากไม่คอยดี ชอบพูดว่าพวกเราในเรื่องเจ้าพ่อหนูแดงนี้ว่าพวกเรามงาย และมักพูดว่า “เจ้าพ่อ เจ้าเพื่ออะไรกัน ไม่ได้เรื่อง” วันที่เกิดเรื่องนั้น คุณน้ำเล็กเกิดคลังไคล้ หวาดผวา หน้าตาตื่นกลัว หวิดร้องอยู่ตลอดเวลา เจ้าพ่อหนูแดงได้มาเข้าคุณน้ำเทพรสอย่างเคย และบอกให้ ไปเอาตัวคุณน้ำเล็กมาจะรักษาให้ไม่เช่นนั้นจะตาย เพราะถูกทหาร

ของเจ้าพ่อหนูแดงไปลื้อคุณน้ำเล็กเล่น พวกเราจึงไปพาคุณน้ำเล็กมาใน
คืนนั้นเจ้าพ่อหนูแดงที่เข้าทรงคุณน้ำเทพรสก็ทำน้ำมันตร์ แล้วประพรม
ให้คุณน้ำเล็ก คุณน้ำเล็กก็หายเป็นปกติ แล้วเจ้าพ่อก็ออกไป คุณน้ำเล็ก
ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อคืนนั่นเอง ตอนเดินเข้ามาในซอยได้แลเห็นคนตัวสูง
ใหญ่ สูงกว่าต้นไม้ แต่คอขาด ไม่มีหัวจึงตกใจ ร้องหวีดลั่น แล้วก็เกิด
ความกลัว จนเสียดิไป นับแต่นั้นมาคุณน้ำเล็กก็ให้ความเคารพและเอา
พวงมาลัยเล็ก ๆ มาบูชาเจ้าพ่ออยู่บ่อย ๆ

คุณตาคุณยายพอถึงหน้านา ตอนเก็บเกี่ยวแล้ว ก็จะไปเก็บ
ค่าเช่านาที่ธัญบุรี ท่านมีเรือหลายลำ ที่ผมจำได้นั้นมีอยู่สองลำ ลำหนึ่ง
เป็นแบบเรือเร็ว หัวแหลมท้ายตัด ใส่เครื่องยนต์จากรถยนต์ คุณพ่อเรียก
เครื่องยนต์ว่าฟอร์ดแปด และชอบคุยว่ากำลังสูง แต่ผมไม่เห็นจะแล่นเร็ว
อย่างไรเลย ตรงกันข้ามเครื่องชอบเสียบ่อยจริง ๆ ส่วนอีกลำหนึ่งเป็นแบบ
เรือแท๊กซี่ ซึ่งเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีใช้กันแล้ว เห็นใช้ชุกก็เพื่อพานักท่องเที่ยว
ต่างชาติไปชมวัดวาตามริมแม่น้ำลำคลองหรือไปชมตลาดน้ำ คือ รูปร่าง
แบบเรือสำปั้น แต่ลำใหญ่กว่าหน่อย มีประทุนแบน ๆ และมีเครื่องกลาง
ลำ คนขับอยู่ข้างซ้าย ที่จำได้ก็เพราะชื่อเรือมันแปลกดี ชื่อว่าเรือ “เจน-
ทุง” โดยคุณพ่อบอกว่า “ทุง” มีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า “อี” ไปทุง
แปลว่า “ไปอี” เพราะชาวนา ชาวไร่ เวลาไปถ่ายหนักก็บอกว่า “ไป
ทุง” เพราะสมัยก่อนโน้น คนไทยยังไม่มีส้วม ต้องไปถ่ายกันตามภูมิประ
เทศ เพราะฉะนั้น “เจนทุง” ก็อาจแปลว่า เจนการอีได้ ผมเคยเห็นจำ
มาตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ ก็เลยจำมาจนถึงวันนี้ คุณแม่เล่าว่า วันหนึ่งเจ้าพ่อ
หนูแดงมาเข้าคุณน้ำเทพรส อีกตามเคย แต่มานั่งหอบอยู่สักพักหนึ่ง
แล้วก็พูดว่า “เหนื่อยก็เหนื่อย สนุกก็สนุก วันนี้ไปช่วยช่างตัดคู้เรือมา
เพราะเรือเกิดล่ม” แล้วเจ้าพ่อก็ออกไป สักพักใหญ่ต่อมาเรือคุณตาก็กลับ

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

มาถึงบ้าน เล่าว่าเรือเกิดล่มที่คลองรังสิต แต่แปลกจริง ๆ งามของได้ทุกอย่าง แม้แต่ครกกับสากก็หาได้ เพราะไม่ว่าใครพอดำน้ำไปก็หีบของได้เลยทันทีที่พื้นดินก้นคลอง ทางบ้านจึงเล่าให้คุณตาฟังถึงเรื่องที่เจ้าพ่อไปช่วยกู้เรือแล้วมาเล่าให้ฟัง ขอดี้อโอกาสนี้อธิบายคำว่า “ข้าง” สักหน่อย คำว่าข้างนี้เจ้าพ่อจะใช้นำหน้าชื่อของทุกคนเวลาเรียกชื่อ เช่น เรียกคุณตาว่า “ข้างคัด” เพราะคุณตาชื่อ “คัด” และทุกคนจะเรียกตัวเองว่า “ลูกข้าง”

เรื่องที่พิลึกพิลั่น และผมเคยได้ยินได้รู้ด้วยตนเองก็คือ คืนหนึ่งคุณน้ำทุม ได้นั่งรถแท็กซี่มาหาคุณแม่บอกว่า “น้องเทพหายไปจากบ้านหาเท่าไรก็ไม่พบ” คุณแม่ก็ตกใจมาก ผมก็รู้เรื่องด้วยเพราะว่าท่านทั้งสอง พุดกันต่อหน้าผม ซึ่งตอนนั้นอายุคงประมาณ ๗-๘ ขวบเห็นจะได้ ขอย้อนเล่าให้ท่านผู้อ่าน ทราบภูมิหลังของเรื่องสักเล็กน้อย คุณน้ำเทพสของผมนั้น เป็นคนสวย มีคนมาติดกันมาก ในจำนวนนี้ก็มีคุณน้ำเวก (พลเอก เวก เขียวเวช) อยู่ด้วย ซึ่งต่อมาก็ได้แต่งงานกันตอนเป็นร้อยเอก คุณน้ำเวกเป็นทหารม้าอยู่บางซื่อ เลขบางกระบือไปหน่อยหนึ่ง ตอนคุณน้ำเทพสหายไป คุณน้ำเวกหาไม่พบจึงมาบอกคุณตา คุณยาย และน้ำ ๆ ก็ช่วยกันหาก็ไม่พบ ในตอนนั้นเองเจ้าพ่อหนูแดงได้มาเข้าทรงคุณน้ำจกกลณี ซึ่งเป็นสาวรุ่นอยู่ในขณะนั้นเป็นครั้งแรก ท่านมา บอกว่าให้ไปเอาตัวข้างเทพสมา เวลานี้อยู่ในป่าหลังกรมทหารม้า คุณน้ำทุมจึงได้มาบอกคุณแม่แล้วก็พากันไปที่บ้านคุณยาย คุณน้ำเทพสนั้น ผมเล่ารูปร่างร้องไห้ฮือ ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่มีสติ เจ้าพ่อหนูแดงในร่างของคุณน้ำจกกลณีของผม จึงบอกให้พาคุณน้ำเทพสมานั่งเหยียดขาทั้งสองข้าง แล้วเจ้าพ่อก็ให้เอาน้ำมาหนึ่งขัน เอาก้านมะขมาด้วย แล้วเจ้าพ่อหนูแดงก็เอาก้านมะขมจุ่มน้ำพรมไปทั่วตัวของคุณน้ำเทพส แล้วจึงเอาก้านมะขมหวดลงที่พื้นใกล้ตัวคุณน้ำเทพส คุณน้ำเทพส ก็ร้องกรีด ดังก้องไป

หมด ชาวบ้านแถบนั้นได้ยื่นก็เลยเข้ามาคุยกันเป็นการใหญ่ เวลาฟาดก้านมะยมลงพื้นทีหนึ่ง คุณน้ำเทพรส ก็ร้องกรี๊ดทีหนึ่ง ด้วย ความเจ็บปวดทุกครั้งไป แล้วเจ้าพ่อหนูแดงก็ทวาดว่า “กลัวไม้กลัว” คุณน้ำเทพรสพนมมือบอกว่ากลัวแล้วจ้า “มีงชื่ออะไร” คุณน้ำเทพรส ก็บอกชื่อ ซึ่งผมจำไม่ได้แล้ว “ใครใช้มีงมา” เจ้าพ่อขู่ว่า “นายไสลจ้า” ผีที่เข้าอยู่ในร่างของคุณน้ำเทพรสตอบ นายไสลนี่ เป็นชายหนุ่มคนหนึ่งที่มาติดพันคุณน้ำเทพรส เป็นลูกคนมีสตางค์ที่ธัญบุรี แต่เป็นคนหัวไม้คุณตาคุณยายไม่ชอบ และที่แถมมากก็คือเขาเป็นลูกหนี้คุณตาคุณยายอยู่หลายสตางค์แต่กลับมาขอลูกสาวของคุณตาคุณยายอีก เหมือนกับจะได้ถือโอกาสล้างหนี้ไปโดยอัตโนมัติอย่างนั้นแหละ เรียกว่าเจ้านี่จะเอาทั้งเงิน และลูกสาวเลยทีเดียวนะ ฉะนั้น คุณตา คุณยายจึงไม่ชอบ ในครั้งนี้ นายไสลก็ใช้วิธีการชั่วร้าย ส่งผีมาจะเอาตัวคุณน้ำเทพรสไปอีก เจ้าพ่อหนูแดง จึงฟาดก้านมะยมลงบนพื้นบ้านข้างตัวคุณน้ำเทพรส อีกหลายครั้ง เจ้าผีนั้นก็ร้องกรี๊ดลั่นทุกครั้งไป จนในที่สุดเจ้าพ่อหนูแดงก็ไล่เจ้าผีร้ายนั้นออกไปพร้อมทั้งกำชับ อย่านำมาขู่อีก

เมื่อคุณตาคุณยายอพยพไปอยู่หาดใหญ่ก็ได้ตั้งศาลเจ้าพ่อหนูแดงไว้ที่บ้านของท่านที่หาดใหญ่ด้วย คุณแม่ผมก็ตั้งศาลเจ้าพ่อหนูแดงไว้ที่บ้าน ซอยของครักษ์ด้วย นอกจากนั้น น้ำค้อยหรือพลาอากาศเอกประหยัด ดิษยะศริน ของผมก็ตั้งศาลเจ้าพ่อหนูแดงไว้ในบ้านท่านเหมือนกัน และได้เช่นไหว้เป็นปกติเป็นประจำทุกวัน

เมื่อเล่ามาถึงตรงนี้ก็อดหวนนึกถึง วันที่ทุลกระหม่อมเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ได้เสด็จฯ มาบ้านพลาอากาศเอกประหยัดฯ เป็นครั้งแรกไม่ได้เลย ในวันนั้นได้วางแผนรับเสด็จพระราชดำเนินไว้ว่าจะให้เสด็จฯ ขึ้นไปทรงกราบพระพุทธรูปต่าง ๆ ในห้องพระชั้นบน ต่อจากนั้น

จะถวายพวงมาลัยให้เสด็จฯ ไปถวายเจ้าพ่อหนูแดง ที่ศาลเจ้าพ่อหนูแดงด้วย
ตั้งนั้นก่อนถึงชั้นคอนนั้น ผมก็ได้ทูลเล่าเรื่องเจ้าพ่อหนูแดงถวายให้ทรง
ทราบประวัติความเป็นมา ก่อนที่จะถึงเวลาทรงถวายพวงมาลัยแก่เจ้าพ่อ
หนูแดงด้วย ในวันนั้น หลังจากทรงกราบพระในห้องพระชั้นบนแล้ว ก็
ทรงดำเนินลงบันได โดยได้เสด็จฯ เดินหน้าคู่กับนาวาอากาศเอก วีระยุทธ
ศิษยะศริน ผมก็เดินคู่กับน้ำต้อยเป็นลำดับสอง และมีคุณหญิงวิจิตรฯ เดิน
คู่ลงมากับคุณอารีฯ ภรรยาของผม เป็นลำดับสาม พอเดินลงบันไดได้
ประมาณ ๓ ชั้น เราก็มองเห็นลูกหนูตัวเล็ก ๆ สีอ่อน ๆ น่ารัก ใบหูสี
แดงบางใสตัวหนึ่ง วิ่งออกมาจากหลังแจกันเคลือบขนาดใหญ๋ ซึ่งตั้งไว้
ตรงหัวมุมชานบันได ก่อนจะเลี้ยวลงไปยังพื้นที่ชั้นล่าง เจ้าหนูตัวน้อยวิ่ง
ออกมาแล้วก็หยุดมองทูลกระหม่อมและคุณแดง ทูลกระหม่อมก็ทรงส่ง
เสียงดังว่า “แดง นั้นหนู” นาวาอากาศเอก วีระยุทธ จึงร้องขึ้นว่า “จับ
เลย ๆ” พร้อมทั้งวิ่งก้าวลงมาจะจับ หนูน้อยก็เลยวิ่งหนีหายไปข้างหลัง
แจกัน เราช่วยกันยกแจกันค้นหาทำไรก็ไม่พบ

คุณหญิงวิจิตรฯ ได้เล่าให้ผมฟังอีก ๒-๓ วันต่อมาว่า คุณหญิงได้
โทรศัพท์ไปคุยกับคนรู้จักกัน รู้สึกจะเคยเป็นทหารอากาศ ซึ่งมีความรู้
ความสามารถ ในเรื่องพระ เรื่องผี เรื่องเจ้า และในการนั่งทางใน คุณหญิง
ได้เล่าเรื่องที่ทูลกระหม่อมเล็ก เสด็จฯ มาบ้านด้วยความปลาบปลื้มใจว่า
ทุกสิ่งทุกอย่างราบรื่นเรียบร้อยคุ้มเหนื่อยที่ได้ตระเตรียมงานการรับเสด็จฯ
อยู่หลายวัน แต่น่าเสียดายจริง ๆ ในวันนั้นเกิดมีลูกหนูเจ้ากรรม โผล่ออก
มาคักหน้า ตอนเสด็จฯ ลงบันไดจนได้ ไม่รู้ว่าเจ้าลูกหนูตัวนี้มาจากไหน
ท่านผู้รู้ก็ได้บอกขึ้นว่า ไม่เป็นไรหรอก นั่นคือ เจ้าพ่อหนูแดง ออกมา
ร่วมรับเสด็จฯ ด้วย ผมฟังแล้วก็มึนพอสมควรเหมือนกัน

เกี่ยวกับเจ้าพ่อหนูแดง กับน้ำต้อยนั้น ผมรู้สึกว่ามี ความ

สัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากจริง ๆ เท่าที่จำได้ และที่ผมทราบนั้น เมื่อน้ำค้อย
บนขออะไรแล้วมักจะได้เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม หากพูดตามหลักของ
พระพุทธศาสนาแล้ว ทุกอย่างเป็นเรื่องของกรรม ฉะนั้น การที่น้ำค้อยได้
รับผลตอบสนองที่ดีตามปรารถนานั้น ที่จริงแท้แน่นอน ก็เพราะกุศลกรรม
ที่น้ำค้อยได้บำเพ็ญมานั่นเองก็ตาม แต่ก็ค่อนข้างประหลาดใจไม่ได้เลยเหมือน
กันว่า เจ้าพ่อหนูแดง ซึ่งก็คงเป็นเทวดาคงค์หนึ่ง คงจะได้คอยปกป้อง
รักษาและช่วยเหลือน้ำค้อยอยู่ก็ได้ เหมือนกับคนเรา หากมีเพื่อนดี เป็น
กัลยาณมิตรก็ย่อมจะเป็นลาภที่ประเสริฐอย่างหนึ่งเหมือนกันเพราะเพื่อนที่
ดีก็มักจะคอยช่วยเหลือเราอยู่ด้วยเป็นธรรมดา แต่ข้อสำคัญนั้น ตัวเราจำ
ต้องเป็นกัลยาณมิตรของคนอื่นเป็นประการแรกด้วย

มีเรื่องหนึ่งซึ่งน่าจะเล่าโดยน้ำค้อยเองมากกว่า แต่ไม่ทราบว่
ท่านผู้อ่าน จะมีโอกาสได้ฟังจาก ท่านพลอากาศเอก ประหยัด คิษยะศริน
ได้โดยตรงเมื่อไร ฉะนั้น ผมขอเล่าแต่สั้น ๆ สักหน่อย ณ ที่นี้ก็แล้วกัน

เมื่อปี ๒๔๕๐ วันที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก ได้มีการฉลอง
วันครบรอบ ๖๐ ปี ของ โรงเรียนนายร้อยทหารบก และได้จัดให้มีการ
ลีลาศเป็นครั้งแรกด้วย ตอนนั้น ผมกำลังอยู่ชั้นปีที่ ๕ น้ำค้อยอยู่ชั้นปีที่
๒ ตอนงานเลิกแล้วประมาณสักตีหนึ่งเห็นจะได้ น้ำค้อยได้มาหาผม ขวน
ให้ออกไปหาของกิน แต่ผมไปไม่ได้ เพราะเป็นหัวหน้าหมวดนักเรียน
เทคนิกทหารบก ชั้นปีที่ ๒ และ ๓ จึงได้ให้ขอยืมไฟฉายเดินทางไป โดย
ต้องหนีออกไปจากรั้วของโรงเรียน นายร้อยฯ ของที่ไปหาเป็นแหวนหมั้น
ของคู่หมั้นของ ร.ต. วัธน บุษุปาลิต ซึ่งได้มาเที่ยวงานในวันนั้นแล้วแหวน
หลุดหายไปไหนก็ไม่ทราบ ร.ต. วัธนฯ เคยเป็นผู้ช่วยผู้บังคับหมวด
ของน้ำค้อย ตอนที่ผู้ช่วยวัธน อยู่ชั้นปีที่ ๓ และน้ำค้อยอยู่ปีที่ ๑ ภายใ
บังคับบัญชาของผู้ช่วยวัธน ผู้ซึ่งน้ำค้อยรักและนับถือมาก (ท่านผู้นี้ตอน

หลังก็มีความรักใคร่สนิทสนมกับผมอยู่มากเนื่องจากไปรับราชการทหาร
ในหน่วยใกล้ ๆ กัน ต่อมาเมื่อท่านผู้นี้เป็นพันตรีก็ได้โอนสังกัด
ไปรับราชการที่สำนักงาน ก.พ. ได้เป็นผู้ดูแลนักเรียนไทยที่ออสเตรเลีย)
ในคืนนั้น น้ำต๋อยได้พบกับผู้ช่วยวัธน ซึ่งกำลังเดินหาแหวนอยู่กับคู่หมั้น
อยู่แถวใต้ตึกกองบัญชาการโรงเรียนนายร้อยฯ จึงซักถามจนรู้เรื่องราว
แหวนลักษณะเป็นอย่างไรมีเพชรที่เม็ด และการเดินทางของผู้ช่วยวัธน มา
อย่างไร ตามถนนสายไคบัง น้ำต๋อยได้บอกให้ผู้ช่วยวัธนกลับบ้านไปก่อน
ตนจะช่วยหาต่อให้ น้ำต๋อยเล่าให้ฟังตอนหลังว่า ได้บนเจ้าพ่อหนูแดงให้
ช่วยหาและได้เดินส่องไฟหาไปตามลำดับโดยย้อนทางเดินของผู้ช่วยวัธน
ตั้งแต่โรงเรียนนายร้อยฯ เรื่อยไปตามถนนกรุงเทพมหานครจนถึงยศเส แล้วเดิน
ข้ามสะพานกษัตริย์ศึก ในที่สุดน้ำต๋อยก็พบแหวน แถวสะพานขาว ซึ่ง
ถูกรถทับจนบอบบี้ และได้เดินหาเพชรได้ครบหมดทุกเม็ด ทั้ง ๆ ที่ เพชร
เหล่านี้ ไปพบอยู่ที่คนละแห่ง แทบจะโดยสิ้นเชิงและเม็ดสุดท้ายพบบน
สะพานกษัตริย์ศึก

นอกเหนือจากนี้ หลังจากน้ำต๋อยได้สำเร็จเป็นนายทหารได้
รับการบรรจุเป็นนักบินของกองทัพอากาศ น้ำต๋อยเคยเกิดอุบัติเหตุ
เครื่องบินตกอย่างน้อย ๒ ครั้ง แต่รอดอันตรายทุกครั้ง แม้ครั้งหนึ่ง
เครื่องบินขับไล่ สปีดไฟร์ ของอังกฤษ ที่น้ำต๋อยขับไปนั้นได้ตกแหลกราน
ยับเยินจนเป็นเศษเหล็ก แต่น้ำต๋อยก็ไม่บาดเจ็บอะไรมาเลย สามารถก้าว
ออกมาขึ้นโบกมือกับเฮลิคอปเตอร์ ซึ่งมาช่วยเหลือเหมือนไม่มีอะไรเกิด
ขึ้นอย่างนั้นแหละ หากท่านผู้อ่านอยากทราบรายละเอียดเพิ่มเติมจากนี้ ก็
ขอเชิญไปสอบถามจากน้ำต๋อยเอาเองก็แล้วกัน เชื่อว่าท่านจะยินดีเล่าให้
ฟังอย่างแน่นอน

คุณแม่ของผมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับน้ำต๋อยมาก เวลาน้ำ

ค่อยมีงานเลี้ยงเพื่อนที่บ้าน จะเชิญคุณแม่ผมเสมอ และคุณแม่ก็จะสร้างความเสชาให้กับเพื่อน ๆ ของน้ำค้อย ซึ่งจบจากโรงเรียนนายร้อยฯ รุ่นน้องหลังผมไป ๓ รุ่น และแทบทุกคนเคยเข้าโรงเรียนระดับสูงต่าง ๆ ซึ่งเคยมีผมเป็นผู้บรรยายอยู่ด้วย แทบทั้งสิ้น ท่านเหล่านั้นล้วนเรียกผมว่าอาจารย์กันทั้งนั้น คุณแม่ชอบพูดคุย สนุกไปกษา กับเพื่อนน้ำค้อย แล้วยังกินเหล้ากับเขา สูบบุหรี่กับเขาแถมเล่นไพ่กับเขาได้อย่างครึกครื้นทีเดียวหลาย ๆ คนรู้สึกว่าเขาเป็นเพื่อนสนิทสนมกับคุณแม่มากกว่า ผมเสียอีกและหลาย ๆ ท่าน ไม่รู้เสียด้วยซ้ำเลยว่า ท่านเป็นแม่ผม พอเผชิญพบผมในงานที่บ้านน้ำค้อยด้วย และพอรู้ว่าผมเป็นลูกแม่ ก็หัวเราะชอบใจกันใหญ่ และบอกว่าเขาเพิ่งจะรู้ว่า ทำไมผมจึงสอนหนังสือสนุก ทั้งนี้ก็เพราะผมได้เลือกคุณแม่มานั่นเอง เลยได้เฮกันใหญ่ทั้งกลุ่ม รวมทั้งคุณแม่ด้วย เพราะต่างก็เห็นตรงกัน จึงรู้สึกขำขันในความเหมือนกันของผมกับคุณแม่ในลักษณะนั้น

พูดถึงความเป็น “นักเลง” ของคุณแม่ผมแล้ว ผมนับถือท่านจริง ๆ ท่านเป็นนักเลงทุกรูปแบบไม่กลัวคนเสียด้วย ใจป่า คบคนได้ทุกรูปแบบ ตั้งแต่ ชาวบ้านแท้ ๆ จนกระทั่งท่านผู้ร่ามากดี โดยเฉพาะเพื่อนในระดับสูงของท่านนั้น ท่านมีมากจริง ๆ และล้วนแล้วแต่รักคุณแม่ผมและคุณแม่ของผมนี่ก็เป็นเพื่อนแท้ของท่านเสียด้วย เวลาที่พี่น้องคนใดหรือญาติคนไหน เพื่อนคนไหน เพื่อนคนใดที่เจ็บไข้ เจ็บครึ้นอย่างไร ท่านก็จะไปหา ไปอยู่ข้าง ๆ ไปดูแลรักษา ทำอะไรต่อมิอะไรให้ และเป็นเพื่อนปลอบใจ เป็นเพื่อนปรับทุกข์ที่ดี รวมทั้งจะร่วมนั่งร้องไห้กับท่านผู้นั้น ในยามที่ท่านเหล่านั้นเป็นทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นความทุกข์ในเรื่องความรักและสมรส เนื่องด้วยเหตุนี้เอง ผมจึงมักแปลกใจตอนแรก แต่ตอนหลังเมื่อเข้าใจความเป็นกัลยาณมิตรของคุณแม่แล้ว ก็ไม่

ประหลาดใจเลยว่าทำไมไม่ว่างงานอะไร ๆ ก็แล้วแต่ ที่เกี่ยวข้องกับคุณแม่แล้ว คุณแม่จะมีแขกเหลือมากจริง ๆ แม้แต่งานแต่งงานของตัวเองเป็นต้น ก็มีแขกของคุณแม่เหลือเกินเช่นกัน

เมื่อตอนผมเป็นเด็ก โดยเฉพาะตอนคุณแม่มีท้องน้อย ๆ ของผม ผมไม่ชอบให้คุณแม่เล่นไฟเลย ผมจะพยายามห้ามทั้งด้วยการพูดและด้วยการร้องเพลงกระเซ้าคุณแม่ เพราะในตอนนั้นมีเพลงจากละครเรื่องซึ่งคุณแม่ก็เคยร้องกล่อมน้อง ผมก็เอามาร้องกล่อมคุณแม่ ซึ่งเนื้อเพลงบางตอนก็มีว่า “พอเที่ยงไปถึงถึงวงตรงเวลา ลืมกินนอนหน้าตาพาเศร้าหมอง... เล่นก็เสียดเสียทั้งกายร้ายถึงที่ ต้องเป็นหนี้ร้อนใจให้เสื่อมสูญ” พอผมโตขึ้นมาตามลำดับ ปัญหาของคุณแม่ในเรื่องการพนันนี้ก็เติบโตใหญ่ขึ้นจนเป็นปัญหาวิกฤตของครอบครัวระหว่างคุณพ่อและคุณแม่ เพราะในตอนหลัง ตอนท้อง “ติ่ม” (น.อ.จักรวาลฯ) คุณแม่เล่นการพนันหนักจริง ๆ ผมกำลังเป็นนักเรียนเทคนิคทหารบก ปีที่ ๕ คุณพ่อมาปรับทุกข์กับผมบ่อย ๆ ในเรื่องการเล่นของคุณแม่เกรงว่าทรัพย์สินจะกระทบกระเทือน ยิ่งคุณพ่อมาพูดกับผมหลายครั้งเข้า ผมก็ชักเห็นตามคุณพ่อจึงขอให้ผมไปพูดกับคุณแม่ ขอให้ขอมหย่ากับคุณพ่อ เพราะคุณพ่อพูดกับคุณแม่เองแล้ว คุณแม่ไม่ยอมหย่าให้ ผมมาได้คิดตอนหลังว่า ที่คุณแม่ไม่ยอมหย่า เพราะคุณแม่เป็นคนฉลาด จึงไม่ยอมหย่า ทั้งนี้เพราะท่านเป็นห่วงลูกแต่ตอนนั้นผมยังเป็นหนุ่มไฟแรง มองแต่ในด้านดีของการหย่าตามคำขอร้องขอของคุณพ่อ จึงไปพูดกับคุณแม่ให้ยอมหย่าเพื่อรักษาสมบัติไว้ให้ได้ คุณแม่ไม่ตอบอะไร เอาแต่ร้องไห้ ใจผมก็เหี่ยว ได้แต่บอกคุณแม่ว่า คุณพ่อบอกว่าเป็นการหย่าแต่ในนามเท่านั้น เพื่อป้องกันทรัพย์สินไม่ให้เจ้าหน้าที่การพนันมายึดไปได้ ทั้งนี้ตามคำแนะนำของคุณพ่อคุณแม่โกรธมาก จึงบอกว่าตามใจลูก แล้วก็พาผมไปที่อำเภอคูสิต โดย

คุณแม่ ร้องไห้ตลอดเวลา ผมเศร้าใจ สะเทือนใจอย่างบอกไม่ถูก แต่เชื่อว่าสิ่งที่คนพูด คนทำนั้นเหมาะสมแล้ว ในที่สุดคุณแม่ก็หย่าคุณแม่ได้สำเร็จ เพราะการกระทำของผมในวันนั้น เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นชนกคิดตัวและปึกคึกคากใจของผมอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดประมาณ ๒๗ ปีต่อมา คุณพ่อก็ได้กลับมาจดทะเบียน สมรสกับคุณแม่ใหม่ได้เรียบร้อยอีกครั้งหนึ่ง ความสำเร็จครั้งนี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะ กระบวนการลึกลับ ซับซ้อน ซ่อนเงื่อนมากมายกำบังของด้อยหรือศิริกัญญา น้องสาวของผมเองที่ได้ดำเนินการอย่างแยบยล ละเมียด ละไม ทำให้คุณแม่ไปอยู่ในภาวะจำยอม จากสภาวะแวดล้อมทางสังคมต้องจดทะเบียนสมรสกับคุณแม่ในต่างประเทศคือ ที่สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำสิงคโปร์ โดยมี พลเรือเอกคิลก ภัทรโกศล อดีตเสนาธิการทหารเรือ ซึ่งเป็นทูตทหารเรืออยู่ที่นั่นในตอนนั้น ได้ร่วมเป็นสักขีพยานอยู่ด้วย ท่านผู้นี้ต่อมาได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร ในพรรคเดียวกันกับผม รายละเอียดในเรื่องนี้ น้องด้อยของผมสามารถเล่าได้อย่างพิลึกพิลั่นจริง ๆ ซึ่งพันวิสัยที่ผมจะทำแทนได้ จึงขอให้ท่านที่สนใจอยากทราบจงหาโอกาส ไปซักถามจาก “ด้อย” หรือ ศิริกัญญา น้องคนสวยของผมเองก็แล้วกัน

ผมอดวันเสียมิได้ที่จะต้องขอกล่าวขอบคุณอย่างล้นพ้นจากใจจริงของผมที่มีต่อ คุณรัตน์ ศรีไกรวิน และคุณบุญชริกา ศรีภรรยาของท่านที่เป็นส่วนประกอบอันสำคัญยิ่งที่ทำให้ยุทธการจับคุณแม่จดทะเบียนสมรสกับคุณแม่เป็นผล สำเร็จลงด้วยดี ความสำเร็จนี้ สำหรับผมแล้ว เป็นการไถ่บาปอันยิ่งใหญ่ จากความทรงจำของผมให้พ้นจากกองทุกข์ที่ผมได้ก่อให้กับคุณแม่อย่างเหลือคณานับ แต่แปลกแท้ที่เดียว เรื่องที่ผมทำให้คุณแม่ยอมหย่ากับคุณพ่อ ผมได้พูดขึ้นกับคุณแม่ เพื่อขอโทษหลังจากนั้นไม่นาน

แต่คุณแม่กลับจำไม่ได้เลย ผมเลยสบายใจขึ้นมาก เพราะรู้สึกว่ เราวิตกกังวลมากไปเองเท่านั้น

ผมอยู่ในครอบครัวที่มีทุกข์จากการพนันของคุณแม่ และความเจ้าชู้มีเมียน้อยมาก ๆ ของคุณพ่อ จึงทำให้ผมตั้งใจอย่างจริงจังและเหนียวแน่นที่จะไม่เล่นการพนัน และจะไม่ทำให้เมียและลูกของผมต้องเข้าใจ เพราะการมีเมียน้อยเป็นอันขาด และผมก็ได้รักษาตัวและใจของผมได้เรียบร้อยดีตราบจนทุกวันนี้

เกี่ยวกับเรื่องชีวิตคู่และความสัมพันธ์สวาทนี้ ผมได้รับข้อคิดจากท่านผู้หนึ่งนานมาแล้ว ตั้งแต่ผมยังเป็นหนุ่มอยู่ ผมเชื่อว่าเป็นข้อคิดที่ดีอันหนึ่งจึงยึดถือเป็นแนวปฏิบัติของตนเอง อย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด จึงอยากจะบอกให้ทราบกันไว้ เพื่อจะเกิดประโยชน์แก่ท่านผู้ใดก็ได้ และเชื่อว่าจะเป็นผลดีแก่ท่านผู้นั้น ข้อคิดนี้ก็คื ท่านบอกว่าอย่าไปยุ่งหรือสัมพันธ์สวาทกับ “ลูก” ทุกชนิด เช่น ลูกตัว ลูกน้อง ลูกศิษย์ ลูกเพื่อน เพื่อนลูก ลูกของเมีย เมียของลูก ฯลฯ เป็นต้น เป็นอันขาด เพราะจะพาให้เกิดแต่ความเสื่อมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ขอเรียนเพิ่มเติมตรงนี้ว่า หลังจากที่คุณพ่อได้หย่ากับคุณแม่ได้สำเร็จดัง กล่าวมาแล้ว คุณพ่อก็โผบินจากบ้าน เร่ร่อนไปมีบ้าน และย้ายบ้าน เปลี่ยนบ้าน และแม่บ้านไปหลายแห่ง หลายคน และตลอดระยะเวลาแห่งภาวะบ้านแตกนี้ คุณแม่ของผมก็เป็นแม่ผู้ประเสริฐของลูกจริง ๆ ตลอดเวลา ทั้งปกป้องทั้งต่อสู้และเลี้ยงดูลูก ๆ ในช่วงหลังอย่างเต็มที่

แล้วท้ายที่สุด หลังจากคุณพ่อได้กลับมาจดทะเบียนสมรสกับคุณแม่แล้ว คุณแม่ก็ได้อุปการะเมียคนสุดท้าย และลูกจากเมียใหม่ คนนี้ของคุณพ่อเป็นอย่างดีที่บ้านชอยของครักษ์ และยิ่งกว่านั้น พ่อнок

คือคุณพ่อของผม หลังจากได้โผบิน บินไป ร้อยเอ็ดเจ็ดช้าน้ำ ในที่สุด ก็ต้องกลับมาตายรัง ไปไหนไม่รอด เพราะคุณพ่อได้ป่วยเป็นอัมพาตหมดแรงบิน ต้องมาให้แม่คนผู้ยิ่งใหญ่ด้วยเมตตา และความสามารถปกป้อง กำกับการให้ภรรยาคนสุดท้ายของคุณพ่อ คือ “แจ้ว” ได้ดูแลรักษาปรนนิบัติให้คุณพ่อมีชีวิตอยู่ด้วยการนอนอยู่อย่างมีความสุขบนเตียง ตลอดเวลาถึง ๑๒ ปี ก่อนที่จะถึงกาละในที่สุด

ในตอนหลัง ผมได้เข้าใจอย่างชัดเจนว่า การเล่นไพ่ของคุณแม่ตามปกติ นั้น เป็นความสุข เป็นการพักผ่อนจิตใจ เป็นการผูกสัมพันธ์กับมิตรสหาย เป็นการสร้างกัลยาณมิตรอย่างแท้จริง และเป็นเหตุผลที่ผมเพิ่งมาถึงบางอ้อว่า ทำไมคุณแม่จึงมีเพื่อนมากดังกล่าวดังนั้น ในระยะหลังผมจึงได้เปลี่ยนความคิดใหม่ ไม่ขัดขวางการเล่นไพ่ของคุณแม่เลย ยังขำสนับสนุนให้เงินคุณแม่มากขึ้น พร้อมกับอธิบายให้ใคร ๆ ฟัง ประจักษ์ใจใหม่ ว่า เล่นไพ่นั้นเป็นความสุข และเอาเข้าจริง ๆ แล้ว ไม่ว่าจะเสียไปได้อย่างไร มันก็วนเวียนกันอยู่ในหมู่เพื่อนฝูง ซึ่งต่างก็มีความสุขร่วมกัน และเมื่อถั่วเจลี่ยแล้วก็สูญเสียเงินไปไม่กี่สตางค์เลยในแต่ละเดือน เมื่อพูดถึงตรงนี้ ผมอดนึกถึงคำพูดของคุณยายของผมซึ่งชอบเล่นไพ่วัยด้วยเหมือนกันโดยท่านบอกผมว่า เล่นไพ่อยังดีกว่าพวกแก เพราะพวกแกใช้เงินใช้ทองกันฟุ่มเฟือย ฉะนั้น จึงมีแต่ทางเสียลูกเดียวเท่านั้น ส่วนฉันเล่นไพ่อยังมีทางได้ดีกว่าพวกแก ผมก็ได้แต่อดขำไม่ได้ในถ้อยคำอันคมขำของคุณยาย

เมื่อพูดถึงคุณแม่และคุณยายแล้ว ก็อดพูดต่อไม่ได้ถึงน้ำค้อยซึ่งเกิดปีเดียวกับผม เราเป็นเพื่อนเล่นกันมาตั้งแต่เกิด นอกจากนั้นยังกินนมเต้าเดียวกันเสียด้วย คือ ตอนไหนคุณยายไปเล่นไพ่ น้ำค้อยก็กินนมที่สาว คือคุณแม่ผม พร้อมกับผมก็กินนมคุณแม่ผม แต่ตอนคุณแม่

ไปเล่นไพ่ ผมก็กินนมคุณแม่ชาย พร้อม ๆ กับที่น้ำต๋อยก็กินนมคุณแม่ของ
เขา ซึ่งก็คือคุณแม่ของ ผม เราเกิดพร้อมกัน โตมาด้วยกัน เล่นมาด้วยกัน
กินนมร่วมเต้ากันมาเช่นนี้ จึงสนิทสนมรักใคร่กันยิ่งกว่าเพื่อนคนใดทั้งสิ้น

คุณพ่อและคุณแม่ผมมีลักษณะเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง ก็เป็น
ผู้ให้อุปการะแก่ญาติพี่น้อง และคนอื่นที่แม่ไม่ใช่ญาติก็จะให้มาอยู่บ้าน
กับครอบครัวของเรา โดยเฉพาะน้อง ๆ ของคุณแม่ และน้อง ๆ ของคุณ
พ่อ เมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ก็จะมาอยู่บ้านคุณแม่อย่างมีความสุขตาม
สมควรได้อย่างเต็มที่เสมอ สรุปแล้วบ้านคุณพ่อ คุณแม่นั้น ได้กลายเป็น
ที่พักพิงของญาติในยามที่ท่านเหล่านั้นอยู่ในภาวะเดือดร้อนได้เสมอ

แต่คุณพ่อกับคุณแม่ นั้น ช่างเป็นคู่ทุกข์คู่ยาก และเป็นคู่เวรคู่
กรรมกันเสียจริง ๆ เวลาเถียงกันทีไร ผมก็ชอบฟัง ไม่ใช่ชอบฟังพ่อแม่
ทะเลาะกัน แต่ผมชอบแง่คิดของการเถียงและการอ้างเหตุผลหักล้างกัน
ผมยังจำได้ว่าเมื่อตอนผม อายุประมาณ ๑๑ ขวบ ผมเคยเอากระดาษมา
นั่งให้คะแนนประเด็นการพูดของคุณพ่อและคุณแม่ตอนท่านเถียงกัน พอ
ท่านเถียงกันเหนื่อยแล้ว ผมก็จะสรุปคะแนนว่าใครได้เท่าไร และใครชนะ
แพ้กัน เพราะอะไร คุณพ่อคุณแม่ก็จะหยุดเถียงกัน แล้วหันมาฟังผมแล้ว
ก็เลยเปลี่ยนคู่ทะเลาะเสียใหม่ โดยทั้งสองท่านหันมารวมเล่นงานผมแทน
เป็นการใหญ่ ผมก็นั่งฟังพร้อมกับยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ที่ทำให้พ่อแม่เลิกเถียง
กันได้ ในที่สุดตอนหลังเมื่อผมโตแล้วเวลาผมอ่านหนังสือขุนช้างขุนแผน
ตอนนางพิมได้เถียงกับพลายแก้ว หรือขุนแผน ผมอดนึกถึงวิธีการพูด
การเถียงของคุณแม่ที่กระทำต่อคุณพ่อเสียไม่ได้เลย ช่างฉลาดและพูด
ได้เฉียบคมเหมือนนางพิมเสียจริง ๆ

นอกจากคุณแม่จะเป็นคนใจดีชอบช่วยเหลือคนอื่นแล้ว คุณแม่
ยังเป็นคนใจบุญสุนทาน ทำกับข้าวใส่บาตรทุกวัน ผมเองก็พลอยได้

อานิสงส์ด้วย เวลาผมมีอะไรมาให้คุณแม่ คุณแม่ก็จะทำเป็นเครื่องใส่บาตร
ทุกทีไป นอกจากนั้นยังเหลือให้ผมไปรับประทานที่บ้านด้วย เวลาผม
อยากจะทานอะไรก็บอกคุณแม่แล้ว คุณแม่ก็จะทำให้ ในระยะหลัง ๆ เมื่อ
คุณแม่สอนแจ่วให้ทำกับข้าวได้ดีแล้ว บางครั้งผมก็ได้อาศัยแจ่วทำอาหาร
ที่ผมชอบใส่หม้อไปทานที่บ้านด้วย คุณแม่สวดมนต์ตอนเช้าและตอนค่ำ
เป็นประจำทุกวัน และเวลาสวดนั้น เสียงจะดังก้องไปหลายบ้านทีเดียว
เวลาคุณแม่ไม่สบายตอนผมไปเยี่ยมผมจะขอให้คุณแม่ สวดมนต์ให้ผมฟัง
แล้วผมก็จะอุยธรรมะให้คุณแม่ฟัง แล้วก็ค่อย ๆ ชักจูงให้คุณแม่เข้าใจ
และปฏิบัติธรรมะให้มากขึ้นไปตามลำดับ

ในตอนคุณแม่ป่วยครั้งแรกนั้นปัญหาสำคัญเป็นเรื่องดับเพราะ
คุณแม่ ชอบทานเหล้า และชอบทานเซียงฮุนเป็นประจำ เวลาอยู่โรง
พยาบาลก็ยังบ่นขอทานเหล้า คุณหมอสมพร จามิกรณ์ หลานชายของ
คุณน้าลัดดา ภรรยาของคุณน้าทุมหรือคุณน้าประดิษฐ์ ซึ่งเป็นนายแพทย์
ที่คุณแลรักษาคุณแม่ได้พยายามให้คุณแม่ลดเหล้าลง ผมจึงได้ชวนคุณแม่
อุยเรื่องธรรมะ โดยผมได้เล่าเรื่องที่นารู้ เกี่ยวกับธรรมะของพระพุทธเจ้า
ให้คุณแม่ฟังโดยผมจะเน้นให้คุณแม่เห็นความสำคัญของการรักษาศีล โดยบอก
คุณแม่ก่อนว่าเดิมผมทานเหล้า แต่พอเริ่มฝึกสมาธิในปี ๒๕๒๓ ผมก็
คิดว่าเราจะต้องยึดหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องยึดถือ
และเป็นหลักปฏิบัติให้เป็นปกติ เมื่อจะทำสมาธิก็ควรเริ่มด้วยการ รักษา
ศีลให้บริสุทธิ์เสียก่อน ผมจึงเลิกทานเหล้าและพยายามรักษาศีลห้าอย่าง
ค่อนข้างเคร่งครัด นอกจากนั้นผมก็เล่าให้คุณแม่ฟังด้วยว่า การสร้างบุญ
กุศลนั้นมีวิธีทำได้หลายประการ และถ้าจะเปรียบเทียบวิธีต่าง ๆ มีผลต่าง
กันตามลำดับอย่างไร ผมก็เล่าว่าเวลาเราล้างจานข้าว เมื่อทานข้าวเสร็จแล้ว
ก่อนจะเสาน้ำล้างจานข้าว ถ้าเรานึกในใจว่า ขอให้เศษอาหารที่ยังหลง

เหลือติดอยู่กับน้ำล้างชามนี้ จึงเกิดประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายที่มองไม่เห็น
ที่พื้นดินนี้เกิด แล้วเราก็सान้ำไป เพียงแค่นี้ก็เป็นบุญแล้ว แต่ถ้าให้ทาน
แก่สัตว์ที่มองเห็น หรือสัตว์ที่ใหญ่ ก็ได้บุญมากยิ่งขึ้น ถ้าให้ทานแก่คน
ทุกที ก็จะได้อุญมากขึ้นไปอีก และการกระทำต่อไปนี้ จะก่อให้เกิดผล
บุญมากขึ้นตามลำดับไปคือ การให้ทานแก่ผู้ทรงศีล การถวายภัตตาหาร
แก่พระภิกษุสงฆ์ การถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ที่มีสมเด็จพระผู้มี
พระภาคเจ้าเป็นประธาน และบุญเหนือกว่านี้ ก็คือการถวายสังฆทาน
แต่การถวายสังฆทานนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้ถึงใส่ข้าวสาร ผงซักฟอก ผัว
อบน้ำ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน สบู่ ไม้ขีด ฯลฯ ที่ชอบทำกัน แต่ขอให้ทำใจ
ในการถวายภัตตาหาร แม้แต่การใส่บาตรแก่พระภิกษุสงฆ์องค์เดียวก็
ตาม ก็จะเป็นสังฆทานได้ โดยให้ตั้งเจตนาของเรามุ่งต่อสงฆ์ คือมุ่งต่อ
สถาบันสงฆ์ โดยไม่เจาะจงว่าต้องเป็นหลวงตา หลวงพี่ หรือเฉพาะ
องค์นั้นองค์นี้ และไม่ต้องไปถามท่านก่อนว่าท่านรับสังฆทานได้ไหม
ถ้ารับได้จึงถวายดังที่ชอบทำกันอยู่เลย แต่ข้อสำคัญนั้น ต้องถวาย
ภัตตาหารมุ่งต่อสงฆ์โดยไม่เจาะจงพระภิกษุสงฆ์รูปใด ก็นับว่าเป็น
สังฆทานแล้ว เหนือกว่านี้ขึ้นไป ก็ได้แก่ วิหารทาน อันได้แก่ การสร้าง
โบสถ์ วิหาร กุฏิสงฆ์ต่าง ๆ เป็นต้น เหนือกว่านี้ก็คือ ไตรสรณาคม
คือการระลึกยึดถือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึก
ตลอดชีวิต ก็เป็นกุศลที่เหนือขึ้นไปอีก เหนือกว่านี้ก็คือ การรักษาศีล
เหนือขึ้นไปอีกก็คือการเจริญ เมตตา และเหนือสุดก็คือ การเจริญ
อนิจจังสัญญา แล้วผมก็เน้นกับคุณแม่ว่า การรักษาศีลนั้นเป็นบุญกุศล
สูงยิ่งกว่าการถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าเสียอีก แล้วผมก็ถามคุณแม่
ว่าศีล ๕ มีอะไรบ้าง คุณแม่ก็ท่องศีล ๕ ให้ฟัง โดยเฉพาะศีลข้อ
ที่ห้า “สุราเมรัยมัชฌ...” นั้น ผมได้เน้นกับคุณแม่ว่าผมเลิกกินเหล้ามา

ตั้ง ๑๔ ปีแล้ว คุณแม่จะรักษาศีลข้อนี้ได้ไหม จะได้บุญกุศลอย่างสูง
ได้ต่อไป คุณแม่ก็รับคำว่าจะเลิกกินเหล้าและได้สั่งให้แจ้ว เอาเหล้าที่
เหลือทั้งหมด ไปคืนร้านเสียบ ต่อจากนั้น คุณแม่ก็เลิกกินเหล้า ถึงตรงนี้
ขออนุญาตเรียนกับท่านผู้อ่านว่า บุญกุศลที่สูงขึ้นตามลำดับขั้น จนถึง
อนิจจังสัญญา นั้น กล่าวโดยสรุปแล้วพระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นการรักษา
สถาบันสงฆ์ให้มั่นคง เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้จริงยั่งยืนต่อ
ไป นอกจากนั้น ท่านมุ่งให้เกิดการหลุดพ้นแก่พุทธศาสนิกชนเป็นข้อ
สำคัญยิ่ง ในข้อเจริญอนิจจังสัญญา คือ การพิจารณาให้เห็นว่าทุกอย่างไม่
เที่ยง จึงเป็นทุกข์ แล้วเป็นอนัตตา เรบบังกับบัญญัติไม่ได้ และไม่ใช่ว่าตน
เป็นเพียงรูปนามเท่านั้นอันเป็นจุดสำคัญเริ่มต้นในการเจริญวิปัสสนาให้
เกิดวิปัสสนาญาณ

เวลาผมพูดธรรมะให้คุณแม่ฟัง คุณแม่ชอบมากแล้วผมก็
พยายามนำธรรมะที่เหมาะสมสำหรับผู้ใกล้ตายมาเล่าให้คุณแม่ฟัง โดยเน้นว่า
จิตตอนตายสำคัญมากนะคุณแม่ ถ้าจิตของเราเป็นกุศลขณะตาย เราจะไป
เกิดในสุคติภพทันที พระพุทธเจ้าสอนว่า คนเรานั้นพอตายปุ๊บ ก็จะเกิด
ปั๊บทันทีไม่มีระหว่างขั้นเลย จิตตอนตายเรียกว่า จุติจิต และจิตตอนเกิด
เรียกว่าปฏิสนธิจิต ในพุทธศาสนาจะไม่มีวิญญาณล่องลอยหาที่เกิดเลย
นะคุณแม่ นั่นเป็นเรื่องของพราหมณ์ฮินดูเขา ของเราเกิดทันที แต่จะเกิด
ดีหรือไม่อยู่ที่จิตของเรา ถ้าจิตของเราสงบจากกิเลส เราก็จะไปสวรรค์ หรือ
พรหม ก็ได้แล้วแต่จิตในขณะที่ตาย ดังนั้นคนโบราณเขาจึงพูดกับคน
ใกล้จะตายว่า พระอรหันต์แม่-เป็นต้น เพื่อให้ภาวนาทำใจให้มีสติอยู่กับ
พระอรหันต์ คุณแม่จะภาวนาอะไรก็ได้ นะครับ กำหนดลมหายใจก็ได้
หายใจเข้าก็รู้ว่าเข้าและภาวนาว่า “พุทธ” ไปด้วยก็ได้ เวลาลมหายใจ
ผ่านออกมา ก็ให้รู้ว่าออก ภาวนาว่า “โธ” ก็ได้ ภาวนาว่า พุทธ... โธ สลับ

กันไปเรื่อย ๆ อย่างผลอ สติก็ได้ความสงบจากกิเลส ถ้าทำได้ดังนี้ พอจิตดับปุ๊บก็จะเกิดในสุคติภพทันทีเลยคุณแม่ทำได้ไหมครับ คุณแม่บอกว่าทำได้ลูก “เอา ถ้าอย่างนั้นคุณแม่ทำเลย” แล้วผมก็ให้คุณแม่ภาวนาพุทธ...โธ นอกจากนั้นผมก็บอกให้คุณแม่คิดอย่างอื่นในด้านดี ๆ เป็นบุญเป็นกุศลก็ได้ โดยผมบอกกับคุณแม่ว่า คุณแม่ได้ทำบุญมามากมายนะคุณแม่ โบสถ์ก็สร้าง กุฏิก็สร้าง เเม่รุก็สร้าง ทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่าก็มาก คุณแม่ก็นึกถึง สิ่งที่คุณแม่สร้างไปเรื่อย ๆ คุณแม่นึกออกไหมครับว่าทำที่ไหนบ้าง คุณแม่ก็ตอบว่า นึกออกลูก ผมก็บอกว่าดีแล้ว คุณแม่นึกแต่บุญกุศลที่คุณแม่ได้ทำไว้แบบนี้เสมอจิตของเราจะได้ข้องเกี่ยวกับกุศลที่เราทำไว้ จิตของเรา ก็จะเป็นกุศล ถ้าเกิดตายปุ๊บตอนนั้น จะได้ไปสุคติแน่นอน คุณแม่ต้องเตรียมตายนะคุณแม่ หัดตายอย่างที่ผมบอกนี่แหละ รับรองได้เลยคุณแม่จะได้ไปสวรรค์แน่นอน ทำได้ไหมครับ ได้ลูก คุณแม่ตอบ

ผมจะไปคุยให้ฟังอย่างนี้ โดยเปลี่ยนเรื่องไป บางเรื่องก็สนุกคุณแม่หัวเราะชอบใจเสมอ เช่น บางวันคุณแม่บ่นกับผมว่า คนมาขโมยเงินไป ผมถามว่า คุณแม่เอาเงินเก็บไว้ที่ไหนคุณแม่ก็บอกว่าแม่เก็บไว้ได้หมอน แล้วหายไปผมก็บอกว่า หายไปข้างมันคุณแม่ ของนอกกายตายแล้วคุณแม่ก็เอาไปไม่ได้ จริงไหมคุณแม่ จริงลูก คุณแม่ตอบ ฉะนั้นอย่าไปนึกถึงมัน คุณแม่ไม่ต้องเก็บเงินไว้กับตัว ผมเอาเงินให้แจ้วไว้ คุณแม่อยากใช้อะไร ทำอะไร ก็บอกแจ้วเท่านั้นก็พอ แล้วผมก็หันไปสั่งแจ้วว่า ถ้าคุณแม่อยากทานอะไร อยากใช้อะไร ก็ให้แจ้วซื้อให้นะ แล้วผมก็มอบเงินจำนวนหนึ่งไว้กับแจ้วและสั่งว่าหากขาดเหลืออย่างไรให้แจ้วออกไปก่อน แล้วผมจะเอาเงินมาใช้ให้ เดิมให้ ทุกอย่างก็เรียบร้อย แล้วผมก็เล่าให้คุณแม่ฟังว่า ในสมัยพุทธกาล มีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อ โตทยพราหมณ์ เป็น

เศรษฐีชี้เหนียวไม่ยอมให้เงินใคร มีเงินเท่าไรก็เที่ยวฝังไว้ที่โน่น ที่นี้หมด
พอดายूपก็ไปเข้าห้องหมาในบ้านบ๊อบทันที คือ มาเฝ้าสมบัติต่อ หมาตัว
นี้ลูกชายเศรษฐี ชื่อ สุขมานพรักมาก หมาก็มีความสุข คลอเคลียกับ
สุขมานพตลอดเวลา วันหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จญาณเห็นว่า สุขมานพได้มี
กุศลเก่าสะสมไว้ควรแก่การบรรลุนิเวศน์ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าได้ก็เสด็จฯ มาบ้านสุขมานพ เจ้าสุนัขก็ออกมาเฝ้าพระพุทธเจ้า
พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า โศกเทยพราหมณ์ เป็นหมาแล้วยังเก่งอีกนะ ลูก
หมาน้อยได้ยินอย่างนั้น ก็ตกใจที่ทรงรู้ว่า เป็นโศกเทยพราหมณ์ จึงวิ่งหนี
ไปนอนตัวสั้นเทาอยู่ที่เตาไฟ แล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จกลับ ตอนสายสุก-
มานพ กลับมาบ้านไม่เห็นลูกสุนัขออกมากระโดคโลกเดิน ตะกุก ตะกายน
ดื้อนรับอย่างเคย ก็แปลกใจ ถามคนรับใช้ทั้งหลายว่าสุนัขของฉันไปไหน
ทำไมไม่ออกมาต้อนรับ คนใช้ก็บอกให้ทราบ ว่า นอนตัวสั้นอยู่ที่เตาไฟ ไม่
มีใครทำอะไร แต่พระพุทธเจ้าเสด็จมา แล้วพูดอะไร กับสุนัขก็ไม่ทราบ
สุนัขก็วิ่งหนีมานอนตัวสั้นอยู่นี้แหละ สุขมานพจึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถาม
ว่า ท่านเสด็จไปบ้านข้าพเจ้าหรือ พระพุทธเจ้าก็รับคำ สุขมานพก็ถามว่า
ท่านไปทำอะไรสุนัขของข้าพเจ้า จึงได้เกิดไม่สบาย พระพุทธเจ้าก็ทรงบอก
ว่า นั่นไม่ใช่สุนัขหรอก แต่เป็นโศกเทยพราหมณ์พ่อของเจ้า สุขมานพก็
บอกว่าไม่จริงหรือพระเจ้าข้า เพราะเจ้าสำนักต่าง ๆ ได้บอกข้าพระพุทธเจ้า
ว่าบิดาของข้าพระองค์ ได้เป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างกันทั้งนั้น
พระพุทธเจ้าจึงบอกให้สุขมานพกลับไปให้อาหารที่สุนัขชอบ แก่สุนัขพอ
เขาอิ่มแล้วเขาจะนอนหลับ แล้วให้สุขมานพไปกระซิบบอกที่หูสุนัขว่า พ่อได้
ฝังทรัพย์ไว้ที่ใดบ้าง ขอให้บอกจะได้ขุดเอามาทำบุญอุทิศให้พ่อต่อไป
สุขมานพก็กลับไปทำดังนั้น ลูกสุนัขก็พาไป ตะกุก ตรงนั้นบ้าง ตรงนี้บ้าง
เมื่อขุดลงไปก็พบสมบัติที่โศกเทยพราหมณ์ฝังไว้มากมายหลายสิบโกฏ

ศุภมานพ จึงไปกราบทูลพระพุทธเจ้าพระบรมศาสดา จึงเทศน์โปรดศุภมานพให้ดวงตาเห็นธรรมและบรรลุตัจจธรรมในที่สุด ผมก็บอก คุณแม่ลำทับว่าอย่าไปห่วงสมบัติอะไรเลยเขยวันะครับ เคียวตายแล้วเลยติดอยู่กับสมบัติแบบนี้หรือไม่ ก็เป็นเปรตเลย

เรื่องห่วงสมบัติแล้วเป็นเปรตนี้ ผมก็เล่าให้คุณแม่ฟังถึงสมเด็จพระท่านหนึ่ง จำไม่ได้ว่าชื่ออะไรอยู่วัดไหน ท่านได้รับนิมนต์จากประเทศจีนให้ไปเมืองจีน ท่านก็ไปแล้วได้รับถวายด้วยซากังไส เนื้อบางคังเปลือกไข่มาด้วยหนึ่ง ท่านก็เผ้าทะนุถนอม ประคับประคองมาอย่างดี เวลาเดินทางกลับก็ใส่ไว้ในย่ามถือมากับตัว ระวังไม่ให้กระทบกระทั่งกับอะไร กลัวจะแตกเสีย เวลาอาบอาบน้ำในตู้ก็คอยระมัดระวังมาก จะหยิบมาใช้ขงน้ำชาฉันบ้างเป็นครั้งคราวก็ระวังกลัวจะแตกเสีย ท่านเล่าว่า ไร่ด้วยกั้งไสยนี้คงจะพาให้ตัวท่านเป็นเปรตเสียเป็นแน่แท้ แต่ก็ยังตัดมันไม่ขาด วันหนึ่งสมเด็จพระสังฆราชเสด็จมาเยี่ยม สมเด็จพระเด็กก็นำด้วยซากังไสมาขงน้ำชาถวายสมเด็จพระสังฆราช ระหว่างนั้นก็พูดคุย สนทนากับสมเด็จพระสังฆราช เด็กรับใช้ก็ขงน้ำชาอย่างระมัดระวัง แล้วก็ส่งด้วย น้ำชาให้สมเด็จพระ เพื่อถวายต่อให้สมเด็จพระสังฆราช ส่วนสมเด็จพระนั้น นายตาก็มองสมเด็จพระสังฆราช พร้อมพนมมือกราบทูลท่าน เด็กก็ส่งด้วยน้ำชาให้ตาก็มองสมเด็จพระสังฆราชอยู่ด้วยความประหม่า สมเด็จพระก็เอื้อมมือไปรับด้วยน้ำชา ตาก็มองสมเด็จพระสังฆราชเลยรับด้วยน้ำชาพลาด ด้วยน้ำชา กั้งไสยจึงตกลงแตก เด็กรับใช้ตกใจมาก กลัวความผิดที่เป็นเหตุให้ของรักของสมเด็จพระแตกแตก ใจคอไม่ดีกลัวจะถูกขงนานาใหญ่ สมเด็จพระพอรับพลาด ด้วยตกแตก ท่านก็มาเล่าต่อว่ารู้สึกโล่งอกทันทีเหมือนยกภูเขาออกจากอก พร้อมกับบอกพวกเราให้ทราบตอนหลัง ว่า ท่านคิดว่า “เออจบกันเสียที นึกว่าจะต้องเป็นเปรตเพราะไร่ด้วยกั้งไสยนี้แล้ว” คุณแม่

ฟังถึงตอนนี้ก็หัวเราะชอบใจ คนที่มาพยาบาลและมาเยี่ยม ก็พากันหัวเราะ
ผมก็บอกกับคุณแม่ว่าคุณแม่อย่าห่วงอะไรเป็นอันขาด กังวลเรื่องอะไรก็
ไม่ดีเหมือนกันจะพาให้ไปสู่ทุกติได้เช่นกันแล้วผมก็เล่าเรื่องพระนางมัลลิกา
พระมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศลให้คุณแม่ฟัง

พระนางมัลลิกาเป็นคนทำบุญสุนทานมากจริงๆ แต่ตอนไม่สบาย
ใกล้จะสิ้นพระชนม์ ก็วิตกกังวลใจว่ายังไม่ได้สารภาพความผิดของตนบาง
อย่างแก่ พระเจ้าปเสนทิโกศล คอยเฝ้ามองดูว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล จะ
เสด็จมาเยี่ยมเมื่อไร จะได้สารภาพผิดให้จบ ๆ ไป จนแล้วจนรอดก็ไม่ได้
เสด็จมาจึงกังวลใจอยู่เช่นนั้น จนสิ้นพระชนม์ จึงไปเกิดในนรกอยู่เจ็ดวัน
แต่เป็นเจ็ดวันเมืองมนุษย์ จึงเป็นเวลาแป๊บเดียวเท่านั้นในเมืองแรก แล้วก็
ไปเกิดในภพที่ดีต่อไป พอเล่าจบแล้วผมจึงสาธยายให้คุณแม่ระวังใจให้คิด
ต้องพยายามตัดใจขาดจากโลก โกรธ หลง เพราะความโลภจะพาให้เป็น
เปรต ความโกรธจะพาให้ไปเป็นอสุรกาย และ ความหลงก็จะพาให้ไปสู่
ทุกติเช่นกัน ฉะนั้น ต้องตัดใจอย่างกังวลใจเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น คิดแต่กุศล
ผลบุญที่ทำไว้ ทำจิตให้สงบจากกิเลส ผมบอกให้คุณแม่หัดทำตั้งแต่บัดนั้น
ไปเรื่อย ๆ ทุกวัน ทุกเวลา เพราะเราไม่ทราบว่ เวลาตายจะมาถึงเมื่อไร
จึงต้องซ้อมตายไว้ คุณแม่หัวเราะชอบใจเวลาผมบอกให้ซ้อมตายไว้ตอน
นอน ให้ทำจิตให้สงบ นึกแต่บุญกุศลที่ทำไว้ให้เต็มที่แล้วจะไปสุคติแน่ ๆ

ผมขออธิบายธรรมะให้คุณแม่ฟัง เวลาท่านพูดถึงเรื่องอะไร
มีจังหวะ ผมก็จะเอาเรื่องในชาดกพร้อมทั้งข้อคิด คำสอน มาอธิบายให้
คุณแม่เข้าใจ ผมดีใจ และเป็นสุขมากจริง ๆ เวลาอธิบายธรรมะให้คุณแม่
ฟัง และเวลาคุณแม่รับไปปฏิบัติ ผมแสนจะปลื้ม เช่น ในตอนคุณแม่ตัด
เกล้าได้ ผมปีติจนน้ำตาซึม ตอนคุณแม่ลดนุหรี โดยเอามัดหั่นสุบ
เพียงครึ่งมวน ผมก็แสนจะตื่นตันใจ ผมได้เล่าเรื่องธรรมะให้คุณแม่ฟัง

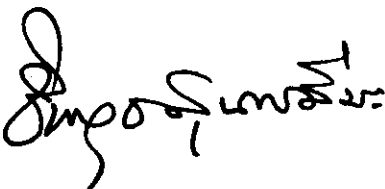
อีกหลายเรื่อง จะนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้อีก ก็คงจะมากเรื่องเกินไป แต่ผมเชื่อเหลือเกินว่า คุณแม่คงได้ข้อคิด ข้อปฏิบัติ อันน่าจะมีประโยชน์แก่ตอนท้ายของชีวิตของท่านอย่างเพียงพอ ผมเฝ้าสังเกตดูเห็นคุณแม่มีความสงบดี ไม่มีเรื่องบ่นเรื่องนั้น เรื่องนี้ เหมือนกับในตอนป่วยระยะแรก ๆ เลย ผมเชื่อว่าคุณแม่คงนำธรรมะต่าง ๆ มากล่อมจิตใจให้สงบ และนึกถึงแต่กุศลกรรมต่าง ๆ ที่คุณแม่ได้กระทำมาตลอด เพราะในตอนท้ายของชีวิต หลังจากที่คุณแม่พอได้ลาโลกไปแล้ว คุณแม่ได้มีโอกาสใช้เงินในการทำบุญ การกุศล ได้อย่างเต็มที่ ตามใจอยากและตามศรัทธา อันนับได้ว่าเป็นการแผ่ดวงและปูทางไปสู่สุคติในสัมปรายภพไว้ล่วงหน้าแล้วเป็นอย่างดี

ในตอนหลังคุณแม่มีความสงบมาก ผมเชื่อว่าคุณแม่มีความอิมเมจใน กุศลที่ได้กระทำมา และได้เตรียมความสงบของจิตไว้อย่างพร้อมสรรพอย่างแท้จริง เพราะในวาระสุดท้ายของชีวิตนั้น คุณแม่ได้จากไปอย่างสงบโดยสมบูรณ์ แม้แต่ดวงหน้า ผิวพรรณ ก็เต็มไปด้วยความสงบที่เป็นสุข ด้วยดวงหน้าคอนตาย ที่อมยิ้ม กลับสนิท ไม่รู้ตื่นอย่าง เป็นสุขผมเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่า คุณแม่ของผมได้สร้างและสะสมความดีมีเมตตาต่อผู้คนมาตลอดชีวิต ผมมีความรู้สึกในใจของผมว่า จุดิจิตคือจิตตอนตายของคุณแม่ เป็นกุศลจิต และชนกกรรมอันเป็นกรรมก่อนตายและเป็นกรรมที่จะนำไปให้เกิดขึ้นคงเป็นกุศลกรรมอันจะนำคุณแม่ไปสู่สุคติภพอย่าง แน่นนอน

ท้ายที่สุดนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และกุศลผลบุญที่คุณแม่ได้สะสมมาชั่วชีวิต จงส่งผลให้คุณแม่ที่เคารพรัก อย่างทูนหัวทูนเกล้าของผมได้มีความสุขสมบูรณ์ในสัมปรายภพจงทุกประการ

นอกจากนั้น ขอให้อานิสงส์แห่งกุศลผลบุญที่เกิดขึ้นแก่ท่านผู้อ่าน

เนื่องมาจากการอ่านเรื่องนี้ จึงส่งผลให้ท่านผู้อ่าน ได้มีความสุข ความเจริญ
ยิ่ง ๆ ขึ้นด้วยธรรมเถิด

พันเอก

(ดร. ชินวาท สุนทรธิมะ)

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

(ลูกคุณแม่เองครับ)

๖ ต.ค. ๓๗

คุณแม่กับคุณพ่อ วรรณษาและด้อย (ศิริกัญญา)

คุณแม่ตอนท่องเที่ยวยุโรป

สุขสันต์วันเกิดคุณแม่กับลูก ๆ หลาน ๆ

คุณแม่กับลูก ๆ เมื่อคุณพ่อจากไปก่อน

ลูก ๆ คุณแม่ ตอนสิ้นคุณแม่

สุนทรสืมาะ กับ ดิษยะศริน

ญาติพี่น้องบางส่วนของสุนทรสืมา และศิษย์ศิริม

คุณแม่ตอนอายุ ๒๕ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

หน้าว่าง

แต่...คุณแม่ผู้สุดประเสริฐของคุณ

คุณแม่ครับ...ลูกศิษย์มากที่ไ้เกิดเป็นลูกของคุณแม่คนหนึ่งเพราะคุณแม่ของคุณ ๆ เป็นแม่ที่แสนประเสริฐ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งคุณพ่อและคุณแม่ของคุณ ๆ ในเวลาเดียวกันเนื่องจากในสมัยที่ลูกยังเป็นเด็กเล็ก ๆ จะมีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับคุณพ่อน้อยมาก ดังนั้นตั้งแต่จำความได้ ผมจึงมีแต่คุณแม่และพี่ ๆ ทุกคนที่คุณแม่ เลี้ยงดู พร้อมทั้งให้ความอบอุ่นตลอดมา ความที่ผมอยู่ใกล้ชิดคุณแม่มากทำให้ผมมีความรู้สึกเสมอมาว่า หากวันใดชีวิตของคุณแม่จะต้องดับสิ้นลง วันนั้น ผมจะต้องเสียใจมากที่สุดในชีวิต แต่ด้วยความที่คุณแม่มีสุขภาพจิตที่ดีเสมอมาประกอบกับมีกิจกรรมหาความสำราญเพลิดเพลินอยู่เสมอ จึงทำให้คุณแม่มีอายุยืนยาวและเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทรให้ลูกหลานได้พักพิง คุณแม่มีกิจกรรม (เล่นไพ่) กับเพื่อน ๆ อยู่เป็นประจำจนจนอายุเริ่มต้นเข้าวัย ๘๐ ปี ในขณะที่มีกฎหมายจราจร ไม้อนุญาตให้รถสามล้อเครื่องรับจ้างออกไปวิ่งนอกซอยบ้านด้วยความที่อยากจะญาติ - มิตร กับเพื่อน ที่บ้านศรีขันธ์ คุณแม่ถึงกับนั่งซ้อนมอเตอร์ไซด์รับจ้างจากบ้านบางกระบือไปเล่นไพ่กับเพื่อน ๆ เป็นประจำ โดยที่ลูก ๆ เพิ่งจะมารู้ความจริงในภายหลัง ความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้กระมังที่เป็นแรงจูงใจให้คุณแม่มีกำลังใจเข้มแข็งในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่เป็นมิ่งขวัญสำหรับลูก ๆ

คุณแม่ครับ ผมจำได้ว่า ตลอดเวลาที่ผมได้ถือกำเนิดเกิดมาเป็นลูกคุณแม่ที่บ้านบางกระบือเมื่อ ๔๘ ปีก่อน ผมได้นอนอยู่กับคุณแม่ตั้งแต่เล็กจนโต จวบจนวันที่ผมเรียนสำเร็จเป็นนายทหารเรือ ทุกสัปดาห์ที่ผมได้กลับบ้าน ผมจะนอนอยู่ในห้องเดียวกับคุณแม่ตลอดเวลา ถึงแม้บ้าน

บางกระบือจะกว้างขวางและมีห้องนอนหลายห้องก็ตาม อาจจะเป็นเพราะในสมัยเด็ก ๆ ผมกลัวผีมากที่สุด จนคุณแม่ต้องสอนให้สวดมนต์ (ป้องกันผี) ก่อนนอนทุกคืนเป็นประจำ นอกจากนั้นคุณแม่ยังได้พาผมไปวัดบ่อยครั้ง วัดที่ไปเป็นประจำคือ วัดจันทร์สโมสร วัดมหาธาตุและวัดดาวดึงษ์ และที่วัดดาวดึงษ์นี่เองที่ผมได้มีโอกาสบวชเรียนทดแทนพระคุณคุณแม่ ถึงแม้ว่าจะเป็นระยะเวลาอันสั้นช่วงเวลาปิดเทอม แต่ก็ เป็นความตั้งใจของผมที่ได้บวชให้กับคุณแม่ เพราะผมเคยได้ยินคุณแม่พูดว่า จะขอเกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ป่านนี้หากสวรรค์มีจริง ผมเชื่อแน่ว่า คุณแม่ต้องเดินทางไปถึงแล้วอย่างแน่นอน เพราะในช่วงชีวิตของคุณแม่ได้มีโอกาสทำบุญอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งได้ชักชวน ลูก-หลาน ญาติ-มิตร และผู้คนที่เคารพ นับถือให้เข้าร่วมทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่าเป็นประจำ รวมถึงการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ผมยังจำภาพที่ทุก ๆ เช้าคุณแม่จะห่มผ้าสไบเฉียง สวดมนต์ไหว้พระต่อหน้าพระพุทธรูปที่บ้าน บางกระบือด้วยเสียงอันดัง สามารถรับฟังได้ทุก ๆ บ้านที่ตั้งอยู่รอบบ้านคุณแม่ และหลังจากสวดมนต์เสร็จก็จะแผ่เมตตาให้กับลูก-หลาน รวมถึงแขกและสะเก้ทุกคนโดยไม่มีตกหล่น ไม่ว่าจะเป็นชื่อภาษาไทย หรือภาษาฝรั่งก็ตาม จนแทบจะกล่าวได้ว่าหากผู้ใดต้องการทราบว่ พี่น้อง ลูก-หลานคุณแม่มีใครบ้าง ก็สามารถมาคอยฟังที่หน้าบ้านระหว่างที่คุณแม่สวดมนต์ในตอนเช้า ถึงวัตรประจำวันอีกประการหนึ่งของคุณแม่ก็คือการทำบุญใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ในตอนเช้า ท่านจะปฏิบัติเป็นประจำนานนับสิบปี จนในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่านที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ พระสงฆ์ท่านได้กรุณาขึ้นมารับบาตรบนบ้านในบางครั้งก็มี

คุณแม่ครับ คุณแม่เป็นบุคคลที่แจ่มใส ร้องเพลงได้ไพเราะ นานครั้งถึงจะพูดว่ากล่าวหรือลงไม้ลงมือกับลูก ๆ ให้ได้เซ็ดหลาบกันบ้าง

ผมจำได้ว่า ผมและพี่ด้อยชอบที่จะกระเช้าเข้าหาแม่เป็นประจำ เพราะมีความรู้สึกคล้าย ๆ กันว่า หากวันใดที่ไม่ได้ถูกคุณแม่ค้ำ วันนั้นชีวิตจะขาดอะไรไปสักอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องหาเรื่องพูดจาชักตุนให้คุณแม่ฟังเป็นครั้งเป็นคราวเพื่อให้คุณแม่ค้ำ ท่านจะค้ำพวกเราไปพร้อมกับขี้มไป อารมณ์ท่านก็จะเบิกบาน ซึ่งเป็นที่เรากับท่านเข้าใจร่วมกันว่า นี่เป็นอีกวิธีหนึ่งของการแสดงความรักใคร่ระหว่างแม่กับลูก มาถึงบัดนี้ ผมไม่มีโอกาสที่จะได้พบเห็นภาพต่าง ๆ เหล่านี้อีกแล้ว ผมไม่คาดคิดว่ามาก่อนว่า คุณแม่จะจากพวกเราไปด้วยวัยเพียง ๘๘ ปี เพราะความที่คุณแม่เป็นคนแข็งแรง และไม่เคยเจ็บป่วยร้ายแรงเลย จนทำให้พวกเราเบาใจและคิดว่าคุณแม่จะอยู่กับพวกเราไปจนอายุ ๑๐๐ ปี คุณแม่เข้าโรงพยาบาลครั้งสุดท้ายเมื่อต้นเดือน ก.ค. ๓๗ โดยผมได้พาเข้าไปเนื่องจาก มีอาการอ่อนเพลีย ท้องผูก และไม่พูดจากับใคร ภายหลังจากผมส่งคุณแม่เข้าโรงพยาบาลคืนวันอาทิตย์แล้ว ผมต้องกลับมาทำงานที่สัดหีบ เนื่องจากมีราชการ เร่งด่วน แต่ก็สอบถามอาการของคุณแม่ทุกวันเช้า-บ่ายก็ทราบ ว่าอาการดีขึ้นมาก จนถึงวันพุธเมื่อผมโทรศัพท์สอบถามอาการอีกครั้งหนึ่ง คุณแม่ขอพูดกับผม พร้อมทั้งตำหนิผมเสียยาวนานว่าผมใจดำ แม่เข้าโรงพยาบาล แก่ไม่มีจิตใจที่จะมาเยี่ยมแม่เลยนะ ในขณะที่ผมได้รับฟังนั้นใจหนึ่งก็น้อยใจ แต่อีกใจหนึ่งผมรู้สึก ดีใจว่าคุณแม่หายเป็นปกติแล้ว มีสติความทรงจำที่ดี สามารถพูดได้ประโยคยาว ๆ ต่างไปจากอาการก่อนเข้าโรงพยาบาล และนี่ก็ขอบคุณนายแพทย์สมพร จามิกรณ์ ผู้ซึ่งเป็นทั้งญาติและนายแพทย์ผู้ที่ให้การรักษาพยาบาลคุณแม่อย่างดีตลอดมา และผมใคร่ถือโอกาสนี้แสดงความขอบคุณพี่สมพร อีกครั้งหนึ่ง

คุณแม่ครับ ด้วยอานิสงส์แห่งกุศลกรรม ที่คุณแม่ได้ประกอบมา และด้วยบุญบารมีของคุณแม่ที่มีต่อพระพุทธศาสนา คุณแม่จึงจากพวก

เราไปด้วยอาการสงบ ไม่มีทุกข์ ไม่มีโรค ไม่มีภัยใด ๆ มารบกวนในช่วง ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา ผมได้เฝ้าถามคุณแม่เสมอมาว่ายังมีห่วงเรื่องอะไรอีกหรือไม่ ยังอยากจะทำอะไรที่ยังไม่ได้ทำหรือเปล่า เพื่อที่จะได้จัดการทำให้กับคุณแม่เป็นสิ่งสุดท้าย ก็ได้รับคำตอบจากคุณแม่ว่า “โอ๊ย ฉันไม่ห่วงอะไรอีกแล้ว ถ้าจะตาย ฉันก็ตายนอนตาหลับ” ผมเชื่อในคำตอบของคุณแม่ที่มีต่อผม คุณแม่ได้มีโอกาสทำบุญในช่วงสุดท้ายของชีวิต คือ การบริจาคดวงตาให้กับสภากาชาดไทย ซึ่งเมื่อคุณแม่สิ้นชีวิตลง เจ้าหน้าที่ของสภากาชาดก็ได้มาขอรับดวงตาคุณแม่ไป และอีก ๒ - ๓ วันต่อมาก็ได้รับทราบข่าวที่น่ายินดีว่า ดวงตาของคุณแม่ทั้ง ๒ ดวงสามารถใช้ประโยชน์ได้ดีกับคนไข้ ๒ ราย คุณแม่คงจะยินดีด้วยเช่นกันใช่ไหมครับ

ในที่สุดนี้ ผมได้แต่หวังว่า หากชาติหน้ามีจริง และผมได้มีโอกาสได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งหนึ่ง ผมขอให้มีโอกาสเกิดเป็นลูกคุณแม่อีกครั้ง เพื่อที่จะได้รับใช้และทดแทนพระคุณแม่ที่ผมยังรู้สึกเสมอว่า ชาตินี้ยังทำอะไรให้คุณแม่ น้อยเกินไป เมื่อเทียบกับพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ผมได้รับจากท่านมาชั่วชีวิต

กราบเท้าคุณแม่ที่เคารพอย่างสูง

จากลูก

ดิม

(นาวาเอก จักรวุธ สุนทรสีมะ ร.น.)

แต่คุณย่าผู้เป็นที่รักยิ่ง

ในชีวิตของผมเพิ่งจะตระหนักถึงการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ที่คิดว่าต่อไปนี่คงไม่มีสิ่งไหนจะมาเทียบเท่า เมื่อเช้าของวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๗ คุณย่าผู้มีพระคุณสูงสุดเลี้ยงดูให้ความรักแก่ผมประหนึ่งพ่อและแม่ ต้องมาจากผมไปอย่างไม่มีวันหวนคืนมา ตลอดชีวิตของผมตั้งแต่จำความได้ ความรักและความอบอุ่นที่คุณย่ามีให้ผมมากมายจนผมกล้าพูดได้ว่า คุณย่าคือผู้ให้ชีวิตแก่ผม คือผู้ที่หล่อหลอมความรู้สึกสามัญสำนึกของคนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้โดยไม่มีปด้อย บารมีความเมตตาของคุณย่าเพื่อแผ่มาให้ผมจนผมคิดว่า ตลอดทั้งชีวิตก็คงจะไม่ได้สักเลี้ยวของพระคุณที่คุณย่ามีให้แก่ผม หมดสิ้นแล้วซึ่งความรัก ความเมตตาของคุณย่า ผมตระหนักถึงความรู้สึกของคนที่ต้องสูญเสียแสงประทีปของชีวิต คนที่จะปลอบและให้กำลังใจในยามที่ผมอ้างว้าง คนที่คอยชื่นชมยินดีกับความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่การงานของผมคือ คุณย่า คุณย่าก็แรงผลักดันให้ผมยืนอยู่ ณ จุดจุดนี้ได้อย่างเต็มภาคภูมิ ซึ่งต่อไปนี่คงหมดแล้วซึ่งทุกอย่าง ตอนเย็นหลังเลิกงานเมื่อมีโอกาสผมพยายามที่จะดูแลป้อนข้าวคุณย่า เล่านเรื่องแปลก ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันให้คุณย่าฟัง คุณย่าครับทำไม ? คุณย่าถึงจากไปเร็วนัก ทำไมคุณย่าไม่อยู่ให้ผมได้มีโอกาสทดแทนพระคุณคุณย่าให้นานกว่านี้ ผมคงต้องดำรงชีวิตอยู่โดยไม่มีคุณย่าเป็นผู้ชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษา ชีวิตผมที่เป็นได้ขนาดนี้ก็เพราะความรัก ความผูกพัน ที่คุณย่ามีต่อผม ต่อไปนี่คงไม่มีอีกแล้ว

ช่วงโอกาสที่สร้างความปิติให้ผมมากที่สุด ก็ช่วงเวลาที่ผมได้มีโอกาส บวชทดแทนพระคุณของคุณย่า ได้มีโอกาสอย่างน้อยในชีวิต

ที่เทศน์ให้กับโยมย่า ฟังถึงกรรมคาในโลกลนี้ การเกิด แก่ เจ็บตาย เป็น
อนิจจัง ทุกคนต้องพบ ต้องประสบ แต่พอมาเกิดขึ้นกับผมที่ต้องสูญเสีย
คุณอย่างจริง ๆ ความรู้สึกสูญเสียคนที่รัก คนที่ห่วงใย ในชีวิตผมขอกล่าวว่า
การจากไปของคุณย่าครั้งนี้เป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของผม

จากหลาน
วีระวุฒิ สุนทรสีมะ

บุตร ธิดาของคุณแม่สุภาพ สุนทรสีมะ ขอกราบขอบพระ
คุณแก่ท่านผู้ที่ได้กรุณานำหรีดมาเคารพศพ และท่านผู้ร่วมทำบุญใน
งานบำเพ็ญกุศลศพ เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

รายนามผู้ที่นำหรีดมาเคารพศพ

คุณชวน หลีกภัย	นายกรัฐมนตรี
คุณบัญญัติ บรรทัดฐาน	รองนายกรัฐมนตรี
ดร.ศุภชัย - ศสัย พานิชภักดิ์	รองนายกรัฐมนตรี
คุณบุญชู โรจนเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
พลเอกวิจิตร สุขมาก	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
พลตรีสมบัติ รอดโพธิ์ทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลา-
โหมและคุณพาสัน รอดโพธิ์ทอง	
พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
และ คุณหญิงพันธุ์เครือ ยงใจยุทธ	
คุณชำนาญ ศักดิ์เศรษฐ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาด-
	ไทย
นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง-
	ประเทศ
คุณถวิล จันทรประสงค์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
และสหกรณ์ และส.ส. พิมพ์ จันทรประสงค์	
นายแพทย์อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง-
	สาธารณสุข
คุณไพฑูรย์ แก้วทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงาน
	และสวัสดิการสังคม
คุณเทอดพงษ์ ไชยนันท์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
คุณสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

พลเอก ชาติชาย และ
ท่านผู้หญิงบุญเรือน ชุมพะวีน
พล.อ. เทียนชัย ศิริสัมพันธ์
พลตรี จำลอง ศรีเมือง
พรรคพลังธรรม
ส.ส. สุชาติรัตน์ เกษราพันธ์
ส.ส. มอนอินทร์ รินคำ
ส.ส. อุคมเดช รัตนเสถียร
ส.ส. สมพันธ์ กัลยาวิชัย
ที่ปรึกษา รมช. คมนาคม
ศ.ร.อ. กฤษณา อรุณวงศ์ ณ อุรุษา
ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
ดร. กาญจนา จันทรางศุ รองผู้ว่า-
ราชการ กทม. ฝ่ายการโยธา
คุณเสรี พัฒนพันธ์ชัย
ที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงมหาดไทย
AMBASSADE DE FRANCE
H.E.MR.TAKASHI ONDA THE
AMBASSADOR OF JAPAN
RICHARD H.H.M. RUYGROK,
DR. IUR HONGRARY CONSUL-
GENERA OF THAILAND
คุณพีระพงศ์ ถนอมพงษ์พันธ์

คุณสมประสงค์ เอกจิตต์
เลขาธิการรัฐมนตรีประจำสำนัก-
นายกรัฐมนตรี
ดร.ประวิทย์ ทองศรีนุ่น
ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
(นายบุญชู โรจนเสถียร)
คุณพรเทพ วิริยพันธ์
ผู้อำนวยการตลาดนัด
กรุงเทพมหานคร
พล.อ.อ. ประหยัด -
คุณหญิงวิจิตรา ดิษยะศริน
ศ.นพ. ประคิษฐ์ - คุณยาใจ
เจริญไทยทวี อธิการบดี ม. มหิดล
พล.อ. อรุณ ปรีวีดิธรรม
นายกสมาคมศิษย์เก่าสวนกุหลาบ
พลเอก บรรจบ และ
คุณหญิงอรนุช บุณนาค
พล.อ.อ. อรุณ - ชวนพิศ
พร้อมเทพ
คุณอารีย์ วงศ์อารยะ
ปลัดกระทรวงมหาดไทย
คุณอภิลาส โอสถานนท์
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

พล.ต.อ. ประทีน - คุณชลา
สันติประภพ
ดร.วิษณุ เครืองาม
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ดร.ประสิทธิ์ คำธงชัย
เลขาธิการ ป.ป.ป.
เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
คุณพัลลภ - ม.ร.ว.สุพรรณกัลยา
ตันหยงมาศ
พล.อ.เชียร - เผ่าทิพย์ ชนโมตรี
คุณบรรยงค์ - คุณภรณ์ ลำซำ
คุณสุทธิชัย เลียงชยศ
รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
คุณลิขิต เทอดสิทธิ์ศักดิ์
รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
คุณจีระพงษ์ สีวาชะวิโรจน์
พล.ต.สนิท - คุณวราภา สัตย์สงวน
คุณสุขวิช รังสิตพล ผู้ว่าการการ-
ทางพิเศษแห่งประเทศไทย
ดร.ขงยุทธ - ศ.พญ. สุทธิพันธ์
สารระสมบัติ
พล.ท.กอบบุญ - คุณบัวทอง
พัฒนถาบุตร

พล.ร.ท.บุญปลอด - คุณอำไพ
มะม่วงแก้ว
พ.อ.สมชาย - คุณวิภา หิรัญกิจ
ม.ร.ว.ซีโวสวิชการ - คุณวัฒนา
สุวรรณ
คุณประดั่ง ปรีชญางกูร
รองอธิบดีกรมการขนส่งทางบก
คุณวัฒนา แก้วกำเนิด
รองอธิบดีกรมป่าไม้
คุณพิเชต - คุณจิตราภา สุนทรพิพิธ
คุณไพบุลย์ - คุณเจิดจรรย์
วัชรพรรณ
คุณอินทัย อุเทนสุด ผอ.ขสมก.
พล.ท.สมศักดิ์ - วิสิทธิ์ เผ่านาค
คุณอุสม นิมมานเหมินท์
คุณเพ็ญศรี สุวรรณสิงห์
คุณดวงใจ พุ่มชูศรี
รองเลขาธิการสถิติแห่งชาติ
คุณเอี่ยมจันทร์ เปรมโยธิน
คุณเนาวรัตน์ - คุณวิมล พัฒนาคม
คุณพิสิษฐ์ ฅ พัทธ
มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ
ดร.พรชัย อรัณยกานนท์
ดร.อดิษฐ์ โพธารามิก

คุณโอฬาร - คุณจำลอง อัสวฤทธิกุล	สถาบัน I-TIM
คุณขรรค์ชัย บุนปาน (มดิชน)	บ.ไทยอิมเมจ แอดเวอร์ไทซิง จก.
คุณตรีทศยุทธ ทวีพงษ์สกุลเลิศ	สามสมอ ๖๕
JICA THAILAND OFFICE	บ.คอมเมอร์เชียลแอสโซซิเอทส์
REGENCY TRAVEL	จำกัด
MC INDUSTRIAL CHEM CO.,	บริษัท เอวิทัช จำกัด
LTD.	กลุ่มอาสาพัฒนาประชาชน (กพช.)
MR.NAY XTUN & UNDP	เบนซ์ทองหล่อ
BANGKOK	อ.น.ศ.รุ่นปากคลอง-กองดับเพลิง
DUSIT RESORT & POLO CLUB	บีไลน์ ทัวร์
ไทยส์ สแควร์	กองบิน ๑ กพร.
บ.ร่วมฤดีทาวเวอร์ จก.	เตรียมทหาร รุ่น ๘
บ.เคที พรินติ้ง จก.	บริษัท สตูดิโอกรุงเทพ จำกัด
กอง รปภ.กพร.	บ. บางประกงริเวอร์ไซด์คันทรีคลับ จก.
นตร. ๑๘/นายเรือ ๐๓	บริษัท ทีเอส.บี.เทรคคิง จก.
ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย	โรงเรียนหาดใหญ่อำนวยการวิทย์
บ.แลมโบไทย อินเตอร์เนชั่นแนล จก.	โรงเรียนอนุบาลสามเสน
โรงแรมดุสิตธานี	ร.ร.อนุบาลศิษยะศริน
สถานีการบิน กพร.	โรงเรียนสัจย์สงวนพิทยา
โรงแรมคลับอันดามัน บีช รีสอร์ท	กองบิน ๒ กพร.
สหกรณ์แท็กซี่กรุงเทพ จำกัด	ศูนย์ซ่อมอากาศยาน กพร.
สมาคมศิษย์เก่ามิชิแกน	กองการบินทหารเรือ
สหกรณ์แท็กซี่สยาม	กองรักษาความปลอดภัย
สำนักงานสถิติแห่งชาติ	สถานีทหารเรือกรุงเทพฯ

พล.ต.ต.พงษ์ศักดิ์ - คุณพิมพ์พร
โรนิตโปการ

ผช.พุลทรัพย์ - พ.ญ.มานิ ปิยะอนันต์
กัปตัน ประวัติ-คุณสุวรรณ
โรจนานนท์

ดร.ธวัชชัย - ดร.ชุมพร ยงกิตติกุล
น.พ.สมพร จามิกรณ์
คุณวิฑูรย์ แนวพานิช
คุณไช่ม่อน-คุณจุไรรัตน์
อีโบโนเทริน

พ.ต.อ.สมพงษ์ เถลิมวรรณ
รอง ผบก.หน.ภ.จว.ตาก
คุณภรณ์ เรืองประเสริฐวิทย์
คุณวิรัช - คุณมาลินี จันทร์ศรี
คุณธนิต-คุณเขาวลัดเกษ
ผลประเสริฐ

คุณสุธีรา ธีระสานต์
พ.ต.อ.เผ่าไทย - คุณสุวพร ทองชีว
คุณสมพงษ์ ฝีกการกล้า
คุณสมชัย - คุณไพจิตร ลีสกุล
บ.เอส.กรู๊ป โฮลดิ้ง จก.

น.อ.กอบพงษ์ - คุณประภาวรรณ
ทองคำวงศ์
คุณรัตน์ - คุณบุญชกริกา ศรีไกรวิน

คุณธารินี บุรณะพิมพ์
คุณสมประสงค์ - คุณโฉมใจไล

เอกจิตต์
หลานฯ บ้านบางเขน
(ดิษยะศริน)

นาวาเอก สุรเดช รัตโนคม
คุณสมศักดิ์ - คุณสมทรง
ตรงรัตนวงศ์

คุณสมบูรณ์ รัตนวิไลกุล
พ.ต.อ.วิชัย เชื้อวเวช
คุณวิชิต - ไหมพรม เชื้อวเวช

คุณสุมณฑา - คุณอรุรธา - นารี
น.พ.เจก - คุณวิไลศ ธนศิริ
คุณสมคิด - คุณสารี ทรัพย์บุญรอด

คุณวินดา กัลยาณมิตร
คุณปธาน บุญยวิบูลย์
คุณฉัฐพงษ์- คุณพิมพ์พร

สุขะวิสิษฎ์
คุณวิราวรรณ - คุณพิชิต ชนะกุล
พ.ต.อ.ศิริพงษ์ สรรพदानนท์

คุณปัญญา - คุณรัตนาวดี เสนาคิสัย
ครอบครวั นาทะสิริ
คุณชิตเดช - คุณวารภรณ์ สายุปถัมภ์

คณะเหมือนญาติ

ครอบครัว เหล่าสุนทร
คุณสุเมธ - คุณชลียา สุกข์สน์ฯ
คุณจำเรียง บริสุทธิ์ธรรม
คุณโชติ - คุณมานี มินทะจีน
คุณธีรภัทร-คุณสุพัตรา
วลิศวรารังกูร

น.อ.สมุทร์ บุรณะพิมพ์
โม,ดีว,ต็อก,จิม เพื่อน น.อ.
เศรษฐ์ศิลป์ มธ.
ร.ต.ท.ประยูร ภูพาศศรี
คุณประสพศรี สุวรรณเกษตร
เพื่อนศึกษานารี
เพื่อน ๆ ลูก เซนต์ฟรัง

รายนามผู้ร่วมทำบุญงานบำเพ็ญกุศลศพ

คุณแม่ สุภาพ (เชียงใหม่) สุนทรสีมะ

ส.ส. อุดร ดันตีสุนทร
พลตรีสมบัติ รอดโพธิ์ทอง
ส.ส.ถวิล จันทระประสงค์

ส.ส.จรัส พัวช่วย
คุณพิมพ์า จันทระประสงค์
คุณอุดมเดช รัตนเสถียร
พลเรือโทโรช วิกิตภูมิประเทศ
นายแพทย์วัลลภ ยังตรง

คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์
ดร.สฤต สันติเมทะนิตล
คุณสมประสงค์ เอกจิตต์

คุณพูลพร - คุณพรเทพ วิริยพันธ์ ผู้อำนวยการตลาดนัดกรุงเทพมหานคร
พลอากาศเอกประหัยค ดิษยะศริน

ศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา อรุณวัฒน์ ณ อยุธยา

หม่อมราชวงศ์ ชีโวสวิชากร และคุณวัฒนา วรธรรม

คุณสุขวิช รังสิตพล ผู้ว่าการการทางพิเศษแห่งประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ทินรัตน์ และแพทย์หญิงปรีชา สถิตินิมาการ

รองหัวหน้าพรรคพลังธรรม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนนทบุรี

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนนทบุรี

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทร-
ปราการ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร

เลขาธิการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

พลเรือตรีมงคล - คุณศรีสอางค์
และครอบครัว

พลเรือตรีชาญณรงค์ - คุณวิภา
ขวัญอยู่

คุณนพดล เสงเจริญ รองเลขา-
ธิการคณะกรรมการ

คุณสมศรี ลัทธพิพัฒน์

คุณชาลิณี-นายแพทย์ชุดิ เนียมสกุล

คุณวิมล ชิวพานนท์

คุณนীরสสุนทร

คุณวิภาภรณ์ คชนันท์

พล.ร.ท.อวบ และ คุณกุลจรรย์

(จินดา) สุนทรสีมะ

คุณศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล

คุณนคร ผกามาศ

สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบ-

การจราจรทางบก

องค์การสวนสัตว์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ

กรมวิเทศสหการ

คุณอุพน ธรรมศรี บริษัท THAI...

IMAG ADVERTISING CO., LTD.

ดร. พรชัย อรัณยกานนท์

T.S.B. TRADING CO., LTD.

คุณเกียรติชัย - คุณเนาวรัตน์ ชีร-

เจริญชัย บริษัท กาตุแลก จำกัด

คุณเฉลิมชัย ศิลาน้อย ประธาน

บริษัท แปซิฟิค แอทโซซิเอท

กรุ๊ป จำกัด

คุณบุญมี สุขประพฤติ บริษัทรวม-

นครก่อสร้าง

พันตำรวจเอก เผ่าไทย ทองธิว

เตรียม ทบ. ๔

คุณสมชาติ ฉันทะวิบูลย์ บริษัท

บางกอก อาร์ตแอนด์คราฟท์ จำกัด

ดร. ปรีดี วีระวานิช

นายแพทย์สมพร จามิภรณ์

ครอบครัวนาวาโทพระประยูรชวลี

ศิษย์เศรษฐศาสตร์ ๒ ม.ธ.

คุณปิยดา นราคุลย์

คุณวันเพ็ญ ธรรมรัศมิ์

นาวาตรี เสวก-คุณจรรย์ วาสิกศิริ

คุณโอฬาร-คุณนัยนา อัสวฤทธิกุล

พันตำรวจเอกชูเกียรติ-คุณจิตรา

คุณสำเนียง ลิมไพบูลย์

คุณนิคัยภรณ์-คุณวิพัฒน์

คุณสุภาพ-คุณธานีรินทร์-คุณอุษา

คุณญาณินทร์-คุณวิภาวี

คุณเกรียง วิลมมงคลลาภ
คุณมณฑา-คุณธรรมบุญ ไสเจยยะ
คุณวิศิษฐ์-คุณศักดิ์ รุ่งอรุณพิศาล
คุณสุทธดา(พรพรรณ)-คุณฉลอง
ศักดิ์
คุณประสิทธิ์-คุณกัทธิยา จันทร์-
ประทีปฉาย และครอบครัว
คุณชนิด - คุณจรรยา กุลประโชชน์
คุณศุภชัย กรมอัยการ
คุณวิมาพร ไตรวิศยเวช
คุณศักดิ์ สายะสนธิ
คุณชวนทรัพย์ กาญจนสิทธิ์
คุณชาญชัย-คุณกุลวดี พูนวุฒิกุล
พล.ต.สุรจิต ชนไมตรี
คุณเจตน์-คุณสุนาด เจนตพันธ์
คุณแม่บุญเรือน ชนไมตรี และบุตร
คุณสัมฤทธิ์-คุณพรพิมล
ชัยวรรณอุปต์
คุณเนื่อทิพย์ พันธุมานิช
คุณพิชนีย์ โพธารามิก
กัปตัน สิทธิพงษ์-คุณอรพินธ์
ปฏิบัติ
คุณอินทรา อมรประสิทธิ์
คุณสายสุนี

ดร. อรอนงค์ เข็นอุทก
ดร. สุพัฒน์ ชวนสนธิ
คุณพุดศิริ เกิดลำเจียก
คุณวิชัย-คุณนันทินี เจริญไพบูลย์
คุณอมรา คุณากรปรมัตต์
น.พ. สุรินทร์-พ.ญ. อิตถี ชนไมตรี
คุณจรัส-คุณพัชนีย์ เจือสวัสดิ์
คุณพุดทวิ อ่อวิเชียร
สวัสดิการรุ่น นร. ๐๓
อ.จ. สุพัฒน์-คุณอำไพ เพ็งมาก
พ.ท.ธนู-คุณกรรองกาญจน์
สุนทรสิมะ
คุณประเทือง-คุณสัมฤทธิ์ กมลโชติ
พ.ญ. เรณู, ลีสา, ทาริกา วิชยานนท์
คุณบุณยา (จิม) ชาวนุณิวงศ์
คุณนงลักษณ์ เบเลเวิร์ด
คุณนารี บุรณะเรศน์
คุณสว่างจิต-คุณสละ วัตตะยัง
คุณสาโรจน์-คุณพัชรี นิลคำ
คุณปราณีต-คุณลักษณา
ดิษยะศรีน
พล.ร.ต. จำลอง-น.อ.หญิงสาวลักษณ์
คุณอังสุณี เกตุทัต
คุณมณีรัตน์ เหล่าสุนทร

คุณจรัญ ทินิจ

น.ท. ทองคำ นาคบุญชร

น.อ. สมบัติ อักษรศรี

คร. วิษณุ พะลายานนท์

พ.ต.ท. เกษียร ชำรงสัตย์

น.ท. วิโรจน์ วงศ์ษา

พ.ต.ท. พรเทพ ประเสริฐพันธ์

น.อ. กำพล ฤทธิวาจา

น.อ. สมศักดิ์ สุทธิไวยกิจ

น.อ. เทอดศักดิ์ พรหมศิริ

นางวิภาพัชร พะลายานนท์

คุณพร้อม พิริยะอนุวงศ์

คุณพงษ์พันธ์-พ.อ. หลุย ปารีชาติ

คุณปัญญา-คุณรัตนาวดี เสนาคิสัย

คุณเสมอใจ สิงหามิช

คุณสุรเดช อินทรประวิทย์

เพื่อน ศบน. ๐๖

พล.ต.ต. คำนึ่ง ธรรมเกษม

กองการbinทหารเรือ

น.อ. สมพล อุณหเลขกะ

น.อ. ยอดชายฯ

น.อ. จิระพงษ์ฯ

น.อ. เรื่องทิพย์ฯ

น.อ. มนตร์รักษ์ นิลกลัด

คุณไชมอน-จูไรรัตน์ โบนิทอน

คุณเอนก หนูวัฒนานนท์

ขอบคุณพระ	ไตรรัตน์	จรัสโลก
สงบโศรก	สิ่งร้าย	ทั้งหลายสิ้น
สงให้สม	ปรารถนา	เป็นอาจินต์
ทั้งทรัพย์สิน	สุขศรี	ทวีคุณ

พระพุทธศาสนา - อมตเทศนา

โดย ปิยทัตตีเถระ

BUDDHISM - *A Living Message*

BY PIYADASSI THERA

Vajirarama

Colombo Sri Lanka

แปลโดย พันเอก ดร. ชินวุฑฒ์ ชุนทรสัมพันธ์

อนุโมทนาถา

พระพุทธศาสนา - อมตเทศนา เป็นงานเรียบเรียงหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาที่น่าศึกษาสำหรับผู้สนใจเป็นอย่างยิ่งเล่มหนึ่ง ท่านปิยทัสสีผู้เรียบเรียงได้แสดงความเป็นผู้คงแก่เรียนของท่านให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความแตกฉานในเนื้อหาวิชา ทั้งทางคดีโลกและคคีธรรม จึงมีความสามารถชี้จุดเด่นของพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ เหตุผล ที่มีหลักทางวิทยาศาสตร์เทียบเคียงได้เป็นอย่างดีหนังสือเล่มนี้จึงเป็นเอกสารทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่ยุคสมัยที่คนมีความสนใจในพระพุทธศานาน้อยลง แต่กลับให้ความสำคัญแก่ปรัชญา และวิทยาศาสตร์กันมากขึ้น

หากท่านที่มีความสนใจทางปรัชญา วิทยาศาสตร์ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว จะพบว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นปรัชญาที่เหนือปรัชญา และเป็นวิทยาศาสตร์ทางใจ ดังที่คริสต์มาส ฮัมฟรีย์นักปราชญ์ทางตะวันตกได้เรียบเรียงไว้ในเรื่อง “พระพุทธศาสนา คืออะไร ?” ฉบับของพุทธสมาคมลอนดอน ตอนหนึ่งว่า

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายหลักทั่วไปแห่งจิตใจ ในฐานะที่เป็นมูลฐานแห่งคำสอนของพระองค์ ส่วนโลกทางวัตถุเป็นเขตแดนของนักวิทยาศาสตร์ในสมัยปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างโลกทางจิตใจ

WORDS OF APPRECIATION

BUDDHISM--*A Living Message* is one of the books on the main principles of Buddhism highly worth studying by those who are interested in the subject. Piyadassi Thera, the author, has shown clearly his scholarship and brilliant knowledge of the matter from both temporal and spiritual angles. Thus he highlights expertly the salient features of Buddhism in scientific and logical ways supported by appropriate comparisons with the principles of science. This book is consequently a Buddhist document which is well suited to the present day when people are prone to give more importance to philosophy and science rather than to Buddhism.

Should this book be read by those interested in philosophy and science, they will realize that Buddhism is actually a super-philosophy and also a mental science as partly stated by Christmas Humphreys, a western learned person, in his book, **What is Buddhism**, published by the Buddhist Society London as follows :

The Buddha explained the general principles of mind as the foundations of his teachings, whereas the material world is the area belonging to scientists of the present day. The relationship between the mental and material worlds is the

กับทางวัตถุทั้งสอง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่สะท้อนไปจากเนื้อหา ผู้ศึกษาสิ่งหนึ่งโดยอุปมาน และโดยอนุมานย่อมได้รับความรู้ถึงอีกสิ่งหนึ่งด้วย เพราะทั้งพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ มีรากฐานอยู่บนการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของตนเองตามลำดับ ในการสรุปผลจึงมีสภาพอันเข้ากันได้ วิทยาศาสตร์แปลว่า “ความรู้” และพระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอนว่า ความรู้ธรรมต้องได้มาโดยการวิเคราะห์ ทดลอง และหาเหตุผล เช่นเดียวกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ได้มาทุกวันนี้ มิใช่ความเชื่ออย่างงมงายในลัทธิศาสนา หรือโดยความเชื่อที่ไม่ใช่เหตุผล กล่าวโดยย่อพุทธศาสนิกชนจึงชื่อว่า เป็นนักวิทยาศาสตร์ทางวิญญาณหรือทางจิตใจ

ท่านผู้อ่านที่ได้อ่านหนังสือพระพุทธศาสนา - อมตเทศนานี้ จะได้รับความรู้ที่เป็นหลัก และการใช้เหตุผลตามแนวของพระพุทธศาสนา อันสะท้อนไปสู่คุณลักษณะของพระธรรมคุณในฐานะที่เป็นบ่อเกิดแห่งความดี ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่ไม่จำกัดได้ด้วยกาลในการศึกษา และการสัมผัสผล และความเป็นธรรมที่ควรเจริญวนมาสู่มาชม จนพร้อมที่จะน้อมนำมาศึกษาและปฏิบัติ เพื่อจะได้สัมผัสผลแห่งธรรมอันเป็นประโยชน์เกื้อกูล และอำนวยความสุขให้แก่คน

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ หนังสือเล่มนี้เนื้อหาแต่ละตอนกระชับ ชัดเจน ทำให้ไม่ยากต่อการทำความเข้าใจ ไม่ต้องใช้เวลามากนักก็อ่านจบ เมื่ออ่านจบแล้วสามารถมองเห็นประเด็น

relationship between substances and their reflections. Those studying one thing by comparison and consideration also be able to get knowledge of the other thing, since both Buddhism and science are based on the analysis of successive phenomena. In the conclusion of results, they actually coincide. The term “science” means “knowledge” and the Lord Buddha also taught us that the knowledge of Dhamma must be derived from the process of analysis, experimentation and rationalization. This is similar to the manner in which to achieve the knowledge of science nowadays. It is not a blind belief in any faith or a belief without reason. In brief, Buddhists are thus known as “mental or spiritual scientists”

Readers of this **Buddhism – A Living Message** will obtain the principal knowledge and the use of reason along the way of Buddhism which reflects the quality of the Dhamma, the source of virtues perfectly well explained by the Lord Buddha. The study of Dhamma is not subject to time in the study nor in bringing about the results. The Dhamma is what people should be called to see, to study and to practice in order to achieve beneficial results which will bring about happiness to themselves.

Another point of interest about this book is that its content in each part is concise, clear and easy to understand, thus reading could be finished in no time and Buddhist principles

หลักของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจน สามารถนำมาเป็นหลักในการ
ประพฤติปฏิบัติได้ทุกระดับ จนถึงเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธ-
ศาสนา หนังสือเล่มนี้จึงอยู่ในแนวเดียวกับ ประทีปแห่งทวีปเอเชีย
และ คณาพระธรรมบท ที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษาทางพระพุทธศาสนา
ในซีกโลกตะวันตกสูงมาก จนสามารถดึงคนเหล่านั้นเข้ามาเป็นพุทธ-
ศาสนิกชนได้มากเป็นพิเศษ หนังสือในลักษณะนี้จึงน่าจะได้รับการ
พิมพ์เผยแพร์ให้กว้างขวางออกไป เพราะจะช่วยให้คนที่สนใจได้
รู้จักพระพุทธศาสนาในเวลาที่ไม่ยาวนานนัก

จึงขอขอบคุณและอนุโมทนา ในกุศลกรรมของท่านที่มีส่วนให้
หนังสือนี้ปรากฏเป็นรูปเล่มนี้ขึ้นมาทั้งท่านผู้เรียบเรียง คือท่านปิยทัสสี
แห่งประเทศลังกา ท่านผู้แปลคือ พ.อ.ดร.ชินวุธ สุนทรสีมะ
และท่านที่ให้การสนับสนุนในด้านการพิมพ์ เผยแพร่ หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้อ่านตามสมควร.

พระโสภณคณาภรณ์
วัดบวรนิเวศวิหาร
พฤศจิกายน 2527

can be obviously seen and taken as principles for practising at every level, leading to the supreme target in Buddhism. This book is, therefore, on the same line with **The Light of Asia** and **Dhammapada Gatha** which are so influential to Buddhist students in the western hemisphere and have induced a large number of them to become Buddhists. Books of this nature should thus be widely publicised in order to enlighten those interested to know about Buddhism in a short time.

Appreciation is consequently expressed here for all the good deed made by all concerned in the publication of this book including the writer, Piyadassi Thera of Sri Lanka, the translator, Dr. Chinnawoot Soonthornsima, and those sponsoring the publication and promulgation of the book. It is hoped very much that this book would be more or less beneficial to readers.

Phrasobhonganabhon

Wat Bovoranivesvihara

Bangkok, Thailand

November 1984

Be loving and be pitiful
 And well controlled in virtue's ways,
 Strenuous, bent upon the goal,
 And onward ever bravely press.
 That danger doth in dalliance lie ;
 That earnestness is sure and safe-
 This when ye see, then cultivate
 The Eightfold Path, so shall ye realize,
 So make your own, the Deathless Way.

-Psalms of the Brethren, 979,980

จงมีรักและมีเมตตาจิต
 คุมความคิดศีลจริตให้สดใส
 ทั้งเข้มแข็ง อ่อนงามตามตั้งใจ
 และมุ่งให้รู้คหน้ากล้าผลักดัน
 อันภยันอันตรายคล้ายหลอกเล่น
 มุ่งบำเพ็ญเพียรละจะปลดอดมัน
 ปลุกฝังองค์แปดมรรคประจักษ์ทัน
 พาดนนั้นสู่มตะพระนิพพาน

เถรคาถา (กวีนิพนธ์ของพระเถระ) บทที่ 979,980

(เทียบพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอักษรไทย เล่ม 26 หน้า 401)

“We live in an age of conflict and war, of hatred and violence, all over the world. Never before has the need been greater for all of us to remember that immortal message which Lord Buddha, the greatest and noblest of the sons of India, gave to us, and to you, and to all the world. That message of two thousand five hundred years ago is a living message today, enshrined in our hearts, and we draw inspiration from it to face the troubles and difficulties that threaten to overwhelm us.”

-JAWAHARLAL NEHRU

“เราอยู่ในยุคสมัยแห่งการขัดแย้งและสงคราม ยุคสมัยแห่งการเกลียดชัง และความรุนแรง ซึ่งแผ่กระจายอยู่ทั่วโลก ยังไม่เคยเลยที่ความต้องการของเราทั้งมวลในอันที่จะหวนระลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนอันอมตะ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด และผู้ประเสริฐสุดของลูกอินเดียนทั้งหลายได้ทรงประทานแก่เราและท่าน และแก่คนทั้งโลกจะยิ่งใหญ่ไปกว่าขณะนี้ คำสั่งสอนเมื่อสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว ก็ยังคงเป็นคำสั่งสอนที่ยังมีชีวิตอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ ยังคงได้รับการเทิดทูนบูชาอยู่ในหัวใจของเรา และเราก็มักยังคงได้รับความบันดาลใจจากคำสั่งสอนนี้อยู่ในอันที่จะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคทั้งหลายแหล่งที่ทุกความจะครอบงำเราอยู่”

-ยาวาฮาร์ลาล เนห์รู

คำปรารภ

ครั้งหนึ่งผมได้มีโอกาสไปประเทศศรีลังกา และที่โรงแรมชั้นดีแห่งหนึ่งที่ผมพักอยู่นั้นมีหนังสือพุทธศาสนา เล่มเล็ก ๆ วางอยู่บนโต๊ะโทรศัพท์ด้วยเล่มหนึ่ง ผมอ่านดูรู้สึกว่ามีค่ามาก เป็นการแนะนำให้ผู้อ่านที่เป็นคนสมัยใหม่ได้รู้จักพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องพระพุทธรูปประวัติ สาระสำคัญของพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และการปฏิบัติ ตลอดจนวิวัฒนาการของการแพร่ขยายของพระพุทธศาสนา

นอกจากความประทับใจในบทประพันธ์ ที่เขียนขึ้นอย่างกระทัดรัดและได้สาระมีเหตุมีผล ชวนให้ผู้อ่านรู้สึกสนใจที่จะติดตามศึกษาเรื่องของพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นแล้ว ผมยังรู้สึกประทับใจที่ประเทศศรีลังกาอันเป็นเมืองพุทธ เช่น เมืองไทยเรานี้ เขาก้าวหน้าถึงกับมีหนังสือแนะนำพุทธศาสนาไว้ในห้องพักตามโรงแรมต่าง ๆ ทำนองเดียวกับที่ตามโรงแรมต่าง ๆ ได้มีกัมภีร์ไบเบิลอยู่เป็นประจำแล้วด้วย ผมก็เลยเกิดคิดค้นคว้าหาหนังสือที่เขาเป็นการใหญ่อยู่ในใจ ตอนจะกลับเมืองไทย ผมจึงไปขออนุญาตหนังสือนี้จากผู้จัดการโรงแรมสัก 2 - 3 เล่ม เพื่อเอามาฝากภักตยาณมิตรของผมบางคน จึงได้ทราบว่ โรงแรมของเขาหรือแห่งอื่น ๆ ไม่เคยมีหนังสือพุทธศาสนาไว้ประจำห้องเลย ผมเลยรู้สึกคิดว่าเข้าใจผิด และหลงคิดไปเสียจนจิตใจที่เดียว ผมเลยเอาหนังสือที่มีผู้สืบทอดไว้หรือจงใจทิ้งไว้เป็นธรรมทานก็แล้วแต่คิดตัวกลับมาเมืองไทยด้วยและได้อ่านแล้วอ่านอีก พร้อมทั้งได้ให้เพื่อนต่างชาติยืมไปอ่านด้วยเสียจนหนังสือบอบช้ำเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาอีกนานได้มีชาวออสเตรเลียคนหนึ่งซึ่งมาประชุมที่
กรุงเทพ ในเรื่องอื่นได้บังเอิญมาพูดคุยกับผมถึงเรื่องพระพุทธร-
ศาสนา ซึ่งผมก็ได้ตอบคำถามและอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ให้
เขาทราบมากพอสมควร จึงทำให้เกิดความคิดว่า คงมีคนต่างชาติเป็น
จำนวนไม่น้อยทีเดียวที่เข้ามาเมืองไทย และอยากรู้เรื่องพระพุทธร-
ศาสนา นอกจากนั้นคนรุ่นใหม่ ๆ ของเราเองก็คงจะมีจำนวนไม่
น้อยเหมือนกันที่อยากรู้เรื่องพระพุทธรศาสนาด้วยคำอธิบายที่ทันสมัย
และเหมาะกับคนมีความรู้ ผมจึงเกิดความคิดที่จะแปลหนังสือเล่มนี้
ขึ้น และพิมพ์ควบทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย ซึ่งน่าจะเป็น
ประโยชน์ ทางองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกก็ได้กรุณาจัดการ
ขออนุญาตแปลเป็นภาษาไทย จากทางสมาคมเอกสารทางพระพุทธร-
ศาสนา ประเทศศรีลังกา ผู้มีลิขสิทธิ์ในหนังสือนี้เป็นที่เรียบร้อย
จึงขอขอบพระคุณทางองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ตลอดจน
ท่านผู้ประพันธ์ และเจ้าของลิขสิทธิ์ เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย
ขออานิสงส์ผลบุญจากการทำธรรมทานครั้งนี้จงดลบรรดาล
ให้ผู้อ่าน ท่านผู้บริจาคทรัพย์ และท่านผู้ร่วมในการจัดทำหนังสือนี้
ขึ้น จงประสบแต่ความสุขความเจริญและได้บรรลุมรรคผล
นิพพาน ไม่นในชาตินี้ก็ในชาติต่อ ๆ ไปตามความปรารถนาทุกประการ

พ.อ.ชินวุธ สุนทรสีมะ Ph.D.

สิงหาคม 2527

12/2 ขอยสังขะวัฒนะ 2

ลาดพร้าว 23 กทม. 10900

โทร. 5114148

A WORD TO THE READER

Today we are living in an age of science--an age where man is inclined to accept the truth of anything by observation and experiment rather than by mere belief. With the recent advances of science man is becoming more and more rationalistic in his outlook and blind belief is fast disappearing.

Science in general has been some what of a threat to religion. This threat has been levelled against religions conceptions of man and the universe from the time of Copernicus, Galileo, and Bruno (17th century) who were instrumental in altering erroneous notions of the universe. The theory of evolution and modern psychology went against the accepted religious conception of man and his mind recorded in 'Sacred Writings'.

Has Buddhism suffered the same fate ? Does modern science look unkindly at Buddhism ? Whatever the critics of Buddhism may say, the dispassionate reader of early Buddhism will realize that the basic principles of Buddhism are

ถ้อยกถาแด่ผู้อ่าน

ทุกวันนี้เรากำลังดำรงชีวิตอยู่ในยุควิทยาศาสตร์ ยุคซึ่งคนเรามีความโน้มเอียงที่จะยอมรับความเป็นจริงในเรื่องใด ๆ ก็แต่โดยอาศัยจากการสังเกตการณ์ และการทดลองแทนที่จะยอมรับเอาแต่เพียงจากความเชื่อของคนเท่านั้น ด้วยความเจริญก้าวหน้าใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์คนเราได้มีเหตุ มีผลมากยิ่งขึ้นในการกำหนดทัศนคติของคน ส่วนการหลับตาเชื่อในสิ่งใด ๆ ก็กำลังหมดไปอย่างรวดเร็ว

โดยทั่วไปแล้ววิทยาศาสตร์ได้เป็นสิ่งคุกคามต่อศาสนาอยู่มิ่างเหมือนกัน การคุกคามนี้ได้มีต่อคติความเชื่อทางศาสนาอันเกี่ยวกับเรื่องของมนุษยชาติและจักรวาล มาตั้งแต่สมัยของโคเปอร์นิคัส กาลิเลโอ และบรูโน (ในคริสต์ศตวรรษที่ 17) ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้เปลี่ยนแปลงความเชื่อที่ผิด ๆ ในเรื่องจักรวาล ทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการและจิตวิทยาสมัยใหม่ได้แย้งกับคติความเชื่อทางศาสนาที่เคยยอมรับกันแล้วในเรื่องของมนุษย์และสภาพจิตใจซึ่งได้บันทึกอยู่ใน “ข้อเขียนอันศักดิ์สิทธิ์”

พระพุทธศาสนาได้ประสบเคราะห์กรรมอย่างเดียวกันนี้หรือ ? วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระพุทธศาสนาหรือ ? ไม่ว่าผู้ที่ชอบติเตียนพระพุทธศาสนาจะพูดอย่างไรก็ตามผู้ที่ได้อ่านพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่ปราศจากอคติย่อมจะตระหนักดีว่า

in harmony with the findings of science and not opposed to them in any way.

“Early Buddhism emphasizes the importance of the scientific outlook in dealing with the problems of morality and religions. Its specific ‘dogmas’ are said to be capable of verification. And its general account of the nature of man and the universe is one that accords with the findings of science rather than being at variance with them....

“There is, of course, no theory of biological evolution as such mentioned in the Buddhist texts, but man and society as well as worlds are pictured as changing and evolving in accordance with causal laws.

“Then in psychology we find early Buddhism regarding man as a psycho-physical unit whose ‘psyche’ is not a changeless soul but a dynamic continuum composed of a conscious mind as well as an unconscious in which is stored the residue of emotionally charged memories going back to childhood as well as into past lives. Such a mind is said to be

หลักการมูลฐานทั้งหลายแห่งของพุทธศาสนาได้สอดคล้องเป็นอย่างดีกับการค้นพบต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ และหาได้ขัดแย้งกับหลักการดังกล่าวแต่อย่างหนึ่งอย่างใดไม่

“พระพุทธศาสนาแต่ดั้งเดิมนั้นได้เน้นถึงความสำคัญในการกำหนดทัศนะอย่างมีเหตุมีผลต่อการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา เป็นที่กล่าวกันว่าคำสอนในแต่ละเรื่องของพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่พิสูจน์กันได้ และเรื่องที่กล่าวถึงสภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ และจักรวาลนั้นเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์แทนที่จะแตกต่างออกไป...

“แต่แน่ละ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหาได้มีการกล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาแต่อย่างใดไม่ แต่ได้พิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของมนุษย์ และสังคมตลอดจนภพภูมิ ตามกฎของเหตุและผลต่าง ๆ

“ในด้านจิตวิทยาพระพุทธศาสนาได้ถือว่าคนเรานั้นเป็นเพียงองค์ประกอบของร่างกายและจิตใจซึ่ง “จิตใจ” นั้นหาใช่ดวงวิญญานที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ แต่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาของจิตสำนึกและจิตไร้สำนึก อันเป็นแหล่งสะสมความทรงจำเกี่ยวกับการกระทบอารมณ์ต่าง ๆ ที่หลงเหลืออยู่ตั้งแต่ครั้งเยาว์วัยตลอดจนในอดีตชาติ สภาพจิตใจในลักษณะนี้จะถูก

impelled to act under the influence of three types of desires-- the desire for sense-gratification (*kama-tanha*), the desire for self-preservation (*bhava-tanha*), and the desire for destruction (*vibhava-tanha*). Except for the belief in rebirth, this conception of the mind sounds very modern, and one cannot also fail to observe the parallel between the three-fold desire in Buddhism and the Freudian conceptions of the eros, libido, and thanatos."¹

It must be mentioned that the Buddhist way of life, the Buddhist method of grasping the highest truth, awakening from ignorance to full knowledge, does not depend on mere academic intellectual development or on science but on the adoption of a practical teaching that leads the follower to enlightenment and final deliverance. The Buddha was more concerned with beings than with inanimate nature. His sole object was to unravel the mystery of existence so far as the being is concerned and thereby to solve the problem of becoming. This he did by comprehending in all their fullness

ผลักดันให้มีการแสดงออกสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของความทะยาน
อยากสามลักษณะกล่าวคือ ความทะยานอยากที่จะให้ได้รับความ
พึงพอใจจากประสาทสัมผัส(กามตัณหา) ความทะยานอยากที่จะถนอม
รักษาตัวคนไว้(ภวตัณหา) และความทะยานอยากที่จะทำลายสิ่งไม่
พึงประสงค์ให้หมดสิ้นไป(วิภวตัณหา) แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง
จิตใจดังกล่าวนี้ ยกเว้นเฉพาะความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด
แล้ว พึงดูทันสมัยมากและเราไม่ละเว้นที่จะสังเกตเห็นความคล้าย-
คลึงกันระหว่างความทะยานอยากทั้งสามลักษณะในพระพุทธ
ศาสนานี้กับแนวความคิดของฟรอยด์ในเรื่องความรักความใคร่
ราคะและความตาย” (1)

เรื่องที่น่าจะต้องกล่าวถึงก็คือ การดำรงชีพตามแนวพระพุทธ
ศาสนา วิธีที่จะรู้ซึ่งถึงสังขารมอันสูงสุดของพระพุทธศาสนา
และการทำให้ตื่นขึ้นจากอวิชชาไปสู่ความรู้แจ้งนั้นหาได้ขึ้นอยู่กับแต่
เพียงกับการพัฒนาสติปัญญาทางด้านวิชาการหรือกับหลักวิชาเท่านั้น
ไม่แต่จะต้องนำเอาการสอนทางปฏิบัติมาใช้เพื่อจะนำให้ผู้ปฏิบัติตามรู้
แจ้งในสังขารมและหลุดพ้นในที่สุด พระพุทธองค์ทรงสนพระทัย
ต่อสิ่งที่มีชีวิตมากกว่าสภาพที่ปราศจากชีวิตต่าง ๆ สิ่งมุ่งประสงค์
อันสำคัญยิ่งของพระองค์ก็เพื่อจะปลดปล่อยความลี้ลับของการดำรง
อยู่ ของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย และเพื่อที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเป็น
นั้นเป็นนี้ พระองค์ได้ทรงบรรลุมรรคผลประสงคทั้งนี้ด้วยการตรัสรู้อย่าง

the Four Noble Truths, the eternal verities of life. This knowledge of the truths he tried to impart to those who sought it, and never forced it upon others. He never compelled people to follow him, for compulsion and coercion were alien to his method of teaching. Buddhism is free from compulsion and coercion and does not demand of the follower blind faith. At the very outset the sceptic will be pleased to hear of its call for investigation. Buddhism from beginning to end, is open to all those who have eyes to see and a mind to understand. Instead of encouraging his disciples to believe him blindly, he wished them to investigate his teaching which invited the seeker to 'come and see' (*ehipassika*). It is seeing and understanding, and not blind believing, that the Buddha approves.

Today there is ceaseless work going on in all directions to improve the world. Scientists are pursuing their methods and experiments with undiminished vigour and determination. Modern discoveries and methods of communication and contact have produced startling results. All these improvements, though they have their benefits and advantages,

ต้องแท้ในอริยสังขัตติซึ่งเป็นความจริงอันอมตะของชีวิต พระพุทธองค์ได้ทรงพยายามถ่ายทอดความรู้ในความจริงเหล่านี้แก่ผู้ที่ต้องการทราบโดยปราศจากการบีบบังคับแก่ผู้ใด พระองค์ไม่เคยบังคับให้ใคร ๆ ดำเนินตามพระองค์เลย เพราะการบีบบังคับหรือการขู่เข็ญหาใช้วิธีการสั่งสอนของพระองค์ไม่ พุทธศาสนาไม่มีการบีบบังคับและการขู่เข็ญและไม่กะเกณฑ์ศรัทธาอย่างไรเหตุผลจากสามัญของพระองค์ ก่อนอื่นทั้งหมดผู้ที่ชอบสงสัยเกี่ยวกับศาสนาอ้อมจะยินดีที่จะทราบว่าพระพุทธศาสนานั้นเรียกร้องให้มีการสอบสวนได้เสมอ พระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างให้ทุกผู้ทุกคนได้มาดูด้วยตนเอง และมาหาความเข้าใจด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ พระพุทธองค์มุ่งหวังให้บรรดาสาวกทั้งหลายของพระองค์ได้สอบสวนคำสั่งสอนของพระองค์ ซึ่งเชื่อเชิญให้ผู้ที่ต้องการหาความจริงได้ “มาดูมาเห็น” (เอหิภิกขุสตึงกะ) แทนที่จะสนับสนุนให้เชื่อโดยงมงาย การที่ได้เห็น ได้เข้าใจ และไม่หลับตาเชื่อเท่านั้นเป็นสิ่งที่พระองค์จะทรงอนุโมदि

ทุกวันนี้ได้มีการดำเนินงานอย่างไม่หยุดยั้งในทุกทิศทางเพื่อจะทำให้โลกเราดีขึ้น นักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายกำลังดำเนินงานตามวิธีการ และตามการทดลองของคนโดยปราศจากการผ่อนคลายความเอาจริงเอาจัง และความมุ่งมั่นลงไปเลย การค้นพบและวิธีการอันทันสมัยในการติดต่อสื่อสารได้บังเกิดผลอันนำดีนตลึงมากมาข การ

are entirely material and external in nature. The scientist has brought the external world under his sway, and seems to promise that he can turn this world into a paradise. But man cannot yet control his mind, despite all the achievements of science. Within this conflux of mind and body of man, however, there are unexplored marvels to occupy men of science for many years.

To the scientist, knowledge is something that ties him more and more to this sentient existence. That knowledge, therefore, is not saving knowledge. To one who views the world and all it holds in its proper perspective, the primary concern of life is not mere speculation or vain voyaging into the imaginary region of high fantasy, but the gaining of true happiness and freedom from ill or unsatisfactoriness (dukkha). To him true knowledge depends on the central question: Is this learning according to actuality? Can it be of use to us in the conquest of mental peace and tranquillity, of real happiness?

ปรับปรุงทั้งหลายเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะบังเกิดคุณค่าและผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็ตาม แต่ก็เป็นเรื่องทางด้านวัตถุและสภาพภายนอกโดยสิ้นเชิง นักวิทยาศาสตร์ได้ทำให้โลกทางด้านวัตถุแคว้งโหวดเปลี่ยนไปตามอำนาจของเขาและดูเหมือนจะชี้ชัดว่าเขาสามารถจะทำให้โลกเรานี้กลายเป็นสวรรค์ก็ได้ แต่ถึงแม้ว่าจะมีความสัมฤทธิ์ผลในทางวิทยาศาสตร์ทั้งหมดนี้ก็ตาม คนเราก็ยังไม่สามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้ ภายในรูปลักษณ์ของร่างกายและจิตใจของคนเรานี้ ยังมีความน่าพิศวงที่ยังไม่มีการสำรวจอีกมากมาย ที่ต้องการให้นักวิทยาศาสตร์มาทำการศึกษาได้อีกหลายปีติดต่อกันทีเดียว

สำหรับนักวิทยาศาสตร์นั้น เขาจะต้องผูกมัดตัวเองไว้กับการหาความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึคนึกคิดดังกล่าวนี้มากยิ่งขึ้นทุกที และความรู้ดังกล่าวนี้หาใช่เป็นความรู้ที่ช่วยให้รอดพ้นไม่ ส่วนบุคคลผู้อื่นซึ่งมองดูโลกและทุกสิ่งทุกอย่างในโลกไปข้างหน้าอย่างที่เหมาะสมที่ควรนั้น ย่อมจะเห็นว่าสิ่งสำคัญของชีวิตนั้นหาใช่แต่เพียงการคาดหวังที่จะดำเนินชีวิตอย่างไร้สาระไปสู่จินตนาหรือความเพ้อฝันอันสูงส่งไม่ แต่จะอยู่ที่การได้รับความสุขที่แท้จริง และได้หลุดพ้นจากความเลวร้ายหรือความไม่พึงพอใจทั้งหลาย (ทุกขณะ) สำหรับบุคคลเหล่านี้ความรู้ที่แท้จริงย่อมจะขึ้นอยู่กับแก่นคำถามว่า การเรียนรู้แบบนี้สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ และจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการยังความสันติและความสงบของจิตใจ ตลอดจนความสุขที่แท้จริงได้หรือไม่

After all, a scientist or a plain man, if he has not understood the importance of conduct, the urgency for wholesome endeavour, the necessity to apply knowledge to life, is as far as the doctrine of the Buddha is concerned, an immature person, who has yet to negotiate many more hurdles before he wins the race of life and the immortal prize of Nibbana, supreme security from bondage.

The students of Buddhism who are not inclined to read large volumes on the Buddha and his teaching, may perhaps, find this booklet agreeable and useful. Those, however, bent on a comprehensive and detailed study of Buddhism, may read, "*The Buddha's Ancient Path*"² by the present writer.

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นนักวิทยาศาสตร์หรือบุคคลธรรมดา ถ้าหากเขาไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการปฏิบัติตน ความกระตือรือร้นที่จะทำความเพียรที่มีประโยชน์ และความจำเป็นที่จะนำความรู้ไปใช้ให้บังเกิดผลแก่ชีวิตแล้ว กล่าวตามนัยของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็ถือได้ว่า บุคคลเช่นนั้นยังเป็นคนที่ไม่สมบูรณ์เต็มที่ ซึ่งยังจะต้องข้ามเครื่องกีดขวางอีกมากมายก่อนที่จะได้ชัยชนะในการแข่งขันของชีวิต เพื่อได้รับรางวัลอันอมตะคือ นิพพาน หลักประกันสูงสุดให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาที่ไม่อยากจะอ่านหนังสือพระพุทธประวัติ และพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ที่เป็นเล่มใหญ่ ๆ อาจจะประจักษ์ได้ว่าหนังสือเล่มน้อยนี้สอดคล้องกับความพึงประสงค์ของท่าน และนับว่ามีประโยชน์ดี แต่อย่างไรก็ตามสำหรับท่านที่ปรารถนาจะศึกษาพระพุทธศาสนาในรายละเอียดอย่างพิสดารก็อาจจะศึกษาได้จากหนังสือ "วิถีทางดำเนินในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า" โดยผู้เขียนคนเดียวกันนี้

THE BUDDHA

The BUDDHA, the founder of the great religion called Buddhism, lived in North India in the 6th century before Christ. Siddhattha (Siddhārtha in Sanskrit) was his personal name. Gotama or Gautama was his family name. His father, Suddhodana, ruled over the land of the Sakyans at Kapilavattu in the Nepal frontier. Mahamaya princess of the Koliyas, was Suddhodana's queen. She gave birth to her only child, Siddhattha, in the Lumbini grove. Lumbini or Rummidei, the name by which it is now locally known, is a hundred miles north of Varanasi (Benares) and within sight of the snow-capped Himalayas. At this memorable spot where the prince, the future Buddha, was born, Emperor Asoka of India, 316 years after the event, erected a mighty stone pillar which is still to be seen.

The inscription engraved on the pillar in five lines consists of ninety-three Asokan (*brāhmi*) characters, amongst which occurs the following. "*Hida Budhe jāte sakyammuni.*" "Here was born the Buddha, the sage of the Sakyans."

According to the custom of the time, at the early age

พระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า ผู้เป็นต้นกำเนิดของศาสนาที่ยิ่งใหญ่อันเรียกว่าพระพุทธศาสนานั้น มีถิ่นที่อยู่ในตอนเหนือของประเทศอินเดีย เมื่อสมัยหกร้อยปีก่อนคริสตศักราช พระองค์ทรงพระนามว่า “สิทธัตถะ” อยู่ในราชวงศ์ “โคตมะ” พระเจ้าสุทโธทนะ พระราชาบิดาได้ทรงปกครองแคว้นของชาวสาकยะ ณ นครกบิลพัสดุ์ ณ ชายแดนของประเทศเนปาล พระนางเจ้ามหายา เจ้าหญิงแห่งราชวงศ์ “โกลิยะ” ได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ พระนางได้ประสูติพระโอรสองค์เดียวของพระนางคือเจ้าชายสิทธัตถะ ณ ปาลุมพินี เมืองลุมพินี หรือที่เรียกกันในขณะนี้ว่าเมืองรุมมินเด ซึ่งอยู่เหนือกรุงพาราณสี (เบนารส) ประมาณร้อยไมล์และสามารถมองเห็นยอดภูเขาหิมาลัยที่ปกคลุมไปด้วยหิมะได้ด้วยตาเปล่า ณ สถานที่อันน่าพิงระลึกจดจำซึ่งเป็นที่ประสูติของเจ้าชายพระองค์นี้ หรือก็คือสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในระยะเวลาต่อมา นั้น พระเจ้าอโศกจักรพรรดิแห่งประเทศอินเดียได้ทรงปักหลักศิลาหิมาเป็นที่หมายไว้เมื่อ 316 ปี ภายหลังจากวันประสูตินี้ หลักศิลานี้ยังคงปรากฏอยู่ในขณะนี้

คำจารึกที่สลักไว้บนหลักศิลานี้มีเป็นห้าบรรทัดประกอบด้วยตัวอักษรอโศกกัน (พราหมี) จำนวนเก้าสิบสามตัว ซึ่งบางส่วนของคำจารึกนี้ได้กล่าวว่า “ณ ที่นี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านักปราชญ์ของชาวสาकยะได้ประสูติมา”

ตามขนบธรรมเนียมตามกาลสมัยครั้งกระนั้นเมื่อเจ้าชายได้

of sixteen the prince was married to a beautiful princess named Yasodhara who was of the same age as the prince. Lacking none of the good things of life, he lived knowing not of woe. But with the advance of age and maturity the prince began to glimpse the woes of the world. The more he came in contact with the world outside his palace walls, the more convinced he became that the world was lacking in true happiness.

Then at the age of 29, in the flower of youthful manhood, on the day Princess Yasodhara gave birth to his only son, Rahula, he left the palace, giving up a crown that held the promise of power and glory, and in the guise of an ascetic retreated into forest solitude to seek a solution for the problem of life in quest of the supreme security from bondage, *Nibbana*. This was the great renunciation.

Dedicating himself to the noble task of discovering a remedy for life's universal ill, he wandered about the valley

มีพระชนมายุสิบหกปีกว่า ๆ ก็ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงที่สิริโสภา ทรงพระนามว่า พระนางยโสธรา ซึ่งมีพระชนมายุใกล้เคียงกับพระองค์ เจ้าชายสิทธัตถะได้ดำรงพระชนม์ชีพโดยไม่เคยขาดแคลนสิ่งบำเรอความสุขแก่ชีวิต และไม่เคยรู้จักกับความทุกข์โศกเลย แต่เมื่อพระองค์ได้เจริญพระชนมายุจนเติบโตใหญ่ พระองค์ก็เริ่มสังเกตเห็นความทุกข์ยากในโลกมนุษย์นี้ ยิ่งเมื่อพระองค์ได้สัมผัสกับชีวิตในโลกภายนอกกำแพงพระราชวังของพระองค์มากขึ้นเท่าใด พระองค์ก็ยิ่งตระหนักแน่ยิ่งขึ้นว่าโลกมนุษย์เรานี้ขาดความสุขที่แท้จริง

ครั้นแล้ว เมื่อพระองค์มีพระชนมายุได้ 29 พรรษาในขณะที่ทรงอยู่ในวัยกำลังฉกรรจ์ และสมบูรณ์พูนสุขอย่างเต็มที่ พระองค์ได้เสด็จละทิ้งพระราชวัง ในวันที่พระนางยโสธรา ได้ประสูติพระราชโอรสองค์เดียวของพระองค์ ทั้งไม่ทรงยินดีต่อมหาพิชัยมงกุฏซึ่งเปรียบพร้อมด้วยอำนาจและเกียรติศักดิ์อันสูงส่ง โดยได้ทรงเครื่องในรูปของบรรพชิต และเสด็จไปสู่ถิ่นสงบในป่าเพื่อทรงแสวงหาทางแก้ปัญหาของชีวิตมนุษย์ในการสืบเสาะหาหลักประกันอันสูงสุดเพื่อความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หรือก็คือการนิพพาน การกระทำของพระองค์ครั้งนี้เป็นการประกาศสละสิทธิ์ครั้งยิ่งใหญ่ทีเดียว

พระองค์ได้อุทิศพระองค์เองต่อภาระหน้าที่อันประเสริฐที่จะค้นหาทางแก้ความทุกข์ยากที่ครอบคลุมชีวิตมนุษย์อยู่โดยทั่วไป

of the Ganges seeking guidance from famous religious teachers hoping that they, masters of meditation, would show him the way to deliverance. But their range of knowledge, their ambit of spiritual experience, however, was insufficient to grant him what he earnestly sought. He was not satisfied with anything short of supreme enlightenment. He left them again in search of the still unknown. Five other ascetics who admired his determined effort joined him.

There was, and still is, a belief in India among many of her ascetics that purification and final deliverance from ill can be achieved by rigorous self-mortification, and the ascetic Gotama decided to test the truth of it. He began a determined struggle to subdue his body, in the hope that his mind, set free from the shackles of the body, might be able to soar to the heights of liberation. Most zealous was he in these practices. He lived on leaves and roots, on a steadily reduced pittance of food. He wore rags from dust-heaps, he slept

พระองค์ได้เสด็จเตร็ดเตร่เพื่อเสาะหาแนวทางจากบรรดาจารย์เจ้า
ลัทธิที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ทั้งหลายแหล่ในพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำคงคาโดย
ทรงหวังว่าบรรดาจารย์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการบำเพ็ญตะ
ต่าง ๆ จะได้ชี้หนทางหลุดพ้นแก่พระองค์ แต่ปรากฏว่าความรู้ทั้ง
หลายแหล่ตลอดจนความแก่กล้าเชี่ยวชาญในด้านจิตวิญญาณของ
ท่านคณาจารย์เหล่านั้นหาได้เพียงพอที่จะอำนวยให้พระองค์ได้รับสิ่ง
ที่พระองค์ได้เสาะหาอย่างแท้จริงไม่ พระองค์ไม่ทรงพอพระทัยต่อสิ่ง
ใด ๆ ที่ต่ำกว่าการตรัสรู้อันสุดยอด พระองค์จึงเสด็จละทิ้งบรรดา
คณาจารย์เหล่านั้น เพื่อเสาะแสวงหาสิ่งซึ่งยังไม่รู้แจ้งต่อไปอีก
บรรพชิตห้ารูปซึ่งชื่นชมต่อความอุตสาหะวิริยะอันแน่วแน่ของ
พระองค์ ได้ร่วมติดตามพระองค์ไปด้วย

ในครั้งกระนั้นและแม้แต่ในปัจจุบันนี้ ได้มีความเชื่อกันใน
ประเทศอินเดีย ในระหว่างบรรดานักบวชเป็นจำนวนมากในประเทศ
นี้ว่า การชำระล้างบาป และการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากในที่สุด
นั้นจะสามารถบรรลุได้ด้วยการกระทำทุกริกิริยาอย่างเข้มงวด และ
ท่านบรรพชิตโคตมะก็ได้ตัดสินใจตัดสินพระทัยพิสูจน์ความจริงในข้อนี้
พระองค์ได้ทรงพยายามอย่างมุ่งมั่นในการทรมานพระองค์เอง โดย
ทรงหวังว่าจิตใจของพระองค์ภายหลังจากหลุดพ้นจากพันธนาการ
จากร่างกายแล้ว ก็จะสามารถถลาขึ้นสู่ความอิสระอันสูงส่ง พระ
องค์ได้ทรงกระทำทุกริกิริยาด้วยการทรมานพระกายอย่าง
ยิ่งยวด พระองค์เสวยแต่ใบไม้และรากไม้ และลดพระกระยาหารลง

among corpses, on beds of thorns, The utter paucity of nourishment left him a physical wreck.

'Rigorous have I been in my ascetic discipline. Rigorous have I been beyond all others. Like wasted, withered reeds became all my limbs...'³ In such words as these, in later years, having attained full enlightenment did the Buddha give his disciples an awe-inspiring description of his early penances.

Struggling thus for six long years, he came to death's very door, but he found himself no nearer to his goal. The utter futility of self-mortification became abundantly clear to him by his own experience; his experiment for enlightenment had failed. But undeterred, his still active mind searched for new paths to the aspired-for goal. He knew, however, that with a body so utterly weakened as his, he could not follow the path with any chance of success. Thus he gave up self-

ตามลำดับ พระองค์ฉลองพระองค์จากเศษผ้าในกองขยะ พระองค์
บรรทมในหมู่ทรากศพ และบนแผ่นหนาม จากการอดพระกระยา-
หารอย่างเข้มงวดได้ทำให้พระวรกายของพระองค์ทรุดโทรมอย่าง
หนัก

“เราได้บำเพ็ญเพียรตะบะมาแล้วอย่างเข้มงวดยิ่ง เราได้
บำเพ็ญอย่างเข้มงวดยิ่งกว่าใคร ๆ ทั้งสิ้น แขนขของเราได้อ่อนเปลี้ย
คั่งตันอ้อที่เหี่ยวแห้งไร้ประโยชน์...”⁽³⁾ ด้วยถ้อยคำทำนองนี้ พระพุทธ-
องค์ได้ตรัสเล่าอย่างเร้าใจแก่บรรดาสาวกของพระองค์ ภายหลังที่
ได้ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วถึงความเพียรพยายามอย่าง
น่าสพรึงกลัวของพระองค์ในการกระทำทุกกริยาในตอนแรก ๆ

พระองค์ได้ฝืนอย่างมากเช่นนั้นอยู่นานถึงหกปี จนแทบ
จะสิ้นพระชนมชีพ แต่พระองค์ก็หาได้ใกล้เข้าไปสู่จุดหมายปลาย
ทางของพระองค์แต่อย่างใดไม่ พระองค์จึงได้ทรงรู้อย่างแจ่มแจ้งเกิน
พอจากประสบการณ์ของพระองค์เองว่า การกระทำทุกกริยาของ
พระองค์นั้นเป็นการไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิง การบำเพ็ญปฏิบัติ เพื่อ
การตรัสรู้ของพระองค์นั้นได้ล้มเหลวลงแล้ว แต่พระประณิธานอัน
จริงจังของพระองค์ยังคงมุ่งมั่นแสวงหาหนทางใหม่ ๆ เพื่อบรรลุจุด
หมายที่ทรงมุ่งมาดปรารถนาอย่างไม่มีสิ่งใดมาขวางกั้นได้ แต่อย่าง
ไรก็ตามพระองค์ทรงรู้ว่าด้วยสภาพร่างกายที่อ่อนเปลี้ย คั่งเช่นของ
พระองค์นี้ พระองค์ย่อมจะไม่สามารถดำเนินตามหนทางนั้น ๆ
ให้บังเกิดผลสำเร็จได้เลย ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงละเลิกการกระทำ

mortification and extreme fasting and began taking normal food again. His emaciated body recovered its former health and his exhausted vigour soon returned. Now his five companions left him disappointed; for they thought that he had given up the effort and returned to a life of abundance.

Nevertheless with firm determination and complete faith in his own purity and strength, unaided by any teacher, accompanied by none, the *Bodhisatta* (as he is known before he attained enlightenment) resolved to make his final quest in complete solitude. Crosslegged he sat under a tree, which later became known as the *Bodhi* tree or the "Tree of Enlightenment", on the bank of the river Neranjara, at Gaya (now known as Buddha-Gaya) "a pleasant spot soothing to the senses and stimulating to the mind." Then he made the final effort with the inflexible resolution: "Though only my skin, sinews and bones remain, and my blood and flesh dry up and wither away, yet will I never stir from this seat until I attained full enlightenment." So indefatigable in effort, so unflagging

ทฤกริรียาและการอดพระกระยาหารเสีย และเริ่มคืนเสวยพระกระยา-
หารตามปกติใหม่ พระวรกายอันผอมแห้งของพระองค์จึงเริ่มคืน
สภาพสู่สุขภาพที่สมบูรณ์ดังแต่ก่อน และพระพลานามัยที่สูญเสีย
ไปก็กลับคืนมาโดยเร็ว ในตอนนี้บรรพชิตห้ารูปที่อยู่เป็นเพื่อนพระ-
องค์ก็ได้ละทิ้งพระองค์ไปด้วยความผิดหวัง โดยได้คิดไปว่าพระองค์
ได้ทรงละเลิกบำเพ็ญเพียรเสียแล้ว และทรงหันกลับไปหาชีวิตโลกีย
สุขใหม่

อย่างไรก็ตามด้วยพระประณิธานที่มั่นคง และด้วยศรัทธาที่
เต็มเปี่ยมในพรหมจรรย์และพลังใจของพระองค์ พระโพธิสัตว์ (อัน
เป็นคำเรียกพระองค์ก่อนที่จะทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ)
ก็ได้ตัดสินใจที่จะแสวงหาครั้งสุดท้ายด้วยการอยู่ในความสงบ
อย่างสิ้นเชิง โดยปราศจากความช่วยเหลือจากครูอาจารย์ใด ๆ
และโดยไม่มีใครอยู่ร่วมด้วยเลย พระองค์ทรงนั่งขัดสมาธิภายใต้
ต้นไม้ ซึ่งต่อมามีชื่อเรียกว่าต้นโพธิ์ หรือ “ต้นไม้แห่งการตรัสรู้” ที่
ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราที่เมืองกยา (ณ ที่นี้เดี๋ยวนี้เรียกว่า พุทธคยา)
“ณ จุดที่รินรมย์เกือกูลต่อการสงบประสาทสัมผัสทั้งหลาย และส่ง
เสริมแก่การใช้ปัญญา” ครั้นแล้วพระองค์ก็ได้ทรงเพียรพยายามครั้ง
สุดท้าย โดยทรงอธิษฐานในพระหฤทัยอย่างแน่วแน่ว่า “ถึงแม้ว่า
เลือดและเนื้อของเราจะแห้งเหือดและเหี่ยวเฉาไป คงเหลือแต่
เพียง หนัง เอ็น และกระดูก อย่างไรก็ตาม เราจักไม่ลุกขึ้นจากที่นั่งนี้
เลยจนกว่าเราจะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ” แล้วด้วยความเพียร

in his devotion was he and so resolute to realize the Truth and attain full enlightenment.

Applying himself to “Mindfulness on in-and-out Breathing (*ānāpānasati*) the Bodhisatta Gotama entered upon and dwelt in the four meditative absorptions (jhāna, skt. dhyāna) by gradual stages.

While thus seated in meditation he understood as they really are the Four Noble Truths: 1. This is suffering or unsatisfactoriness (*dukkha*), 2. this is the arising of suffering, 3. this is the cessation of suffering, 4. this is the path leading to the cessation of suffering. He understood as it really is: these are taints, defiling impulses (*āsavas*), this is the arising of the taints, this is the cessation of the taints, this is the path leading to the cessation of the taints.

Thereupon he spoke these words of victory: “..Knowledge and vision arose in me; unshakable is my deliverance of mind. This is the last birth, now there is no more becoming, no more rebirth.”⁴

Thus did the Bodhisatta Gotama, on a full moon day of May, at the age of 35, attain Supreme Enlightenment by comprehending in all their fullness the Four Noble Truths,

อันไม่รู้จักเห็นคเห็น้อยเมื่อยล้า ด้วยการอุทิศพระองค์อย่างไม่รู้จัก
เฉื่อยชาลง พระองค์ได้บำเพ็ญเพียรอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะให้เข้าใจอย่าง
ชัดแจ้งถึงสัจธรรม และให้บรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ

พระองค์ได้ทรงตั้งพระสติอยู่กับลมหายใจเข้าและออก (อา-
นาปานสติ) แล้ว พระโพธิสัตว์โคตมะก็ได้กำหนดจิตอยู่ในสมาธิและ
ขกจิตขั้นสูงและดำรงไว้ ณ ฌานทั้งสี่ตามลำดับขั้น

ในขณะที่พระองค์ทรงนั่งสมาธิอยู่นั้น พระองค์ได้ตรัสรู้
อริยสังขจคือ ความจริงอย่างสูงสี่ประการคือ 1. นี้คือทุกข์หรือความ
ไม่น่าพึงประสงค์ (ทุกข์) 2. นี้คือเหตุเกิดแห่งทุกข์ 3. นี้คือ ความ
ดับทุกข์ 4. นี้คือทางดำเนินถึงความดับทุกข์ พระองค์ได้ทรงรู้แจ้ง
ในสภาพความจริงว่า เหล่านี้คือเครื่องเศร้าหมองที่คงอยู่ใน
สันดาน (อาสวะ) ซึ่งจะไปแปลเป็นต่อกระแสจิต นี้คือเหตุเกิดแห่ง
อาสวะนั้น นี้คือความดับอาสวะนั้น นี้คือทางดำเนินถึงความดับแห่ง
อาสวะนั้น

ณ ที่นั้นพระองค์ได้ทรงเปล่งวาจาถึงชัชชนะว่า “...ปัญญา
อันรู้อันเห็นได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา จิตของเราได้ถึงความหลุดพ้นแล้ว
อย่างจริงแท้แน่นอน การเกิดครั้งนี้เป็นหนที่สุดแล้ว ณ บัดนี้จะไม่ม
ีการกลับมา ไม่มีความเกิดอีกแล้ว”(4)

ด้วยเหตุฉะนี้ พระโพธิสัตว์ โคตมะ ณ วันเพ็ญแห่งเดือน
พฤษภาคม ในขณะที่พระองค์มีพระชนมายุได้ 35 พรรษา พระองค์ก็
ได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ โดยรู้แจ้งแทงตลอดในพระอริยสังขจสี่

the Eternal Verities, and become the Buddha, the Enlightened One.

Two months after his Enlightenment, the Buddha made up his mind to communicate the *Dhamma*, the Truth, he had realized, to his former friends, the five ascetics. Knowing that they were living at Varanasi (Benares), in the deer park at Isipatana (modern Sarnath) still steeped in the unmeaning rigours of extreme asceticism, he left Gaya for distant Varanasi, India's holy city, walking by stages a distance of 150 miles. There at the deer park he rejoined them.

Now on a full moon day of July at eventide, when the moon was rising in a glowing Eastern sky the Master addressed the five ascetics:

“Monks, these two extremes ought not to be cultivated by the recluse, by one gone forth from the house-life. What two ? Sensual indulgence on the one hand and self-mortification on the other; both of which are base, unworthy and do not lead to deliverance. The middle way, monks, understood by the Tathāgata, the Perfect One, after he had

ความจริงอันอมตะ และได้เป็นสมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ได้ตรัสรู้เองแล้วโดยชอบ

สองเดือนหลังจากที่ได้ทรงตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรง
ตัดสินพระทัยที่จะทรงแสดงธรรม ความจริงที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้
แก่พระสหายแต่ก่อนของพระองค์ คือ ปัญจวัคคีย์ พระองค์ทรงรู้ว่า
ปัญจวัคคีย์ขณะนั้นอยู่ที่เมืองพาราณสี (เบนาราส) ในสวนกวาง
ณ ป่าอิสิปตนะ (ขณะนี้คือเมืองสารนาถ) และยังคงจมปลักอยู่กับ
การบำเพ็ญตะบะอย่างหนักหน่วงเกินไปอย่างไร้ความหมาย พระองค์
จึงออกจากเมืองคยาไปยังเมืองพาราณสีอันศักดิ์สิทธิ์ของประเทศ
อินเดียที่อยู่ห่างไกล โดยเสด็จดำเนินด้วยพระบาทไปตามลำดับเป็นระยะ
ทาง 150 ไมล์ และ ณ สวนกวางแห่งนั้น พระองค์ก็ได้เข้าไปหา
ปัญจวัคคีย์

ในครั้งนั้น ณ วันเดือนเพ็ญของเดือนกรกฎาคม ในยาม
พลบค่ำ ขณะที่ดวงจันทร์เริ่มขึ้นมาทอแสงจากฟากฟ้าด้านตะวันออก
พระบรมศาสดาก็ได้แสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์

“ภิกษุทั้งหลายมีที่สูดอยู่สองอย่าง อันบรรพชิตผู้ได้สละตน
จากชีวิตฆราวาสแล้วไม่ควรเสพ ทั้งสองอย่างนั้นเป็นไฉน การ
ประกอบตนให้พัวพันด้วยสุขในกามประการหนึ่ง กับการทรมาณ
ตนเอง อีกประการหนึ่ง ทั้งสองอย่างนี้เป็นโทษต่ำช้า และไม่นำ
ไปสู่ทางหลุดพ้นได้เลย ภิกษุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติเป็นทางกลาง
ซึ่งตถาคต ผู้ตรัสรู้แล้วโดยสมบูรณ์ ได้รู้แจ้งแล้วนั้น หลังจากที่

avoided the extremes, gives knowledge, and leads to calm, realization, enlightenment, Nibbāna. And what, monks, is that middle way ? It is this Noble Eightfold Path, namely:

- Right Understanding
- Right Thought
- Right Speech
- Right Action
- Right Livelihood
- Right Effort
- Right Mindfulness
- Right Concentration.”

Thus did the Enlightened One proclaim the Dhamma and set in motion the matchless ‘Wheel of the Dhamma’ (anuttaram dhammacakkam):

When the number of followers increase up to sixty, the Buddha addressed them and said;

“Go now and wander for the welfare and happiness of many, out of compassion for the world. Let not two of you proceed in the same direction. Proclaim the Dhamma that is excellent in the beginning, excellent in its progress, excellent

ตกคตได้หลักไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ทั้งสองทางนั้น ก็ได้เกิดปัญญา
ปรีชาญาณ นำไปสู่ความสงบระงับความรู้แจ้ง ความบรรลุมฤตธรรม
และสุนิพพาน และภิกษุทั้งหลายทางสายกลางนั้นเป็นอย่างไร ทาง
สายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ก็คือมรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย

ปัญญาอันเห็นชอบ

ความดำริชอบ

วาจาชอบ

กระทำชอบ

เลี้ยงชีวิตชอบ

ความเพียรชอบ

ระลึกรชอบ

ตั้งใจมั่นชอบ

ดังนั้นพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงประกาศพระธรรม
และเริ่มเคลื่อน “ธรรมจักร” หรือกงจักรแห่งธรรมะ ซึ่งไม่มีสิ่งใด
เปรียบเสมอเหมือน (อนุตรธรรมจักร)

เมื่อจำนวนสาวกได้เพิ่มขึ้นถึง 60 องค์ พระพุทธเจ้าได้ทรง
เรียกสาวกทั้งนั้นมาพร้อมกันแล้วคร่ำว่า

“จงไป ณ บัดนี้ จงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และความสุข
แก่ชนเป็นอันมาก ด้วยเมตตาธรรมแก่โลก อย่าไปรวมกัน 2 รูป
โดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมมีคุณอันประเสริฐทั้งในเบื้องต้น

in the end, possessed of meaning and the letter and utterly perfect....”⁵

Thus did the Buddha commence his sublime mission which lasted to the end of his life. With his disciples he walked the highways and byways of India enfolding all within the aura of his boundless compassion and wisdom.

The Buddha made no distinction of caste, clan or class when communicating the Dhamma. Men and women from different walks of life—the poor and the needy, the lowliest and the lost, the literate and the illiterate, aristocrats, brahmins, and outcasts, princes and paupers, saints and criminals—listened to him who showed the path to peace and enlightenment.

The Buddha freely admitted into the Order people from all castes and classes, when he knew that they were fit to live the holy life, and some of them later distinguished themselves in the Order. The Buddha was the only contemporary teacher who endeavoured to blend in mutual tolerance and concord those who hitherto had been rent asunder by differences of caste and class. The Buddha also raised the

ในท่ามกลาง และในที่สุด จึงประกาศพร้อมทั้งอรรถ (ความหมาย) และพยัญชนะ (ตัวอักษร) อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง...”^(๕)

ด้วยประการฉะนี้พระพุทธองค์ได้ทรงเริ่มต้นภาระกิจอันประเสริฐของพระองค์ซึ่งยาวนานจบจนสิ้นอายุขัยของพระองค์ พระศาสดาได้เสด็จดำเนินด้วยพระบาท พร้อมด้วยสาวกของพระองค์ไปตามเส้นทางใหญ่น้อยที่โอบอ้อมไปทั่วประเทศอินเดีย ภายในรัศมีอันปราศจากขอบเขตแห่งพระเมตตาคุณและพระปัญญาคุณของพระองค์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมแก่ชนทั้งมวล โดยปราศจากการกีดกัน ไม่ว่าโดยวรรณะ โดยเผ่า หรือโดยชนชั้น ชายหญิงจากวิถีชีวิตต่าง ๆ ...คนจนและผู้ยากไร้ ผู้ที่ต่ำต้อยที่สุด และผู้สิ้นหวัง ผู้มีการศึกษาและผู้ไร้การศึกษา ผู้ร่ามากดี พราหมณ์ และวรรณะต่ำต้อย เจ้าชายและขาก สมณและอาชาณูกร...ต่างก็ฟังธรรมจากพระองค์ ซึ่งได้ทรงชี้หนทางไปสู่ความสงบและการรู้แจ้งแห่งตลอดแก่เขาทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงรับบุคคลจากทุกชั้นและวรรณะ เข้าอยู่ในคณะสงฆ์โดยเสรี ในเมื่อพระองค์ทรงทราบว่าบุคคลเหล่านั้นเหมาะสมที่จะดำรงชีวิตในเพศบรรพชิต และบางคนต่อมาก็ได้เป็นผู้ดีเด่นเป็นพิเศษในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าได้เป็นศาสดาเพียงผู้เดียวในครั้งกระนั้นที่ได้เพียรพยายามที่นำบุคคลทั้งหลาย ที่แตกแยกกันเนื่องจากความแตกต่างในชั้นและวรรณะให้เข้ากันได้อย่างผสมกลมกลืน

status of women in India, and treated them with consideration and civility, and pointed out to them, too, the path to peace, purity and sanctity.

Since he was one who always acted in conformity with what he preached, his acts were always dominated by the four Sublime States (brahma vihāra) namely: unbounded loving kindness (mettā), compassion (karunā), sympathetic joy (muditā), equanimity (upekkhā).

The Buddha never encouraged wrangling, animosity and strife. Addressing the disciples he once said : "I quarrel not with the world, monks, it is the world that quarrels with me. An exponent of the Dhamma quarrels not with anyone in the world."⁶

"There never was an occasion when the Buddha flamed forth in anger, never an incident when an unkind word escaped his lips," says Radhakrishnan.

After a successful ministry of forty-five years the Buddha passed away at the age of 80 at Kusinārā (in modern

โดยให้มีความอดทนต่อกันและความปรองดองซึ่งกันและกัน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ยกสถานะภาพของสตรีในประเทศอินเดียให้สูงขึ้นด้วย และได้ทรงปฏิบัติต่อสตรีด้วยความเห็นอกเห็นใจ และด้วยความเอื้ออาทร และได้ทรงชี้หนทางไปสู่ความสงบ ความหมดจด และปราศจากบาป

เนื่องจากพระพุทธองค์เป็นผู้ที่ทรงประพฤติปฏิบัติตามแนวเดียวกับที่ได้ทรงสั่งสอนผู้อื่น ฉะนั้นการกระทำต่าง ๆ ของพระองค์จึงได้รับการน้อมนำจากธรรมของผู้ใหญ่สี่ประการ (พรหมวิหาร) กล่าวคือ ความรักใคร่อยากให้เป็นสุขอย่างไม่จำกัด (เมตตา) ความสงสาร (กรุณา) ความพลอยยินดี (มุทิตา) ความวางเฉย (อุเบกขา)

พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่เคยทรงส่งเสริมให้มีการโต้เถียง การจงเกลียดจงชัง และการทะเลาะวิวาทกันเลย ในการให้อิวัตแก่สาวกทั้งหลายครั้งหนึ่ง พระองค์ตรัสว่า “ตถาคตไม่เคยทะเลาะกับโลก ภิกษุทั้งหลาย โลกนั้นแหละเป็นผู้ทะเลาะกับเรา ข้อบัญญัติใด ๆ ในพระธรรมก็ไม่ทะเลาะกับผู้ใดในโลกทั้งสิ้น”^(๘)

ราชกฤษณ์ได้กล่าวว่า “ไม่เคยมีปรากฏแม้แต่ครั้งเดียวที่พระพุทธเจ้าร้อนระอุด้วยความโกรธ และไม่เคยเลย ที่คำพูดที่ปราศจากความเมตตาจะผ่านออกจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า”

หลังจากการบริหารงานต่าง ๆ อย่างเป็นผลสำเร็จมาเป็นเวลาสี่สิบห้าปี สมเด็จพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เสด็จสู่พระปรินิพพาน

Uttara Pradesh about 120 miles north-east of Varanasi) with a final admonition to his followers:

“Subject to constant change are all conditioned things. Strive on with heedfulness.”⁷

Though the Order of the Sangha, the ordained disciples, began its career with only sixty disciples, it expanded into thousands, and as a result of the increasing number of monks, monasteries came into being and in later times monastic Indian Universities like Nālandā and Vikramasila became cultural centres which gradually influenced the whole of Asia, and through it, the mental life of mankind.

Buddhism penetrated into many a land and is today the religion of over 600 millions, more than one-fifth of the world's population. Today Buddhism is found in Ceylon, Burma, Thailand, Cambodia, Laos, Vietnam, Nepal, Tibet, China, Japan, Mongolia, Korea, Taiwan, in some parts of India, Chittagong in Pakistan, Malaya and in some parts of Indonesia. Several Western countries with Buddhist Sangha are now qualifying themselves to be included in this list.

เมื่อมีพระชนมายุได้ 80 ปี ณ เมืองกุสินารา (ในรัฐอุตรประเทศในขณะนี้ อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองพาราณสีประมาณ 120 ไมล์) โดยได้ทรงมีปัจฉิมโอวาทแก่สาวกทั้งหลายว่า

“สังขารทั้งหลายมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวงให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”⁽⁷⁾

ถึงแม้ว่าคณะสงฆ์อันเป็นสาวกที่อุปสมบทแล้วได้เริ่มงานด้วยจำนวนสาวกเพียงหกสิบองค์เท่านั้นก็ตาม แต่ก็ได้ขยายตัวเป็นพัน ๆ องค์ และผลสืบเนื่องจากการที่พระภิกษุสงฆ์ได้เพิ่มจำนวนขึ้นนี้ ก็ได้เกิดควาอารามต่าง ๆ ขึ้น และในระยะเวลาต่อมา มหาวิทยาลัยสงฆ์ของประเทศอินเดียหลายแห่ง เช่น นาลันทา และวิกรมศิลา ได้กลายเป็นศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งได้มีอิทธิพลมากขึ้นตามลำดับต่อภาคพื้นเอเชียทั้งหมด และต่อชีวิตจิตใจของมวลมนุษยชาติ โดยผ่านศูนย์เหล่านี้

พระพุทธศาสนาได้แผ่เข้าไปในประเทศต่าง ๆ และในปัจจุบันนี้ได้เป็นศาสนาของคนมากกว่า 800 ล้านคน ซึ่งมากกว่าหนึ่งในห้าของประชากรของโลก ทุกวันนี้พระพุทธศาสนาได้มีอยู่ในประเทศศรีลังกา พม่า ไทย เขมร ลาว เวียดนาม เนปาล ธิเบต จีน ญี่ปุ่น มองโกเลีย เกาหลี ไต้หวัน ในอินเดียบางส่วน จิตตาคอง ในบังกลาเทศ มาเลเซีย และในอินโดนีเซียบางส่วน ประเทศตะวันตกบางประเทศที่มีคณะสงฆ์ทางพุทธศาสนาในขณะนี้ ก็เหมาะสมที่จะมีชื่ออยู่ในรายชื่อนี้ด้วย

SOME SALIENT CHARACTERISTICS OF THE BUDDHA

One of the noteworthy characteristics that distinguishes the Buddha from all other religious teachers is that he was a human being with no connection whatsoever with a God or any other "Supernatural" Being. He was neither a God nor an incarnation of God nor any mythological figure. He was a man, but a superman, an extraordinary man (*acchariya manussa*). He was beyond the human state inwardly though living the life of human being outwardly. He is for this reason called a unique being, man par excellence (*purisuttama*), a Buddha, an Enlightened one.

Depending on his own unremitting energy, unaided by any teacher, human or divine, he achieved the highest mental and intellectual attainment; reached the acme of purity, and was perfect in the best qualities of human nature. He was an embodiment of compassion and wisdom (*karuna and paññā*), which became the guiding principles in his Dispensation (*sāsana*)

คุณลักษณะที่สำคัญบางประการของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คุณลักษณะสำคัญอันหนึ่งของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่แตกต่างไปจากศาสดาของศาสนาอื่น ๆ ก็คือพระองค์ทรงเป็นคนธรรมดาที่เอง ซึ่งหาได้มีความเชื่อมต่อกับพระเจ้า หรือผู้ที่อยู่เหนือธรรมชาติอื่น ๆ แต่อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ พระพุทธองค์หาได้ทรงเป็นพระเจ้า หรือเป็นผู้ที่พระเจ้ากลับาชาติมาเกิด หรือเป็นบุคคลในนิยายศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ไม่ พระองค์ทรงเป็นมนุษย์คนหนึ่ง แต่เป็นมนุษย์มหัศจรรย์ มนุษย์พิเศษ (อัจฉริยมนุสสะ) พระองค์ทรงมีคุณสมบัติภายในที่เหนือกว่ามนุษย์ทั้งหลาย แม้ว่าลักษณะภายนอกจะทรงดำรงชีวิตอย่างมนุษย์ธรรมดาก็ตาม ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ชื่อว่ามนุษย์พิเศษ มนุษย์วิเศษสุด (ปรีสุตตมะ) พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้แจ้งเองแล้ว โดยชอบ

โดยอาศัยพลังอันไม่รู้จักเสื่อมถอยของพระองค์เอง และโดยปราศจากความช่วยเหลือจากศาสดา มนุษย์หรือเทพเจ้าใด ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงเข้าถึงการบรรลุทางจิตใจ และปัญญาอันสูงสุด ทรงบรรลุจุดยอดของพระบรืสุทธิคุณ และเพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติที่ดีที่สุดของมวลมนุษยชาติ พระองค์ได้ทรงเป็นศูนย์รวมของพระกรุณาคุณและพระปัญญาคุณ ซึ่งได้กลายเป็นหลักการสำคัญยิ่งในศาสนาของพระองค์

Through personal experience he understood the supremacy of man. The Buddha never claimed to be a saviour who endeavoured to save "souls" by means of a revealed religion. Through his own perseverance and understanding he proved that infinite possibilities are latent in man and that it must be man's endeavour to develop and unfold these possibilities. He proved by his own experience that enlightenment and deliverance lie absolutely and entirely in man's hand. Being an exponent of the strenuous life, by precept and example, the Buddha encouraged his disciples to cultivate self-reliance.⁸

It was also the Buddha who for the first time in the world's history taught that deliverance could be attained independently of an external agency, that deliverance from suffering, conflicts of life or unsatisfactoriness, must be wrought out and fashioned by each one for himself upon the anvil of his own actions. The Buddha warns his disciples against shifting the burden to an external agency (a saviour, a

โดยอาศัยพระประสบการณ์ของพระองค์เอง พระศาสดาได้
ทรงรู้แจ้งถึงธรรมะอันสูงสุดของมนุษย์ พระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า
ไม่เคยทรงถือว่าพระองค์เป็นผู้ไถ่บาปที่พยายามมาช่วยล้างบาปให้แก่
“ดวงวิญญาณ”ทั้งหลายโดยวิถีทางของศาสนาที่แสดงแก่ปวงชน
จากความเพียรพยายามและการรู้แจ้งแทงตลอดของพระองค์
พระบรมศาสดาได้ทรงพิสูจน์ให้เห็นว่าความเป็นไปได้นั้นมีอยู่
เหลือคณานับในมนุษย์เรา ความเพียรพยายามของตนเองเท่านั้นที่จะ
พัฒนาและเผยให้เห็นความเป็นไปได้เหล่านี้ พระองค์ได้ทรงพิสูจน์
จากประสบการณ์ความเพียรพยายามของพระองค์เองให้เห็นว่า
การรู้แจ้งแทงตลอด และการหลุดพ้นนั้นได้วางอยู่ในอุ้งมือของมนุษย์
เรานี้อย่างแน่นอนและโดยสิ้นเชิง โดยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ได้ทรงเป็นแบบฉบับของการใช้ชีวิตอย่างอุทสาหะวิริยะทั้งใน
ด้านการรู้แจ้งและในด้านการเป็นแบบอย่าง พระองค์ได้ทรงกระตุ้น
ให้สานุศิษย์ของพระองค์ปลุกฝังตนเองในเรื่องคนเป็นที่พึ่งแห่งตน (๘)

และพระพุทธเจ้าอีกเช่นกันที่ เป็นผู้สั่งสอนเป็นครั้งแรกใน
ประวัติศาสตร์ของโลกว่าความหลุดพ้นจะสามารถบรรลุได้โดย
ไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอกใด ๆ ทั้งสิ้น การพ้นทุกข์ การพ้นจาก
ความขัดแย้งต่าง ๆ ในชีวิตหรือการพ้นจากความไม่พึงประสงค์
ต่าง ๆ จะบังเกิดขึ้นแก่บุคคลใด ๆ ได้ก็ต่ออาศัยการบำเพ็ญเพียร
พิจารณาการกระทำของตนเองให้สอดคล้องกับจริตของแต่ละคนไป
พระพุทธองค์ได้ทรงเตือนสาวกของพระองค์ไม่ให้ผลักระดังกล่าว

God or Brahma), directs them to the ways of discrimination and research, and urges them to get busy with the real task of developing their inner forces and qualities. He say: "I have directed you towards deliverance. The Dhamma, the Truth, is to be self realized."9

The Enlightened Ones, the men who saw truth. are the true helpers, but Buddhists do not pray to them. They only reverence the revealers of Truth for having pointed out the path to true happiness and Deliverance. Deliverance is what one must secure of oneself.

None can grant deliverance to another who merely begs for it. Others may lend us a helping hand indirectly; but nevertheless the highest freedom is attained only through self-realization and self-awakening to Truth. Self realization can come only to one who is free to think out his own problems without let or hindrance. Each individual should make the appropriate effort and break the shackles that have kept him

นี้ไปยังผู้อื่น (ผู้ช่วยใต้บาป พระผู้เป็นเจ้า หรือ สมณพราหมณ์ใด ๆ) แต่ได้ทรงชี้ทางให้สาวกทั้งหลายรู้วิธีแยกแยะพิจารณา และวิจัยอย่างแยกคาย และได้ทรงกระตุ้นให้มุ่งหน้าเอาจริงเอาจังต่อการเจริญสมาธิและปัญญา พระองค์ได้ตรัสว่า “เราได้ชี้ทางเพื่อการหลุดพ้นให้แล้ว พระธรรมอันเป็นความสัตย์จริงนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องพึงรู้ได้เฉพาะคน”(๑)

พระอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ที่ได้มองเห็นธรรมแล้ว นับว่าเป็นผู้ช่วยเหลือได้อย่างแท้จริง แต่บรรดาพุทธศาสนิกชนหาได้สวดอ้อนวอนต่อพระอรหันต์เหล่านี้ไม่ พุทธศาสนิกชนเพียงแต่ให้ความสักการะในฐานะที่เป็นผู้แสดงให้เห็นสังฆธรรมโดยได้ชี้ให้เห็นหนทางไปสู่ความสุขที่แท้จริงและไปสู่ความหลุดพ้น ความหลุดพ้นนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติจะต้องแสวงหาได้ด้วยตนเอง

ไม่มีใครจะสามารถมอบความหลุดพ้นให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดผู้ซึ่งกระทำแต่เพียงร้องขอเอาเท่านั้นหาได้ไม่ คนอื่นนั้นอาจให้ความช่วยเหลือได้แต่โดยอ้อม แต่อย่างไรก็ตาม การพันพันระอันสูงสุดจากวิญสงสารนั้นจะสามารถได้รับก็แต่เพียงด้วยการรู้แจ้งแทงตลอด และการทำให้คนเกิดศรัทธาอย่างจริงจังต่อสังฆธรรม การรู้แจ้งแทงตลอดจะบังเกิดแก่ผู้หนึ่งผู้ใดก็ด้วยการที่ผู้นั้นเฝ้าพิจารณาศึกษาปัญหาของคนอย่างอิสระเต็มที่โดยไม่ยอมให้อุปสรรคหรือสิ่งอื่นใดมาสกัดกั้นเลยเท่านั้น บุคคลพึงใช้ความเพียรพยายามอย่างเหมาะสม และขจัดห่วงรัศต่าง ๆ ที่ทำให้เขาต้องเวียนว่าย

in bondage, winning freedom from the bonds of existence by perseverance, self-exertion and insight, and not through prayers and petitions to a Supreme Being.

“Man must himself by his resolute efforts rise and make his way to the portals that give upon liberty, and it is always, at every moment, in his power so to do. Neither are those portals locked and the key in possession of someone else from whom it must be obtained by prayer and entreaty. That door is free of all bolts and bars save those that man himself has made.”

Buddhist monks are not priests who perform rites and sacrifices. They do not administer sacraments and pronounce absolution. A Buddhist monk cannot and does not stand as an intermediary between man and “supernatural” powers, for Buddhism teaches that each individual, whether layman or monk is solely responsible for his own liberation. Hence there is no need to win the favour of a mediating priest. “You

อยู่ในกองทัพ เพื่อให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดโดยการมานะ
บากบั่น ด้วยการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง และด้วยการเข้าใจอย่าง
ถ่องแท้ และหาใช่ด้วยการพริ้วสวดอ่อนวอนและเฝ้าร้องขอต่อ
พระผู้เป็นเจ้าไม่

“บุคคลใด ๆ จะต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างเด็ดเดี่ยว
ของตนเองเท่านั้นที่จะลุกขึ้นหาทางด้วยตนเองเพื่อบรรลุสู่ความ
หลุดพ้น และเขาสามารถจะทำได้ตลอดเวลาและทุกขณะภายใน
ขอบเขตอำนาจของเขา หนทางเหล่านั้นหาได้ถูกปิดกั้นใส่กุญแจ
โดยมีคนอื่นเป็นผู้รักษาลูกกุญแจเอาไว้โดยจะต้องใช้วิธีการสวด
อ่อนวอนและการร้องขอเพื่อจะขอรับลูกกุญแจก็หาไม่ ประตุนั้น
หาได้มีสลักกลอนและลูกกรงใด ๆ กันขวางไว้ นอกเสียจากว่า
บุคคลผู้นั้นเองจะเป็นผู้ขวางกั้นอยู่เสียเอง”

พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาหาใช่ภิกษุซึ่งมีหน้าที่ใน
การกระทำพิธีกรรม และการบูชาัญต่าง ๆ ไม่ พระภิกษุเหล่านี้
หาได้ดำเนินการเกี่ยวกับพิธีสวดยาริษฐานและการประกาศการชำระ
ล้างบาปแต่อย่างใดไม่ พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาย่อมไม่
สามารถขึ้นและไม่ได้ขึ้นอยู่ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ
ทั้งหลาย ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาได้สอนว่า คนเราแต่ละคนไม่
ว่าจะเป็นฆราวาสหรือบรรพชิตต่างก็มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
เท่านั้นเพื่อปลดปล่อยจากกองทัพของตน ด้วยเหตุฉะนั้นจึงไม่มี
ความจำเป็นที่จะไปขอความกรุณาพิเศษจากพระที่เป็นสื่อกลางให้กับ

yourselves should strive on; the Buddhas only show the path.”¹⁰ The path is the same Ancient Path trodden and pointed out by the Enlightened Ones of all ages. It is the Noble Eight-fold Path leading to Enlightenment and Highest Security, Nirvāna.

Another distinguishing characteristic is that the Buddha never preserved his supreme knowledge for himself alone. To the Buddha such a wish is utterly inconceivable. Perfect Enlightenment, the discovery and realization of the Four Noble Truths (Buddha-hood) is not the prerogative of a single being chosen by Divine Providence, nor is it a unique and unrepeatable event in human history. It is an achievement open to anyone who earnestly strives for perfect purity and true wisdom, and with inflexible will cultivates the Noble Eightfold Path.

When communicating the doctrine (*Dhamma*) to his disciples the Buddha made no distinction whatsoever amongst them; for there were no specially chosen favourite disciples.

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ “เธอจะต้องมุ่งมั่นต่อไปด้วยตัวเอง พระพุทธเจ้า
ทั้งหลายได้แต่ชี้ทางให้เท่านั้น”(10) หนทางนี้เป็นหนทางเดียวกัน
กับหนทางดั้งเดิมซึ่งพระผู้สร้างรู้สัมมาสัมโพธิญาณทุกยุคทุกสมัยได้
ใช้และได้ชี้ไว้แล้ว หนทางนั้นก็คือมรรคมืองค์แปดซึ่งจะนำไปสู่
การรู้แจ้งแทงตลอดและการบรรลุอันสุดยอดคือ พระนิพพาน

คุณสมบัติอันสำคัญยิ่งอีกอันหนึ่งก็คือ พระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้าไม่ทรงเคยหวงความรู้อันเลอเลิศของพระองค์ไว้สำหรับ
พระองค์เองเท่านั้นเลย สำหรับพระพุทธองค์แล้วความรู้สี่กัปปรารถนา
เช่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจอุบัติขึ้นได้เลยกับพระองค์โดยสิ้นเชิง
การรู้แจ้งเห็นจริงอย่างสมบูรณ์ในธรรมะ การค้นหา และความ
ประจักษ์แจ้งในอริยสัจสี่ (ความเป็นพุทธะ) นั้นหาได้เป็นสิทธิ
เฉพาะตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งพระผู้เป็นเจ้าของอันศักดิ์สิทธิ์
ได้ประกาศเลือกไว้ก็หาไม่ นอกจากนั้นยังหาได้เป็นอุบัติการณ์ที่มี
ได้ครั้งเดียว อันจะไม่ปรากฏซ้ำขึ้นได้ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ
ก็หาไม่เช่นกัน แต่สิ่งนี้เป็นผลสำเร็จที่ใคร ๆ ก็มีโอกาสดำเนิน
หากบุคคลนั้นได้บำเพ็ญเพียรอย่างหนักหน่วงเพื่อความบริสุทธิ์
อันบริบูรณ์และเพื่อให้บังเกิดปัญญาที่แท้จริง และด้วยความตั้งใจ
อย่างแน่วแน่ไม่คลอนแคลนที่จะเจริญมรรคมืองค์แปดดังกล่าว

ในเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงธรรมสั่งสอน
แก่สาวกของพระองค์ พระบรมศาสดาหาได้ทรงกระทำอย่างแตกต่างกัน
กันในหมู่สาวกทั้งหลายแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้ก็เพราะว่าพระองค์

There is not even an indication that the Master entrusted the Dispensation (*sāsana*) to any particular disciple before he passed away. He did not appoint anyone as his successor. In this connection it is interesting to note that the Buddha made clear to his disciples, before he passed away, that he never thought of controlling the Order of monks, the Sangha. Addressing the monks who assembled round his death-bed the Master said:

“The Doctrine and the Discipline (*dhammavinaya*) which I have set forth and laid down for you, let them after I am gone be the teacher to you.”¹¹ Even during his life time it was the *Dhamma-vinaya* (doctrine and discipline) that controlled and guided the monks. He was no potentate. The Buddha’s Noble Eightfold Path, which is Buddhism in practice, is the teaching for free men.

The Buddha’s teaching definitely encourages democratic ideas and institutions. Though the Buddha wisely refrained from interfering with the then existing govern-

หาได้มีสานุศิษย์คนโปรดที่ได้ทรงเลือกไว้เป็นพิเศษแต่อย่างใดไม่ ยิ่งกว่านั้นแม้แต่การจะระบุไว้ว่าจะให้พระสาวกองค์ใดเป็นผู้รับผิดชอบสืบทอดพระศาสนา พระพุทธองค์ก็หาได้ทรงระบุไว้ก่อนที่จะเสด็จสู่พระปรินิพพานไม่ พระองค์ไม่ทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดเป็นทายาท พระพุทธศาสนาสืบทอดจากพระองค์แต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลย เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้อย่างชัดเจนแก่สาวกทั้งหลาย ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า พระองค์ไม่ทรงเคยมีพระดำริที่จะควบคุมคณะสงฆ์เลย พระองค์ได้มีพระดำรัสแก่บรรดาพระภิกษุที่ห้อมล้อมอยู่รอบพระแท่นบรรทมเพื่อปรินิพพานว่า

“ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันใด อันเราได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาแห่งเธอทั้งหลาย โดยกาลที่ล่วงไปแล้วแห่งเรา”⁽¹¹⁾ แม้แต่ตลอดเวลาในช่วงชีวิตของพระองค์ พระธรรม และพระวินัย ก็ได้เป็นหลักในการควบคุมและนำทางแก่บรรดาภิกษุทั้งหลาย พระองค์หาได้เป็นผู้ทรงอำนาจแต่ประการใดไม่ มรรคมืองค์แปลซึ่งก็คือ พุทธศาสนาในทางปฏิบัติได้เป็นคำสั่งสอนสำหรับมนุษย์ผู้เสรีทั้งหลาย

พระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ส่งเสริมความคิดและสถาบันแบบประชาธิปไตยอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าพระพุทธองค์ได้ทรงพยายามหลีกเลี่ยงอย่างชาญฉลาดจากการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้น แต่

ments, he made the *Sangha*, the community of monks, an absolutely democratic institution. "It may come as a surprise to many to learn," says the Marquess of Zetland, a former Viceroy of India, in the introduction to *The Legacy of India* (pp.x-xi), "that in the Assemblies of the Buddhists in India, two thousand years and more ago are to be found the rudiments of our own parliamentary practice of the present day"

Even today the Buddhist Sangha in Theravāda countries follow the same principles on which the Buddha founded his Order. As Lord Zetland further mentions, "the Speaker", "the Leader of the House", "the quorum", "the ballot", "the order of the day", "the discussion or debate", "the passing of a bill after three readings", all these are still carried out with correct formalities at the meetings of the *Sangha*. Even the modern idea of voting by proxy is found in the Buddha's code of discipline or *vinaya*.

Characteristic, again, is the Buddha's method of

พระองค์ก็ได้ทรงกระทำให้คณะสงฆ์ ซึ่งเป็นชุมชนของพระภิกษุทั้งหลายได้เป็นสถาบันแบบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ มาร์ควิสแห่งเซทแลนด์ อุปราชแห่งประเทศอินเดียคนก่อนได้กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือชื่อ The Legacy of India (มรดกของอินเดีย) (หน้า x - xi) ว่า “คนจำนวนมาก อาจจะรู้สึกประหลาดใจที่จะทราบว่ามีมูลฐานดั้งเดิมของการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาผู้แทนราษฎรของเราเองที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้นั้น ได้ปรากฏพบอยู่ในที่ประชุมของพุทธศาสนิกชนในประเทศอินเดียมาตั้งแต่สองพันกว่าปีมาแล้ว”

แม้แต่ในทุกวันนี้ คณะสงฆ์ของพุทธศาสนาในประเทศที่นับถือนิกายเถรวาท ก็ยังคงดำเนินการตามหลักการเดียวกับหลักการต่าง ๆ ที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางระเบียบไว้ในครั้งกระนั้น ลอร์ดเซทแลนด์ได้ระบุสืบไปว่า บรรดาถ้อยคำต่าง ๆ เช่น “ประธาน” “ผู้นำสภา” “องค์ประชุม” “บัตรเลือกตั้ง” “ระเบียบวาระการประชุม” “การแถลงหรือการอภิปราย” “การผ่านร่างพระราชบัญญัติหลังจากการพิจารณาสามวาระ” เหล่านี้ คงเป็นสิ่งที่ยังใช้ปฏิบัติกันอยู่ด้วยระเบียบพิธีการอันถูกต้องในที่ประชุมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์อยู่ แม้แต่แนวความคิดสมัยใหม่ในเรื่องการออกเสียงโดยตัวแทนนั้นก็เป็นเรื่องที่มีอยู่ในพระวินัยของพระบรมศาสดา

ลักษณะสำคัญของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกอย่างหนึ่ง

teaching the Dhamma. He disapproved of those who professed to have "secret doctrine", saying, "secrecy is the hallmark of false doctrine." In his own words, "The Dhamma proclaimed by the Tathāgata, the Perfect One, shines when revealed and not when hidden".¹² Addressing the Venerable Ananda, the personal attendant of the Master, the Buddha said: "I have taught the Dhamma, Ānanda, without making any distinction between exoteric and esoteric doctrine, for in respect of the Truth, Ānanda, the Tathāgata has no such thing as the "closed fist" of a teacher who hides some essential knowledge from the pupil."¹³

He declared the Dhamma freely and equally to all. He kept nothing back and never wished to extract from his disciples blind and submissive faith in him and his teaching. He insisted on discriminative examination and intelligent inquiry. In no uncertain terms did he urge critical investigation when he addressed the inquiring Kālāmas in a discourse that has been rightly called "the first charter of free thought."¹⁴

ก็คือ วิธีการสั่งสอนพระธรรมของพระองค์ พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ไม่ทรงยอมรับผู้ที่แสดงตัวเป็นศาสดาที่มี “คำสั่งสอนอันดีลับ” โดยได้ตรัสว่า “ความดีลับเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงคำสั่งสอนที่จอมปลอม” ในพระพุทธคำรัสของพระองค์ได้กล่าวไว้ว่า “ธรรมะที่ประกาศโดยตถาคต ผู้ตรัสรู้แล้วโดยสมันบุรุษย่อมส่องสว่างต่อเมื่อได้เปิดเผยออกไป และหาใช่ต่อเมื่อปกปิดซ่อนเร้นอยู่ไม่”⁽¹²⁾ เมื่อมีพระคำรัสกับพระอานนท์ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า “ดูอรานนท์เราได้สอนธรรมะโดยไม่มีข้อแตกต่างระหว่างคำสั่งสอนอันเป็นสาธารณะ กับคำสั่งสอนอันดีลับเฉพาะ ทั้งนี้เพราะมีความเคารพในสังฆธรรม ดูอรานนท์ ตถาคตไม่เคยมีสิ่งใดที่กำเอาไว้ ดังเช่น ครุที่ปิดบังซ่อนเร้นความรู้สำคัญบางอย่างไว้จากสานุศิษย์”⁽¹³⁾

พระพุทธองค์ได้ทรงประกาศพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์โดยเสรี และทัดเทียมกันแก่ทุกผู้ทุกคน พระองค์ไม่ได้ทรงเก็บเรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้กับพระองค์เลย และไม่เคยมีพระประสงค์ที่จะได้รับศรัทธาที่ยอมรับเอาง่าย ๆ หรืออย่างงมงายต่อพระองค์ และต่อคำสั่งสอนของพระองค์จากสาวกทั้งหลายของพระองค์เลย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยื่นหัตถ์ต่อการทดสอบอย่างพิถีพิถัน และการซักถามอย่างชาญฉลาด พระองค์ได้ทรงกระตุ้นให้มีการสอบสวนอย่างเอาจริงเอาจังด้วยเงื่อนไขที่แน่นอนอย่างชัดเจนก่อนเชื่อ เมื่อพระองค์ตรัสตอบข้อถามของชาวกาลามะ ในระหว่างการสนทนาธรรม ซึ่งได้ถือกันว่าเป็น “พระพุทธโอวาทอันแรกเกี่ยวกับการคิดอย่างอิสระ”⁽¹⁴⁾

To take anything on trust is not in the spirit of Buddhism, so we find this dialogue between the Master and his disciples:

- If, now, knowing this and preserving this, would you say: 'We honour our Master and through respect for him we respect what he teaches?'
- No, Lord.
- That which you affirm, O disciples, is it not only that which you yourselves have recognised, seen and grasped?
- Yes, Lord.¹⁵

And in conformity with this thoroughly correct attitude of true inquiry it is said, in a Buddhist treatise on logic: "As the wise test gold by burning, by cutting and rubbing it (on a touchstone), so are you to accept my words after examining them and not merely out of regard for me."¹⁶

การยึดถือสิ่งใดเอาด้วยความเชื่อ ไซ้เป็นหัวใจสำคัญของ
พระพุทธศาสนาไม่ ดังปรากฏในการสนทนาระหว่างพระบรม-
ศาสดากับสาวกทั้งหลายว่า

- เมื่อรู้อสิ่งนี้ และอนุรักษสิ่งนี้ไว้ เธอจะกล่าวดังนี้ หรือ
“เราเทิดทูนพระบรมศาสดาของเรา และด้วยความเคารพ
เชื่อถือต่อพระองค์ท่าน เราจึงเคารพเชื่อถือสิ่งซึ่งท่าน
สั่งสอนเรา”
- หามิได้ พระเจ้าข้า
- ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สิ่งซึ่งเธอทั้งหลายยอมรับนั้น เป็น
สิ่งซึ่งเธอได้เห็นคุณค่า ได้เห็นชัดเจน และได้เข้าใจอย่าง
แท้จริงแล้ว หรือหาไม่
- ใช่แล้ว พระเจ้าข้า ⁽¹⁵⁾

และโดยสอดคล้องกับทัศนคติอันถูกต้องอย่างหมดจดในเรื่อง
เกี่ยวกับการเสาะหาความจริงนี้ ได้มีคำกล่าวไว้ในเอกสารทาง
พระพุทธศาสนาซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องหลักของเหตุและผลว่า “เช่น
เดียวกับการที่คนฉลาดจะตรวจสอบทองคำก็ด้วยการเผา การตัด
และการฝนทองนั้น (กับหินฝนทอง) เธอก็เช่นกัน จงยอมเชื่อฟัง
คำสั่งสอนของตถาคตก็ต่อเมื่อได้ตรวจสอบดูอย่างแน่ชัดแล้ว จงอย่า
รับเอาเพียงแต่อาศัยจากความเคารพนับถือที่มีต่อตัวตถาคตเท่านั้น
เป็นอันขาด” ⁽¹⁶⁾

BUDDHISM

What the Buddha taught is popularly known as Buddhism. Some prefer to call it a religion, others call it a philosophy, still others think of it as both religion and philosophy. It may, however, be correct to call it a "*Way of Life*." But that does not mean that Buddhism is nothing more than an ethical code. Far from it, it is a way of moral, spiritual and intellectual training leading to complete freedom of mind. The Buddha himself called his teaching "*Dhamma-vinaya*," the Doctrine and Discipline.

Those who wish to call Buddhism a religion may bear in mind that it is not 'action or conduct indicating belief in, reverence for, and desire to please, a divine ruling power; the exercise or practice of rites or observances implying this..., recognition on the part of man of some higher unseen power

พระพุทธศาสนา

สิ่งที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนนั้น ได้เป็นที่เรียกกันทั่วไปว่าพระพุทธศาสนา บางคนก็ชอบที่จะเรียกคำสอนเหล่านี้ว่า ศาสนา ส่วนคนอื่นก็เรียกว่าเป็นปรัชญา และยังมีคนอื่นอีกที่คิดว่า คำสั่งสอนนี้เป็นทั้งศาสนาและปรัชญา อย่างไรก็ตามอาจจะเป็นการถูกต้องก็ได้ ถ้าจะเรียกคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่า เป็น “หนทางแห่งการดำรงชีวิต” แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นหาได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าประมวลจริยธรรมก็หาไม่ได้ พระพุทธศาสนานั้นได้เป็นอะไรที่ห่างไกลไปจากที่กล่าวมานี้ยิ่งนัก พระพุทธศาสนาได้เป็นวิถีทางในการฝึกศีลธรรม จิตใจ และปัญญา อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นโดยสมบูรณ์ของจิตใจ พระพุทธองค์ได้ทรงเรียกคำสั่งสอนของพระองค์ว่า พระธรรมวินัยอันหมายถึงพระธรรมกับพระวินัย

ใครก็ตามที่ปรารถนาจะเรียกพระพุทธศาสนาว่า เป็นศาสนาอันหนึ่ง ควรจะได้กำหนดไว้ในใจให้แจ่มแจ้งว่า พระพุทธศาสนา นี้ หาได้เป็น “การกระทำหรือปฏิบัติกรรมที่แสดงถึงการเชื่อ การบูชา และการมุ่งมาดปรารถนาที่จะทำความพอใจพอใจให้แก่ผู้ที่มีอำนาจคุ้มครองอันศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ หรือการประกอบศาสนกิจ หรือการทำบูชา หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บังเกิดผลดังกล่าว...ทั้งนี้โดยสืบเนื่องมาจากความเชื่อถือของมนุษย์ต่อ

as having control of his destiny, and as being entitled to obedience, reverence, and worship.’¹⁷

The Buddha is only a teacher who points out the way and guides the followers to their individual deliverance. A Buddhist takes refuge in the Buddha (*Buddham saranam gacchāmi*) but not in the hope that he will be saved by the Master.

A sign board at partings of roads, for instance, indicates directions and it is left to the wayfarer to tread along the way watching his steps. The board certainly will not take him to his desired destination.

A doctor diagnoses the ailment and prescribes; it is left to the patient to test the prescription. The attitude of the Buddha towards his followers is like that of an understanding and compassionate teacher or a physician.

Those who prefer to call Buddhism a philosophy may note that it is not mere love of, nor inducing the search

อำนาจที่ไม่สามารถจะมองเห็นได้จากเบื้องบนบางอย่างว่า เป็นสิ่งที่กำหนดควบคุมชะตากรรมของคน และเป็นสิ่งที่ตนจะต้องให้ความเชื่อฟัง ความยำเกรง และ การเคารพบูชา” (17) อย่างไร

สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นเพียงศาสดาพระองค์หนึ่ง ซึ่งได้ทรงชี้ให้เห็นถึงหนทาง และได้ทรงนำทางให้แก่ผู้ปฏิบัติตามได้บรรลุความหลุดพ้นเฉพาะตนได้จริง พุทธศาสนิกชนแต่ละคนจึงถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึก (พุทธัง สรวัง กัจจามิ) โดยปราศจากความมุ่งหวังว่า คนจะได้รับการช่วยเหลือบาปให้จากพระบรมศาสดาเลย

อุปมาดังเช่น ป้ายบอกถนนหนทางที่ทางแยกนั้น ย่อมเป็นเพียงเครื่องหมายแนวทางเท่านั้น ต่อจากนั้นเป็นเรื่องของผู้เดินทางที่จะเดินไปตามทางนั้นด้วยความระมัดระวังต่อไป ป้ายถนนนั้น ๆ หาได้เป็นสิ่งที่จะพาคนผู้นั้นไปยังจุดหมายปลายทางที่ต้องการไม่

นายแพทย์ย่อมทำการตรวจวิเคราะห์อาการเจ็บป่วยของคนไข้และสั่งยาให้ แต่ต่อจากนั้นก็เป็นเรื่องของคนไข้ที่จะใช้ยาตามที่สั่งนั้น การปฏิบัติพระองค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อสาวุฒิมิใช่ทั้งหลายก็เป็นไปทำนองเดียวกับการปฏิบัติของครูอาจารย์ หรือนายแพทย์ที่มีความเข้าใจและความเมตตากรุณาเป็นอย่างดีนั่นเอง

สำหรับท่านที่ปรารถนาที่จะเรียกพระพุทธศาสนาว่าเป็นปรัชญานั้น ก็ควรสำเหนียกไว้ด้วยว่า พระพุทธศาสนาหาได้เป็นแต่เพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญญาหรือหาได้เป็นเพียงการชักจูงให้ค้นคว้า

after, wisdom.

Buddhism also advocates the search for truth. But it is no mere speculative reasoning, a theoretical structure, a mere acquiring and storing of knowledge.

The Buddha emphasises the practical aspect of his teaching, the application of knowledge to life, looking into life and not merely at it. Wisdom gained by understanding and development of the qualities of mind and heart is wisdom par excellence. It is saving knowledge, and not mere speculation, logic or specious reasoning. It is not mere theoretical understanding that matters. For the Buddha the entire teaching is just the realization to the unsatisfactory nature of all phenomenal existence or conflicts of life (*dukkha*) and the cultivation of the path leading away from this unsatisfactoriness. This is his philosophy. His sole intention and aim was to explain in all its detail the problem of suffering or unsatisfactoriness, the universal fact of life, to make people feel its full force and to convince them of it.

เพื่อให้เกิดปัญหาเท่านั้นก็หาไม่

พระพุทธศาสนาได้สนับสนุนการค้นหาแก่นแท้ของความ
จริงอีกด้วย แต่พระพุทธศาสนาหาได้เป็นเพียงการให้เหตุผลด้วยการ
สันนิษฐาน หรือเป็นเพียงเค้าโครงในทางทฤษฎี หรือเป็นเพียงการหา
และสะสมความรู้เท่านั้นไม่

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเน้นถึงเรื่องการปฏิบัติใน
คำสั่งสอนของพระองค์นั้นก็คือ การนำธรรมะไปใช้ต่อชีวิตประจำ
วัน โดยให้เผ้ามองดูลงไปในชีวิตอย่างวิเคราะห์ ไม่ใช่เพียงแต่มองดู
เฉย ๆ ปัญญาอันเกิดจากความเข้าใจ และการเสริมสร้างคุณภาพของ
สภาพความคิดและจิตใจ นับว่าเป็นปัญญาอันวิเศษสุด เป็นความรู้
แจ่มที่ก่อให้เกิดความหลุดพ้น และไม่ใช่เป็นเพียงการเคา การใช้หลัก
ตรรกวิทยาธรรมดา ๆ หรือการใช้เหตุผลอย่างผิวเผิน สิ่งที่จะก่อให้เกิด
ผลนั้นหาใช่แต่เพียงจากความเข้าใจในหลักทฤษฎีเท่านั้นไม่
สำหรับพระองค์แล้วธรรมะทั้งมวลของพระองค์ก็ได้แก่การรู้
แจ้งในสภาพความไม่น่าพึงพอใจคือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็น
อยู่ หรือข้อขัดข้องต่าง ๆ ของชีวิต (ทุกชะ) และการหาหนทางที่จะ
นำไปสู่การหลุดพ้นจากความไม่น่าพึงพอใจทั้งหลายดังกล่าวนี้
นี่คือปรัชญาของพระองค์ท่าน ความตั้งพระทัยและพระประสงค์ที่
สำคัญอันเดียวของพระองค์นั้นก็เพื่อการอธิบายถึงปัญหาในเรื่องทุกข์
หรือความไม่น่าพึงพอใจนี้ในรายละเอียดต่าง ๆ อันเป็นข้อ
เท็จจริงทั้งมวลของชีวิต ทั้งนี้เพื่อทำให้คนเราได้รู้สึกถึงพลังอำนาจ
อันสมบูรณ์ของสิ่งนี้ ตลอดจนทำให้รู้ประจักษ์แจ้งถึงสิ่งนี้

Thus it is clear that Buddhism is neither mere love of nor inducing the search after wisdom, nor devotion (though they have their significance and bearing on mankind), but an encouragement of a practical application of the teaching that leads the follower to dispassion, enlightenment and final deliverance.

Though we call the teaching of the Buddha, 'Buddhism' thus including it among the 'isms', it does not really matter what we label it. Call it religion, philosophy, Buddhism or by any other name you like. These labels are of little significance to one who goes in search of truth and deliverance. The Buddha has definitely told us what he explains and what he does not explain.

ฉะนั้น จึงเป็นที่รู้ชัดว่า พระพุทธศาสนานั้นหาได้เป็นเพียงแต่ เรื่องที่เกี่ยวพันกับเรื่องปัญญา หรือเป็นการชักจูงให้กันคว่ำเพื่อให้เกิดปัญญา หรือให้มีการอุทิศตนแต่ประการใดไม่ (ถึงแม้ว่าสิ่งดังกล่าวนี้มีความสำคัญ และเป็นเรื่องที่มุ่งเพื่อมนุษยชาติก็ตาม) แต่พระพุทธศาสนาได้ส่งเสริมให้มีการนำพระธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในการปฏิบัติธรรมอย่างจริง ๆ เพื่อนำให้ผู้ปฏิบัติตามบังเกิดความสงบรู้แจ้งแทงตลอด และหลุดพ้นในที่สุด

ถึงแม้ว่าเราจะเรียกพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธศาสนาอันเป็นการนำคำนี้ไปรวมกลุ่มอยู่ในบรรดาลัทธิต่าง ๆ ก็ตาม แต่มันก็ไม่ใช่เรื่องสลักสำคัญอะไรว่า จะเรียกชื่ออย่างไร จะเรียกว่าเป็นศาสนา ปรัชญา พุทธศาสนา หรือจะเรียกชื่ออื่นใดตามใจชอบก็ตามใจ ชื่อเหล่านี้ก็นับว่ามีความสำคัญเพียงเล็กน้อยสำหรับผู้ที่มีมุ่งประสงค์ที่จะเสาะแสวงหาสัจธรรม และการหลุดพ้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า เรื่องอะไรที่ท่านได้ทรงอธิบายให้เราทราบ แลเรื่องอะไรที่ไม่ได้ทรงอธิบาย

WHAT THE BUDDHA TAUGHT

Once the Buddha was living at Kosambi (near Allahabad) in a simsapa grove. Then gathering a few simsapa leaves in his hand, the Buddha addressed the monks:

- What do you think monks, which is greater in quantity, the handful of simsapa leaves gathered by me, or what is in the forest overhead?

- Not many, trifling indeed, Venerable Sir, are the leaves in the handful gathered by the Blessed One, many are the leaves in the forest overhead.

- Even so, monks, many are the things I have fully realized, but not declared unto you: few are the things I have declared unto you. And why, monks, have I not declared them? They, monks, are indeed not useful, are not essential to the life of purity, they do not lead to disgust, to dispassion, to cessation, to tranquillity, to full understanding, to enlightenment to Nibbana. That is why, monks, they are not declared by me.

เรื่องที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงสั่งสอน

สมัยหนึ่งเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จประทับ
อยู่ ณ เมืองโกสัมพี (ใกล้เมืองอลาชาบัด) ในป่าไม้ประดู่ลาย พระองค์
ได้หยิบใบประดู่ลายหลายใบเอาไว้ในอุ้งพระหัตถ์ และได้ตรัสถาม
บรรดาพระภิกษุทั้งหลายว่า

- ดูรภิกษุทั้งหลาย เธอจะคิดเป็นไฉน จำนวนใบไม้ประดู่
ลายที่เราเก็บขึ้นไว้ในอุ้งมือของเรานี้กับที่อยู่กับต้นไม้เหนือศีรษะเรา
ในป่านี้ ที่ใดจะมีมากกว่ากัน

- ข้าแต่พระผู้มีพระภาค จำนวนใบไม้ที่พระตถาคตเจ้า
ได้ทรงเก็บและอยู่ในอุ้งพระหัตถ์นั้นไม่มากเลย มีเพียงนิดเดียวเท่านั้น
พระเจ้าข้า ใบไม้ในป่าเหนือศีรษะมีอยู่มากมายพระเจ้าข้า

- ท่านองเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว
มีอยู่มากหลายนัก แต่เราไม่ได้บอกแก่เธอทั้งหลาย สิ่งที่เราได้บอกแก่
เธอทั้งหลายนั้นมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และเพราะเหตุใดเล่า ภิกษุ
ทั้งหลายที่เราไม่ได้บอกแก่เธอ ภิกษุทั้งหลายสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์เลย ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่จะยังชีวิตให้บริสุทธิ์ ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิด
ความเบื่อหน่าย ความสงบ ความระงับ ความเชือกเข็น ความเข้าใจ
อย่างสมบูรณ์ ความรู้แจ้งแทงตลอด และนิพพาน นี่แหละภิกษุ
ทั้งหลาย คือ เหตุที่ทำไมเราจึงไม่บอกสิ่งเหล่านั้นแก่เธอ

And what is it, monks, that I have declared?

This is suffering -- this have I declared.

This is the arising of suffering -- this have I declared.

This is the cessation of suffering -- this have I declared.

This is the path leading to the cessation to suffering -- this have I declared.

And why, monks, have I declared these truths? They are indeed useful, are essential to the life of purity. They lead to disgust, to dispassion, to cessation, to tranquillity, to full understanding, to enlightenment, to Nibbana. That is why, monks, they are declared by me. ¹⁸ Thus spoke the Buddha.

To understand this unequivocal utterance is to understand the entire teaching of the Buddha. It would appear that what can be called the discovery of a Buddha is just these Four Truths, and the rest are logical developments and more detailed explanations of the Four Noble Truths. This is the

และอะไรเล่า ภิกษุทั้งหลาย ที่เราได้บอกแก่เธอ

นั่นคือ ทุกข์....สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เราได้บอก

นั่นคือ เหตุเกิดแห่งทุกข์....สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เราได้บอก

นั่นคือ ความดับแห่งทุกข์....สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เราได้บอก

นั่นคือ ทางดำเนินถึงความดับทุกข์....สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เราได้บอก

และเหตุใดน ภิกษุทั้งหลาย เราจึงได้บอกความจริงเหล่านี้
สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มิประโยชน์ยิ่ง เป็นสิ่งสำคัญที่จะยังชีวิตให้บริสุทธิ์
เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความเบื่อหน่าย ความสงบ ความระงับ ความเยือกเย็น
ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ความรู้แจ้งแทงตลอดและนิพพาน นี้
แหละภิกษุทั้งหลาย คือ สาเหตุที่ทำไมเราจึงได้บอกถึงสิ่งเหล่านี้⁽¹⁸⁾
ดั่งนี้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกล่าว

การเข้าใจถึงคำกล่าวที่ชัดเจนนี้ ย่อมเป็นการเข้าใจคำสอน
ของพระพุทธองค์โดยสิ้นเชิง ที่กล่าวนี้ดูเหมือนหนึ่งว่า สิ่งที่เราเรียกได้
ว่าเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ก็คืออริยสัจสี่นี้เท่านั้น ส่วนที่
เหลือนอกจากนี้ก็เป็นการขยายความเพิ่มเติมด้วยเหตุด้วยผล และ
เป็นการอธิบายในรายละเอียดเพิ่มเติมแก่พระอริยสัจสี่ให้มากขึ้น

typical teaching of the Buddhas of all ages.¹⁹ The supremacy of the Four Truths in the teaching of the Buddha becomes abundantly clear from the message of the Simsapa grove as well as from his first discourse at the deer park at Benares.

All the four truths are associated with the so-called being. They are not to be found in the external world. Referring to these Truths, the Buddha says in another context: "In this very body, a fathom long, with its consciousness and perception, I declare, is the world, its arising, its cessation and the path that leads to its cessation."²⁰

Limited space prevents one from discussing the four Truths in detail. In brief, the first Noble Truth, suffering, or unsatisfactoriness which is known as dukkha in the Pali language, is used in more than one sense in the early Buddhist scriptures. It is used in the psychological sense, physical sense and in the philosophical sense, according to the context.

ที่กล่าวมานี้เป็นแบบฉบับของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ในยุคต่าง ๆ ทั้งสิ้น⁽¹⁹⁾ ความสำคัญยิ่งของพระอริยสังขสิทธิ์ในคำ
สอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรากฏกระจ่างแจ้งอย่าง
มาก จากพระคำรัสของพระพุทธองค์ ณ ป่าไม้ประคูลาย และจาก
พระปฐมเทศนา ณ สวนกวางที่เมืองพาราณสี

สังขธรรมะทั้งสี่อย่างในพระอริยสังขสิทธิ์นั้นเป็นเรื่องที่ข้อง
เกี่ยวกับทุกชีวิต เราจะไม่พบเรื่องเหล่านี้ในโลกภายนอกเลย
เมื่อทรงกล่าวถึงอริยสังขสิทธิ์นี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า
ได้ตรัสอีกลักษณะหนึ่งว่า “เราบัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก ความ
ดับโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับโลก ในร่างกาย อันมีประมาณ
วาหนึ่ง อันมีสัญญา คือความจำได้หมายรู้ และมีใจครองนี้แหละ”⁽²⁰⁾

ความจำกัดของหน้ากระดาษได้เป็นอุปสรรคกีดขวางไม่ให้
เรากล่าวถึงพระอริยสังขสิทธิ์นี้ในรายละเอียด กล่าวอย่างสรุป อริยสังข
อันแรก คือ ทุกข์ หรือความไม่พึงพอใจต่าง ๆ ซึ่งเรียกเป็นภาษา
บาลีว่า ทุกขะนั้นได้นำไปใช้กันเป็นหลายความหมายในเอกสารทาง
พระพุทธศาสนาตั้งแต่ระยะแรก ๆ คำนี้ได้ใช้ในแง่ของจิตวิทยา
ในแง่ของกายภาพ และในแง่ของปรัชญา ทั้งนี้แล้วแต่เนื้อหาที่กล่าวถึง

To those who try to see things as they really are, the concept of *dukkha* is no insignificant thing. It is the keystone in Buddhist thought. To ignore this essential concept is to ignore the remaining three truths. The importance of knowing *dukkha* is seen in these words of the Buddha: "He who sees *dukkha* sees also the arising, the ceasing, and the path leading to the ceasing of *dukkha*." ²¹ To one who denies *dukkha*, a path leading to deliverance from *dukkha* is meaningless.

We must also bear in mind that the recognition of *dukkha* as a universal fact, however, is not a denial of pleasure or happiness. The Buddha, the Lord over *dukkha*, never denied happiness in life when he spoke of the universality of *dukkha*. In the *Anguttara Nikāya*, one of the five original Collections of Pāli, there is a long enumeration of the happinesses that beings are capable of enjoying. ²²

To those who view the sentient world from the correct angle, that is with dispassionate discernment, one thing becomes abundantly clear: there is only one problem in the

สำหรับผู้ที่พยายามมองทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาพความเป็นจริงแล้ว แนวความคิดเรื่องทุกข์หาใช่เรื่องที่ไร้ความสำคัญไม่ เรื่องนี้เป็นแกนหลักของแนวคิดทางพระพุทธศาสนาทีเดียว การละเลยหลักคิดอันสำคัญนี้ก็เท่ากับเป็นการละเลยต่อสังฆธรรมอีกสามอย่างนั้น เทียบ ความสำคัญในการรู้จักคำว่า ทุกข์ นั้นจะสามารถมองเห็นได้จากพระพุทธรูปองค์นี้คือ “ผู้ใดมองเห็นทุกข์ ผู้นั้นย่อมมองเห็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ และทางดำเนินถึงความดับทุกข์ด้วย”(21) ส่วนสำหรับผู้ที่ปฏิเสธเรื่องทุกข์แล้ว หนทางดำเนินเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ย่อมไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง

แต่อย่างไรก็ดี เราต้องตระหนักอยู่ในจิตของเราด้วยการยอมรับเรื่องทุกข์ว่าเป็นข้อเท็จจริงอันครอบคลุมอยู่ทั่วไปนั้น หาใช่เป็นการปฏิเสธความสำราญ หรือความสุขก็หาไม่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ศาสดาผู้ย่อเหือความทุกข์นั้นไม่ทรงเคยปฏิเสธความสุขของชีวิตเลย เมื่อทรงกล่าวถึงความจริงอันครอบคลุมอยู่ทั่วไปของทุกข์ ในอังกุตตรนิกายซึ่งเป็นเอกสารหนึ่งในจำนวนเอกสารพระสูตรห้าสิบหรือหมวดใหญ่ที่เป็นภาษาบาลีฉบับดั้งเดิม ได้มีการยกตัวอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความสุขในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งคนเราสามารถจะชื่นชมได้ (22)

สำหรับผู้ที่มองดูโลกอันเต็มไปด้วยความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยทัศนคติอันถูกต้อง กล่าวคือ มองด้วยความหยั่งรู้ที่ปราศจากอคติใด ๆ แล้ว จะเห็นว่ามีสิ่งหนึ่งที่แจ่มกระจ่างอย่างเต็มที่ คือ มีปัญหาอยู่

world that of *dukkha*, unsatisfactoriness. All other problems known and unknown are included in this one which is universal. If anything becomes a problem, there is bound to be unsatisfactoriness, or if we like, conflict -- conflict between our desires and facts of life. And naturally man's every endeavour is to solve the problem, in other words, to remove unsatisfactoriness, to control conflict, which is pain, a wretched state of mind.

To this single problem we give different names: economic, social, political, psychological and even religious problems. Do not they all emanate from that one single problem, *dukkha*, namely unsatisfactoriness? If there is not unsatisfactoriness, why need we strive to solve them? Does not solving a problem imply reducing the unsatisfactoriness? All problems bring about unsatisfactoriness, and the endeavour is to put an end to them, but they beget each other. The cause is often not external, but in the problem

เพียงปัญหาเดียวเท่านั้นในโลกนี้ คือ ปัญหาของทุกข์ หรือความไม่
พึงพอใจต่าง ๆ ส่วนปัญหาอื่นทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นที่รู้จักกันแล้ว
หรือยังไม่เป็นที่รู้จักก็ตาม ต่างก็จะรวมอยู่ในปัญหาเรื่องทุกข์ซึ่ง
ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมด ถ้าหากสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดเป็นปัญหา
ขึ้น ก็ย่อมจะต้องเป็นเรื่องของความไม่พึงพอใจ หรืออาจจะ
เรียกว่า เป็นความขัดแย้งก็ได้...คือ ความขัดแย้งระหว่างความต้องการ
ของเรากับความเป็นจริงของชีวิต และความพยายามในทุกลักษณะ
ของคนเรานั้นกล่าวตามธรรมชาติแล้วก็คือ การแก้ปัญหานั้นเอง
หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การขจัดความไม่พึงพอใจต่าง ๆ
การควบคุมการขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งเป็นความทุกข์ทรมาน และเป็น
สภาพจิตใจที่น่าเวทนา

สำหรับปัญหาอันเดียวอันนี้ เราได้เรียกชื่อกันไปต่าง ๆ
เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง ปัญหาจิตวิทยา
และเรียกแม้ว่า เป็นปัญหาด้านศาสนา ปัญหาดังกล่าวนี้ทั้งหมด
ล้วนเป็นปัญหาที่กระเจาออกมาจากปัญหาหลักอันเดียวเท่านั้น
คือ ทุกข์ หรือความไม่พึงพอใจ มิใช่หรือ ถ้าหากไม่มีความไม่พึงพอใจ
ต่าง ๆ แล้ว ทำไมเราจึงต้องเพียรพยายามที่จะแก้ปัญหเหล่านั้น
เล่า การแก้ปัญหาใด ๆ ก็หมายถึงการลดความไม่พึงพอใจต่าง ๆ
ลงมิใช่หรือ ปัญหาต่าง ๆ ทั้งหมดล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งความไม่
พึงพอใจ และความพยายามที่กระทำก็คือ การพยายามที่จะยุติปัญหา
เหล่านั้น แต่มันก็มักกลับก่อให้เกิดปัญหาให้แก่กันและกันเสมอ
สาเหตุนั้นมักจะไม่ใช่เป็นสาเหตุจากภายนอก แต่เป็นสาเหตุภายใน

itself, it is subjective. We often think that we have solved problems to the satisfaction of all concerned, but they often crop up in other forms, in diverse ways. It seems as if we are constantly confronted with fresh ones, and we put forth fresh efforts to solve them, thus they and the solving of them go on incessantly. Such is the nature of suffering, the universal characteristic of sentient existence. Sufferings appear and pass away only to reappear in other forms. They are both physical and psychological, and some people are capable of enduring the one more than the other and vice versa.

Through sense faculties man is attracted to sense objects, delights in them and derives enjoyment (*assada*) from them. It is a fact that can not be denied, for you experience it. Neither the delightful objects nor the enjoyments, however, are lasting. They suffer change. Now when a man cannot retain or is deprived of the pleasures that delight him, he often becomes sad cheerless. He dislikes monotony, for lack of variety makes him unhappy, and looks for fresh delights, like cattle that seek fresh pasture, but these fresh

ตัวปัญหานั้นเอง มันเป็นเรื่องจิตวิสัยของแต่ละบุคคล เรามักจะคิดกัน
อยู่บ่อย ๆ ว่า เราได้แก้ปัญหาทั้งหลายให้เป็นที่พึงพอใจสำหรับทุก
คนที่เกี่ยวข้องแล้ว แต่ปัญหาเหล่านั้นก็มักจะเกิดขึ้นใหม่อีกใน
รูปลักษณะอื่นที่หลากหลาย จนดูเหมือนหนึ่งว่าเราต้องเผชิญหน้ากับ
ปัญหาใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา และเราก็ต้องใช้ความพยายามใหม่ ๆ
เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ฉะนั้นปัญหาต่าง ๆ และการแก้ปัญหานั้น ๆ
จึงเป็นเรื่องที่เกิดต่อเนื่องเรื่อยไปโดยไม่มีการยุติ นี่แหละคือ
สภาวะแห่งทุกข์ เป็นลักษณะที่ครอบคลุมอยู่ทั่วไปของสภาพจิตใจที่
เป็นอยู่ การผจญทุกข์ต่าง ๆ นั้นย่อมเกิดขึ้นและดับไปเพียงเพื่อที่จะ
เกิดขึ้นใหม่อีกในรูปลักษณะอื่นเท่านั้น ความทุกข์ทั้งหลายนั้นเป็น
เรื่องร่างกายและจิตใจคนบางคนก็มีความสามารถที่จะทนทุกข์ลักษณะ
หนึ่งมากกว่าอีกลักษณะหนึ่ง ส่วนคนอื่นก็กลับกัน

ด้วยอำนาจของประสาทสัมผัสคนเราก็จะถูกดึงดูดด้วยเรื่อง
ที่กระทบความรู้สึกต่าง ๆ ทำให้มีความชื่นชมยินดีต่อมัน และพาให้
เกิดความพอกพองใจ (อัสสาทะ) จากมัน นี่เป็นความจริงที่ปฏิเสธ
ไม่ได้เลย เพราะท่านก็ประสบด้วยตัวเองเช่นกัน แต่ความน่าชื่นชม
ยินดีนั้น หรือความพอกพองใจนั้นหาได้มีความจริงยั่งยืนแต่อย่างใด
ไม่ เพราะทุกอย่างต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลง ในตอนนี้เอง
เมื่อคนเราไม่สามารถจะยึดเหนี่ยวเอาไว้ หรือต้องพลัดพรากจาก
ความสุขสำราญที่เขาชื่นชม ก็ย่อมจะทำให้คนผู้นั้น เกิดความ
เศร้าสลดและขาดความบันเทิงใจได้บ่อย ๆ คนเราย่อมเกลียดความซ้ำ
ซากจำเจ เพราะการขาดความเปลี่ยนแปลงแปลกใหม่ ๆ ย่อมทำให้

delights, too, are fleeting and a passing show. Thus all pleasures whether we like it or not, are preludes to pain and disgust. All mundane pleasures are fleeting; like sugar-coated pills of poison they deceive and harm us.

A disagreeable dish, an unpleasant drink, an unlovely demeanour, and a hundred other trifles, bring pain and dissatisfaction to us Buddhist or non-Buddhist, rich or poor, high or low, literate or illiterate. Shakespear merely gives voice to the words of the Buddha when he writes in Hamlet: "When sorrows come they come not single spies, but in battalions"

Now when man fails to see this aspect of life, this unsteadiness of pleasures, he becomes disappointed and frustrated, may even behave foolishly, without sense or judgement and even lose balance of mind. This is the danger, the evil consequence (*ādinava*). Mankind is frequently confronted with these two pictures of life (*assāda and ādinava*). Yet the man who endeavours to get rid of his deep fondness

เกิดความไม่พอใจ และทำให้ต้องเสาะหาความชื่นชมใหม่ ๆ เช่นเดียวกับวัวควายที่เสาะหาหญ้าอ่อนฉะนั้น แต่ความชื่นชมใหม่ ๆ เหล่านี้ก็เช่นกัน ย่อมเป็นปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและสูญหายไปได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุฉะนั้น ความสุขสำราญทั้งหลาย ไม่ว่าเราจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ก็ย่อมเป็นเพียงการโหมโรงสำหรับความทุกข์ทรมาน และความน่าชิงชังต่าง ๆ นั่นเอง โลกก็สุขทั้งหลาย ย่อมสูญไปโดยเร็ว ทั้งเป็นสิ่งที่หลอกลวงและเป็นอันตรายแก่เรา เสมือนหนึ่งน้ำตาลที่เคลือบอยู่ภายนอกเม็ดยาพิษฉะนั้น

อาหารที่ไม่ถูกปาก เครื่องดื่มที่ไม่น่าชื่นชม การประพฤติตัวที่ไม่น่ารัก และเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกร้อยแปดอย่าง ย่อมจะนำมาซึ่งความทุกข์ยาก และความไม่น่าพึงพอใจแก่เรา...ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนิกชน หรือไม่ก็ตาม ไม่ว่าจะรวยหรือจน สูงหรือต่ำ มีการศึกษาหรือไร้การศึกษาก็ตาม เซกสเปียร์นั้นเท่ากับใช้คำของพระพุทธเจ้าเมื่อเขาเขียนในเรื่อง แฮมเลท ว่า “เมื่อความโศกเศร้าได้บังเกิดขึ้น มันไม่ได้แอบเข้ามาเพียงคนเดียว แต่มารกันเป็นกองพัน ๆ”

ณ บัดนี้เมื่อใดที่คนเราไม่สามารถจะมองเห็นแก่นี้ของชีวิต ความไม่จริงยั่งยืนของความสุขสำราญ บุคคลนั้นย่อมผิดหวังและบังเกิดความท้อแท้ใจอย่างมาก อาจประพฤติตัวอย่างโง่ ๆ โดยปราศจากสำนึกและวิจารณญาณ และแม้กระทั่งเสียสติก็ได้ สิ่งนี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นผลกระทบอันชั่วร้าย (อาทีนวะ) มนุษย์ชาติเรานี้มักจะต้องเผชิญกับภาพทั้งสองอย่างนี้ของชีวิต (อัสสาทะ กับ อาทีนวะ) อยู่บ่อย ๆ แม้กระนั้นก็ตาม คนที่พยายามจะเลิกความลุ่มหลงใน

for things, animate and inanimate, and views life with a detached outlook, who sees things in their proper perspective, whose cultural training urges him to be calm under all life's vicissitudes, who can smile when things go wrong, and maintain balance of mind, putting away all likes and dislikes - he is never worried but liberated (*nissarana*). These three, *assāda*, *ādinava* and *nissarana*, or enjoyment, its evil consequences and liberation are facts of experience, a true picture of what we call life.

Can you call this pessimism or label the Buddha as a pessimist ? As a matter of fact Buddhism is neither pessimism nor optimism. Buddhism tries to show the realistic view of life. The Buddha's teaching is a message radiating joy and hope and not a defeatist philosophy of pessimism.

In the second truth the Buddha explains the cause of this *dukkha*, unsatisfactoriness. In Buddhist thought there is no arbitrary creator who controls the destinies of man. Bud-

สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต และครองชีวิตด้วยทัศนคติที่จะ
ละวาง โดยเป็นผู้ที่มองทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาพที่เป็นจริง และ
การอบรมตนของเขากระตุ้นให้เขามีความสงบต่อการผันแปรต่าง ๆ
ของชีวิต เป็นผู้ที่สามารถยิ้มได้เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างล้มเหลว และ
สามารถดำรงสติมั่นอยู่เสมอ ละวางสิ่งที่ชอบและไม่ชอบทั้งหลาย...
บุคคลเช่นนี้จะไม่มีควมวิตกกังวลใด ๆ เลย แต่จะเป็นผู้ที่หลุดพ้นไป
(นิสสรณะ) ทั้งสามสิ่งนี้ กล่าวคือ อัสสาทะ อาทีนวะ และ
นิสสรณะ หรือความพอใจ ผลกระทบอันชั่วร้าย และการหลุดพ้นไป
คือ ความเป็นจริงของประสบการณ์ และเป็นภาพที่แท้จริงของสิ่งที่เรา
เรียกว่าชีวิต

ท่านจะเรียกคำกล่าวนี้ว่า เป็นการมองในแง่ร้าย หรือขนาน
นามพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้มองโลกในแง่ร้ายได้หรือไม่ ตามความเป็นจริง
แล้ว พระพุทธศาสนาหาได้เป็นลัทธิมองโลกทั้งในแง่ร้ายหรือในแง่ดี
ทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาได้พยายามแสดงภาพที่แท้จริงของชีวิต
พระธรรมขององค์พระบรมศาสดาเป็นคำสั่งสอนที่ฉายให้เห็นความ
สุขและความหวัง และหาได้เป็นปรัชญาของการพ่ายแพ้ของผู้ที่มอง
โลกในแง่ร้ายแต่อย่างใดไม่

ในอริยสัจข้อที่สอง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรง
อธิบายถึงสาเหตุแห่งทุกข์ หรือความไม่พึงพอใจทั้งหลาย ในแนว
ความคิดทางพุทธศาสนานั้น ไม่มีพระผู้สร้างที่ดั่งขึ้นตามใจ ซึ่งจะ
เป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์เราเลย ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนา

dhism, therefore does not attribute *dukkha* or its arising to an external agency, to "Supernatural" power, but seeks it in the innermost recesses of man himself. It is craving. Craving, backed by ignorance, the crowning corruption of all our madness, brings about unsatisfactoriness. This most powerful force, craving or thirst, keeps existence going. Life depends on the desires of life. Craving is the propeller of not only the present existence, but past and future existence too. Craving, however, is not regarded as the First Cause with a capital 'F' and capital 'C'. Craving, like all other things, physical or mental, is also conditioned, interdependent and relative. Hence it can cease.

Before treating a sick man it is essential to discover the cause of his ailment. The efficacy of the treatment depends on the removal of the cause. The Buddha discourses on suffering but goes a step further and points out the arising of suffering, thus offering a correct diagnosis. The hasty critic, therefore, is not justified in labelling the Buddha a pessimist.

จึงไม่ป้ายเหตุแห่งทุกข์ หรือสิ่งอื่นที่เกิดจากทุกข์ให้กับสิ่งภายนอก หรืออำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ แต่ได้เสาะหาเอาจากส่วนในสุด ที่ซ่อนชอกอยู่ในตัวมนุษย์นั่นเอง มันก็คือความทะยานอยาก ความทะยานอยากอันสนับสนุนโดยอวิชา ซึ่งนับว่าเป็นความนำเฟะสุดยอดของความคลั่งไคล้ทั้งมวลของมนุษย์เราเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความไม่พึงพอใจต่าง ๆ ความทะยานอยาก หรือความกระหายอันมีพลังอำนาจสูงสุดนี้ เป็นตัวที่ทำให้มีการดำรงอยู่ต่อไป ชีวิตขึ้นอยู่กับความใคร่ในชีวิต ความทะยานอยากเป็นแรงผลักดัน ไม่ใช่แต่เพียงของการดำรงอยู่ในปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่ยังเป็นการดำรงอยู่ทั้งในอดีตและในอนาคตด้วย อย่างไรก็ตามความทะยานอยากนี้หาได้ถือว่าเป็นสาเหตุอันแรกที่สำคัญยิ่งไม่ ความทะยานอยากก็เหมือนกับสิ่งอื่น ๆ ทั้งร่างกายและจิตใจ ข่อมอยู่ภายใต้เงื่อนไข ขึ้นอยู่ซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กัน ฉะนั้น มันจึงดับเสียได้

ก่อนที่เราจะรักษาคนไข้ จำเป็นต้องค้นคว้าให้รู้สาเหตุของความเจ็บป่วยนั้นเสียก่อน ประสิทธิภาพของการรักษาขึ้นอยู่กับ การขจัดสาเหตุแห่งความเจ็บไข้นั้น เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาเรื่องทุกข์ พระองค์ได้ทรงอธิบายสืบต่อไปอีกชั้นหนึ่ง โดยได้ทรงชี้ให้เห็นสาเหตุแห่งทุกข์ ดังนั้นจึงสามารถให้การวินิจฉัยที่ถูกต้อง ฉะนั้น การวิพากษ์วิจารณ์ที่รวบรัดกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้มองโลกในแง่ร้ายจึงไม่สมเหตุสมผล

The optimist will be pleased to hear that in the exposition of the Four Noble Truths there is a way out of the 'pessimism'

The enemy of the whole world is lust, craving, or thirst, through which all evils come to living beings. It is not only greed for or attachment to pleasures caused by the senses, wealth and property and by the wish to defeat others and conquer countries, but also attachment to ideals and ideas, to views, opinions and beliefs (*dhammatanhā*) which often leads to calamity and destruction and brings untold suffering to whole nations, in fact to the whole world.

The third truth is the cessation of this *dukkha*. In the words of the Buddha it is "the complete cessation of (*nirodha*), giving up (*caga*), abandoning (*patinissagga*), release (*mutti*), and detachment (*analaya*), from that very craving" ²³ Complete cessation of craving implies Nibbana, the *summum bonum* or the Highest Happiness spoken of in Buddhism. But it is not something merely to be theorised about, but realized. Though the sentient being experiences

ผู้ที่มีมองโลกในแง่ดี ย่อมจะยินดีเมื่อทราบว่าในการแสดงเรื่อง อริยสังขรณ์นั้น ได้มีทางออกจาก “การมองโลกในแง่ร้าย” ด้วย

ศัตรูสำคัญของโลกทั้งหมดนี้ก็คือ ความเห็นกระหาย ความทะยานอยาก หรือความปรารถนาอันแรงกล้าอันเป็นช่องทางให้ความชั่วร้ายต่าง ๆ ทั้งหมดผ่านเข้ามาสู่ชีวิตทั้งหลายได้ สิ่งที่มีมักจะนำไปสู่ความหายนะและการทำลาย และนำมาซึ่งความทุกข์ยากอันเหลือจะพรรณนาแก่ชาติต่าง ๆ หรือตามความเป็นจริงแล้วก็แก่โลกทั้งมวลนั้น หาใช่แต่เพียงความโลภหรือการคิดหันต่อความสุขสำราญอันเกิดขึ้นจากประสาทสัมผัส โภกทรัพย์ และทรัพย์สินโดยปรารถนาที่จะดีเด่นกว่าคนอื่น และมีชัยชนะต่อประเทศต่าง ๆ เท่านั้นไม่ แต่ยังรวมทั้งการยึดมั่นติดอยู่กับอุคมคติ ความคิด ทัศนะ ความเห็น และความเชื่อต่าง ๆ (ธรรมด้นหา) ด้วย

อริยสังขรณ์ข้อที่สามก็คือ ความดับแห่งทุกข์ที่กล่าวมานี้ ในคำสั่งสอนของสมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอริยสังขรณ์นี้ได้แก่ “การดับโดยสิ้นเชิง (นิโรธ) การสละ (จาคะ) การละทิ้ง (ปฏินิสสัคคะ) การปล่อยวาง (มุตติ) และการไม่คิดข้อง (อนาลยะ) จากความทะยานอยากดังได้กล่าวแล้วนั่นเอง”(23) การดับความทะยานอยากโดยสิ้นเชิงก็หมายถึงนิพพาน หรือความสุขที่สูงสุดตามนัยของพุทธศาสนา แต่สิ่งนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะพูดกันแต่ทฤษฎีเท่านั้น แต่จะต้องรู้ประจักษ์แจ้งกันจริง ๆ แม้ว่าผู้ที่มีความรู้สึกอ่อนไหวย่อมจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับสภาพความไม่พึงพอใจ

the unsatisfactory nature of life, and knows at first hand what suffering is, what defilements are, and what it is to crave, he surely knows not what the total extirpation of defilements is, because he has not experienced it. If ever he does, he will know through self – realization what it is to be without defilements, what Nibbāna or reality is, what true happiness is.

The essential steps of the path to the removal of suffering to *Nibbāna*, are pointed out by the Buddha. It is the way of careful cultivation of the mind so as to produce unalloyed happiness and supreme rest from the turmoil of life. The path is indeed very difficult, but if we, with constant heedfulness and complete awareness, walk it watching our steps, we will one day reach our destination. A child learns to stand and walk gradually and with difficulty. So too have all great ones, in the march to perfection, moved from stage to stage through repeated failure to final success.

ของชีวิต และรู้จักด้วยตนเองว่า ความทุกข์เป็นอย่างไร ก็เลสหรือสิ่งแปลกปลอมเป็นอย่างไร และความทะยานอยากเป็นอย่างไรก็ตาม แต่เขาก็ไม่สามารถรู้ได้เลยว่า การขุดรากถอนโคนความสกปรกแปลกปลอมให้สิ้นชานนั้นเป็นอย่างไร เพราะที่ไม่เคยมีประสบการณ์เช่นนั้น ถ้าหากเขาจะทราบก็จะทราบได้ด้วยการประจักษ์แจ้งด้วยตนเองเท่านั้นว่าการปราศจากความแปลกปลอมเป็นอย่างไร นิพพานหรือสภาพความจริงนั้นเป็นอย่างไร และความสุขที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร

ขั้นตอนอันสำคัญยิ่งสำหรับหนทางแห่งความดับทุกข์เพื่อบรรลุนิพพานนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงชี้ไว้แล้ว หนทางนั้นเป็นหนทางของการอบรมสภาพของจิตใจอย่างระมัดระวัง เพื่อให้บังเกิดความสุขที่ปราศจากสิ่งแปลกปลอม และมีการพักจิตอย่างสูงสุดจากความสับสนวุ่นวายของชีวิต หนทางนั้นเป็นเรื่องยากจริง ๆ แต่ถ้าหากเราค่อย ๆ เดินอย่างระมัดระวังด้วยความเอาใจใส่ และด้วยความรู้ตัวอย่างเต็มที่ตลอดเวลาแล้ว เราก็จะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางสักวันหนึ่ง เด็ก ๆ ก็ต้องหัดตั้งไข่และหัดเดินทีละเล็กทีละน้อยด้วยความลำบาก สำหรับผู้ใหญ่ก็เช่นกันในการเดินไปสู่ความดีพร้อมก็จะต้องค่อย ๆ เคลื่อนไปจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง โดยอาศัยความผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนบรรลุความสำเร็จในที่สุด

The fourth truth is the path leading to the cessation of craving. It is the Noble Eightfold Path:

1 Right Understanding	}	Wisdom Group (<i>Panna</i>)
2 Right Thought		
3 Right Speech	}	Virtue Group (<i>Sila</i>)
4 Right Action		
5 Right Livelihood		
6 Right Effort	}	Concentration Group (<i>Samadhi</i>)
7 Right Mindfulness		
8 Right Concentration		

The Eightfold Path is arranged in accordance with the three groups: virtue, concentration and wisdom. These three are not isolated divisions, but integral parts of the one Path. This idea is crystallized in the clear admonition of the Buddhas of all ages:

The giving up of all evil:

The cultivation of the good:

The cleansing of one's mind:

*This is the Buddhas' teaching.*²⁴

อริยสังขัตที่สี่ก็คือ ทางดำเนินถึงความดับความทะยาน
อยาก สิ่งนี้ก็คือ มรรคมืองค์แปด กล่าวคือ

1. ปัญญาอันเห็นชอบ	}	กลุ่มปัญญา
2. ความดำริชอบ		
3. วาจาชอบ	}	กลุ่มศีล
4. การกระทำชอบ		
5. เลี้ยงชีพชอบ	}	กลุ่มสมาธิ
6. ความเพียรชอบ		
7. ระลึกชอบ	}	กลุ่มสมาธิ
8. ตั้งใจมั่นชอบ		

มรรคมืองค์แปดจัดเป็นกลุ่มได้ สามกลุ่ม คือ ศีล สมาธิ
และปัญญา ทั้งสามกลุ่มนี้หาได้แยกจากกันอย่างโดดเดี่ยวไม่ แต่
ได้เชื่อมโยงต่อกันอยู่ภายในมรรค หรือหนทางอันเดียวกัน ความคิด
ในเรื่องนี้ได้สรุปเป็นสาระสำคัญในคำสอนเตือนใจอันชัดแจ้งของ
พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ในทุกสมัย

การละเว้นการกระทำชั่ว

การให้ตั้งอยู่ในความดี

การชำระจิตของคนให้สะอาดบริสุทธิ์

นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย⁽²⁴⁾

To abstain from evil and do good is the function of *sila*, the code of conduct taught in Buddhism.

As stated above, three factors of the Eightfold Path (Nos: 3, 4 and 5) form the Buddhist code of conduct (*sila*). They are: Right Speech, Right Action and Right Livelihood.

The code of conduct set forth by the Buddha is not mere negative prohibition but an affirmation of doing good—a career paved with good intentions for the welfare and happiness of all mankind. These moral principles aim at making society secure by promoting unity, harmony and right relations among people.

This code of conduct (*sila*) is the first stepping stone of the Buddhist Way of Life. It is the basis for mental development. One who is intent on meditation or concentration of mind must develop a love of virtue; for it is virtue that nourishes mental life and makes it steady and calm.

การละเว้นการทำความชั่วและการทำความดีนั้นเป็น
กิจของศีล อันเป็นจรรยาบรรณสำหรับการประพฤติต่าง ๆ ซึ่ง
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอน

ดังได้กล่าวแล้วข้างบนนี้ องค์ประกอบสามองค์ในมรรคมี
องค์แปด (ได้แก่หมายเลข 3, 4 และ 5) ได้รวมอยู่ในจรรยาบรรณ
แห่งความประพฤติในพระพุทธศาสนา (ศีล) ซึ่งได้แก่ วาจาชอบ
การกระทำชอบ และเลี้ยงชีพชอบ

จรรยาบรรณสำหรับความประพฤติ ซึ่งองค์พระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าได้ทรงตั้งไว้นี้ หากได้เป็นข้อกำหนดอันเป็นข้อห้ามแต่อย่าง
ใดไม่ แต่เป็นเพียงข้อรับรองถึงการกระทำดี...อันเป็นการดำเนิน
ชีวิตซึ่งกำหนดขึ้นด้วยความตั้งใจอันเป็นกุศลเพื่อสวัสดิภาพ และ
ความสุขของมวลมนุษยชาติ หลักการทางศีลธรรมเหล่านี้ ได้มุ่งที่จะ
สร้างความมั่นคงให้แก่สังคมด้วยการส่งเสริมเอกภาพ ความสมานฉันท์
และสัมพันธภาพอันดีงามระหว่างปวงชน

จรรยาบรรณสำหรับความประพฤตินี้ (ศีล) เป็นบรรทัด
ขั้นแรกของการดำรงชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา สิ่งนี้เป็น
มูลฐานสำหรับการพัฒนาจิตใจ ผู้ใดที่มุ่งประสงค์ในการปฏิบัติสมาธิ
หรือการรวมจิตใจลงสู่จุดเดียว จะต้องเสริมสร้างความมุ่งมาดใน
การประกอบความดีเพราะการตั้งอยู่ในความดีนั้นจะหล่อเลี้ยงชีวิต
จิตใจ และทำให้จิตนิ่งและสงบ

The next stage in the Path to Deliverance is Mental Culture, Concentration (*samadhi*) which includes three other factors of the Eightfold Path; they are, Right Effort, Right Mindfulness and Right Concentration (Nos. 6, 7 and 8).

The correct practice of *Samadhi* (concentration or mental discipline) maintains the mind and the mental properties in a state of balance. Many are the mental impediments that confront a yogi, a meditator, but with the support of Right Effort and Right Mindfulness the fully concentrated mind is capable of dispelling the impediments, the passions that disturb man. The perfectly concentrated mind is not distracted by sense objects, for it sees things as they really are, in their proper perspective.

Thus mastering the mind, and not allowing the mind to master him, the yogi cultivates true Wisdom (*panna*) which consists of the first two factors and the final stage of the Path, namely, Right Understanding and Right Thought.

ขั้นต่อไปของหนทางแห่งการหลุดพ้นก็คือ การปลุกฝังอบรม
สภาพของจิตให้รวมตัวเป็นหนึ่ง (สมาธิ) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ
อื่น ๆ อีกสามองค์ของมรรคมีองค์แปดกล่าวคือ *ความเพียรชอบ*
ความระลึกรู้ชอบ และ*ความตั้งใจมั่นชอบ* (ได้แก่ หมายเลข 6, 7
และ 8)

การปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้อง (การรวมจิตหรือการควบคุม
จิตใจ) จะทำให้สภาพจิตใจ และคุณสมบัติของจิตใจดำรงอยู่ใน
สภาพสมดุล สิ่งขัดขวางต่อจิตใจต่าง ๆ ซึ่งโยคี หรือผู้ปฏิบัติสมาธิ
มักต้องเผชิญได้มีอยู่มากหลาย แต่ด้วยการเกื้อหนุนของความเพียร
ชอบ และความระลึกรู้ชอบ จิตอันเป็นสมาธิเต็มที่ย่อมจะสามารถ
ขจัดสิ่งขัดขวางเหล่านั้น อันได้แก่กิเลสต่าง ๆ ที่รบกวนมนุษย์เราไป
ได้ จิตที่มีสมาธิโดยสมบูรณ์ย่อมจะไม่วอกแวกไปด้วยสิ่งที่มา
กระทบประสาทสัมผัสต่าง ๆ เพราะสภาพจิตเช่นนี้ ย่อมมีสติ
ระลึกรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริงในทัศนภาพที่ปรากฏ
อย่างเหมาะสม

ดังนั้นจึงจะสามารถเอาชนะจิตใจได้ และไม่ยอมให้จิตใจอยู่
เหนือผู้อื่นได้ โยคีย่อมจะอบรมตนให้เจริญปัญญา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสองอันแรกของมรรคมีองค์แปด คือ *ปัญญา*
อันเห็นชอบกับความดำรงชอบ อันจะทำให้บรรลุขั้นสุดท้ายแห่ง
มรรค

A man may be intelligent, erudite and learned, but if he lacks right thoughts, he is, according to the teachings of the Buddha, a fool (*bala*), not a man of understanding and insight. If we view things with dispassionate discernment, we will understand that selfish desire, hatred and violence cannot go together with true Wisdom. Right Understanding or true Wisdom is always permeated with right thoughts and never bereft of them.

The careful reader will now be able to understand how the three groups: Virtue, Concentration and Wisdom function together for one common end: Deliverance of the Mind (*ceto vimutti*), and how through genuine cultivation of man's mind, and through control of actions, both physical and verbal, purity is attained. It is through self-exertion and self-development that the aspirant secures freedom, and not through praying to and petitioning an external agency. This indeed is the *Dhamma* discovered by the Buddha, made use of by him for full enlightenment and revealed to the others.

บุคคลใดอาจจะฉลาด คงแก่เรียน และมีความรู้มาก แต่ถ้าหากขาดความดำรงชอบแล้ว ก็ย่อมจะเป็นคนโง่เขลา (พาละ) ตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากใช่เป็นคนที่มีความเข้าใจและรู้แจ้งแทงตลอดไม่ ถ้าหากเราพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยความหยั่งรู้ที่ปราศจากอคติ เราจะเข้าใจแจ่มแจ้งว่า ความปรารถนาที่เห็นแก่ตัว การเกลียดชัง และความรุนแรงต่าง ๆ นี้จะไม่สามารถเกิดควบคู่กับปัญญาที่แท้จริงได้เลย ปัญญาอันเห็นชอบ หรือปัญญาอันแท้จริงนั้น ย่อมจะซึมซาบอยู่ควบคู่กับความดำรงชอบอยู่เสมอ และจะไม่มีวันสูญหายจากไปเสียเลย

ในบัดนี้ ผู้อ่านที่มีความรอบคอบย่อมจะสามารถเข้าใจได้ว่า กลุ่มทั้งสาม คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นั้น ทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางร่วมกัน คือ การหลุดพ้นของจิต (เจโตวิมุตติ) ได้อย่างไร และการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สามารถได้รับได้อย่างไร โดยอาศัยการปลุกฝังอบรมจิตของตนอย่างแท้จริง และโดยการควบคุมการกระทำต่าง ๆ ทั้งการกระทำทางกายและทางวาจา โดยอาศัยการปฏิบัติด้วยตนเอง และการพัฒนาตนเองเท่านั้นที่บุคคลผู้แสวงหาจะสามารถบรรลุความหลุดพ้น หากใช่โดยอาศัยการสวด อ้อนวอน และการวิงวอนร้องขอต่อสิ่งภายนอกอื่นไม่ นี่คือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เองแล้ว ได้ทรงใช้เองแล้วจนได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ และได้ทรงสั่งสอนแก่ผู้อื่นทั้งหลาย

Dukkha (Suffering) is the dire disease. It is to be known and not ignored. Craving, the cause, is to be removed. The Eightfold Path is to be practised, to be cultivated, for it is the remedy. With the knowledge of suffering, with the removal of craving, through the practice of the Path, Nibbana's realization is ensured. In this connection the Buddha's reply to Sela, the brahmin who doubted the Master's enlightenment, is interesting:

*"I know what should be known, what should
Be cultivated I have cultivated.*

*What should be abandoned that have I let go,
Hence, O brahmin, I am Buddha-*

the Awakened One" ²⁵

(For an excellent exposition of the Truths read *The Four Noble Truths* by Francis Story, Wheel Publication Nos. 34 & 35).

ทุกขณะเป็นโรคอันร้ายกาจ เป็นสิ่งที่จะต้องรู้ และจะละเลย
เสียมิได้ ความทะยานอยากอันเป็นสาเหตุจะต้องถูกขจัดไป มรรค
มีองค์แปดจึงจะต้องมีการปฏิบัติ และมีการปลูกฝังอบรม เพราะว่
มรรคมีองค์แปดนี้เป็นวิธีการแก้ไข จากความรู้ในเรื่องทุกข์สังขจะ
พร้อมด้วยการขจัดความทะยานอยาก โดยใ้การใช้การปฏิบัติตามมรรค
มีองค์แปด เป็นที่มั่นใจได้ว่าจะบรรลุนิพพานได้ เกี่ยวกับเรื่องนี้
คำตอบที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เสละ พราหมณ์ผู้สงสัย
ในการตรัสรู้ของพระบรมศาสดา นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก

“เรารู้อะไรที่ควรรู้ สิ่งใดที่ควรฝีกอบรม

เราก็ได้ฝึกฝนอบรมแล้ว

สิ่งใดที่ควรละ เราก็ได้ละแล้ว

ฉะนั้น อูกรพราหมณ์ เราจึงเป็นพุทธะ...ผู้ตื่น”(25)

(สำหรับข้อเขียนที่ดีเยี่ยมเรื่อง สังขธรรม ควรอ่าน The
Four Noble Truths (อริยสังขสี่) โดย Francis Story, Wheel Publi --
cation Nos. 34 & 35)

THE DOCTRINE OF KARMA

There are two other principal teachings of the Buddha that a student of Buddhism ought to be acquainted with. They are *kamma* (*karma*) and rebirth or repeated existence. These are two principal tenets of Hinduism too, but there they are permeated with the notion of Self or Soul (Atman) which Buddhism categorically denies.

Karma is the law of moral causation. Basically it is volition. “*Volition, O monks, I declare is kamma. Having willed, man acts, by deed, word or thought*”²⁶ is the Buddha’s definition. Volition which is will, a force, is a factor of the mind; *kamma* is the action or seed. The effect or fruit is known as *kamma-vipāka*. Volitions may be good or ill, so actions may be wholesome or unwholesome according to their results. This endless play of action and reaction, cause the effect, seed and fruit, continues in perpetual motion, and this is becoming (*bhava*), a continually changing process of the psycho-physical phenomena of existence.

กฎแห่งกรรม

ยังมีคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สำคัญอัน
อื่นอีกสองเรื่อง ซึ่งผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาควรมักคุ้นไว้ ได้แก่
เรื่อง *กรรม* และการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องทั้งสองนี้ก็เป็นข้อบัญญัติ
สำคัญสองเรื่องในศาสนาฮินดูเหมือนกัน แต่ในนั้นได้มีเรื่องเกี่ยวกับ
ตัวตนหรือดวงวิญญาณ (อตมัน) มาเชื่อมแทรกอยู่ด้วย ซึ่งเรื่องนี้เป็น
เรื่องที่ทางพุทธศาสนาได้ปฏิเสธไปอย่างสิ้นเชิง

กรรมเป็นกฎแห่งสาเหตุเกี่ยวกับศีลธรรม โดยหลักมูลฐาน
แล้ว กรรมก็คือเจตนา “*กุกรภิกษุทั้งหลาย เราขอบอกว่า เจตนาคือ
กรรม*” เมื่อมีเจตนาแล้ว คนเราก็ลงมือกระทำการ ด้วยกายด้วยวาจา
และด้วยใจ”⁽²⁶⁾ นี่คือคำนิยามศัพท์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
เจตนาซึ่งก็คือความตั้งใจอันแน่วแน่หรือแรงผลักดัน เป็นปัจจัยอัน
หนึ่งของจิตใจ *กรรม*คือการกระทำหรือเมล็ดพันธุ์ ผลของการ
กระทำหรือผลไม้ที่เกิดขึ้น เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า*กรรมวิบาก* เจตนา
ต่าง ๆ นั้นอาจเป็นได้ทั้งในด้านดี และในด้านเลว ดังนั้นการกระทำ
จึงอาจเป็นได้ทั้งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ทั้งนี้แล้ว
แต่ผลจากการกระทำนั้น ๆ ความเกี่ยวโยงต่อเนื่องกันอันไม่รู้จบ
สิ้นของการกระทำกับผลของการกระทำ เหตุปัจจัยกับผล หรือเมล็ด
พันธุ์กับผลไม้นี้ได้เกิดต่อเนื่องกันไปอย่างถาวร และสิ่งนี้ก็
คือ ความมีความเป็น (ภาวะ) หรือกรรมวิธีของการแปรเปลี่ยนไป
อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาแห่งปรากฏการณ์ของร่างกายและจิตใจของ
สภาพที่เป็นอยู่

Having willed, man acts through body, speech and mind, and actions bring about reactions. Craving gives rise to deed, deed produces results, results in return bring about new desires, new craving. This process of cause and effect, actions and reactions, is natural law. It is a law in itself, with no need for a law-giver. An external agency or power or God that punishes the ill deeds, and rewards the good deeds has no place in Buddhist thought. Man is always changing either for good or for ill. This changing is unavoidable and depends entirely on his own will, his own action, and on nothing else, "This is merely the universal natural law of the conservation of energy extended to the moral domain."

The world seems to be imperfect and ill-balanced. Amongst us human beings, let alone the animal kingdom, we see some born in misery, sunk in deep distress and supremely unhappy; others are born into a state of abundance and

เมื่อได้มีเจตนาเกิดขึ้นแล้ว คนเราก็จะมีการกระทำโดยอาศัย
ร่างกาย วาจา และจิตใจ และการกระทำก็จะทำให้เกิดผลของการ
กระทำ ความทะยานอยากเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการกระทำ การกระทำ
ก็ทำให้เกิดผลจากการกระทำ ผลของการกระทำทั้งหลายย่อมจะทำ
ให้เกิดความต้องการ และความทะยานอยากอย่างใหม่ ๆ ขึ้นอีก
กระบวนการของเหตุปัจจัยกับผลที่เกิดขึ้น หรือการกระทำกับผลจาก
การกระทำนี้เป็นกฎของธรรมชาติ อันเป็นกฎในตัวของมันเอง โดย
ไม่จำเป็นต้องมีผู้ใดเป็นผู้กำหนด สิ่งภายนอกหรืออำนาจภายนอก
ใด ๆ หรือพระเจ้าซึ่งจะเป็นผู้ลงโทษการกระทำชั่วต่าง ๆ หรือให้
รางวัลต่อการกระทำดีต่าง ๆ หาได้มีอยู่ในแนวความคิดทางพระพุทธ-
ศาสนาไม่ ชีวิตคนเราย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นหรือเลวลงอยู่
เสมอ การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และย่อมขึ้นอยู่กับ
เจตนาของผู้นั่นเอง และกับการกระทำของเขาเองโดยสิ้นเชิง หาได้
ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นใดไม่ “เรื่องนี้ก็เป็นเพียงเรื่องของธรรมชาติที่ครอบคลุม
อยู่ทั่วไปเกี่ยวกับทฤษฎีที่ว่าด้วยจำนวนพลังงานทั้งหมดของมวลที่ยึด
แต่นำมาใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับศีลธรรม”

โลกเรานี้ดูช่างไม่สมบูรณ์และไม่สมดุเสียดจริง แม้แต่ใน
หมู่มวลมนุษย์ โดยป่วยการที่จะไปพูดถึงอาณาจักรของสัตว์ทั้ง
หลาย เราจะประสบพบเห็นว่าบางคนเกิดมาแสนจะลำบากยาก
เข็ญ เต็มไปด้วยความทุกข์ยากอย่างมาก และปราศจากความสุขโดย
สิ้นเชิง ในขณะที่คนอื่นเกิดมาในฐานะร่ำรวย และมีความสุขมหาศาล

happiness, enjoy a life of luxury and know comparatively little of the world's woe. Again a chosen few are gifted with keen intellect and great mental capacity, while many are steeped in ignorance. How is it that some of us are blessed with health, beauty and friends, while others are pitiful weaklings, destitute and lonely? How is it that some are born to enjoy long life while others pass away in the full bloom of youth? Why are some blessed with affluence, fame and recognition, while others are utterly neglected? These are intricate problems that demand a solution.

If we inquire, we will find that these wide differences are not the work of an external agency, or a superhuman being with understanding and compassion, but are due to our own actions and reactions. It is we ourselves who, being responsible for our deeds, whether good or ill, must be responsible for their results. We make our *karma*. If one understands the operation of *karma* and the result of volitional acts (*karma-vipaka*) one may not be tempted to evil and

ใช้ชีวิตอย่างหรรษาฟุ่มเฟือย และรู้จักความเศร้าโศกของโลกแต่เพียงเล็กน้อยเหลือเกิน โดยนัยเดียวกัน จะมีคนที่คัดได้เพียงไม่กี่คนที่มีพรสวรรค์เพียบพร้อมไปด้วยปัญญาเฉียบแหลมเป็นพิเศษ และมีความสามารถทางจิตใจอย่างใหญ่หลวง ในขณะที่มีคนเป็นจำนวนมากที่โง่เขลาอย่างมากมาย มันเป็นไปได้อย่างไรกันที่คนเราบางคนได้รับการประทานพรมาให้มีความสมบูรณ์ในพละนามัยในความงาม และเต็มไปด้วยมิตรสหายห้อมล้อม ในขณะที่คนอื่น ๆ มีร่างกายอ่อนแออย่างน่าเวทนา ขากไว้ และแสนจะเปล่าเปลี่ยว มันเป็นไปได้อย่างไรที่บางคนเกิดมาได้มีชีวิตอันยืนยาว ในขณะที่คนอื่นต้องจากโลกไปในวัยอันสดชื่นแห่งความหนุ่มสาว ทำไมบางคนจึงโชคดี มีความสุขสมบูรณ์ มีชื่อเสียง และมีหน้ามีตา ในขณะที่คนอื่นได้ถูกทอดทิ้งอย่างมาก เรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาอันละเอียดอ่อนที่ต้องการคำตอบ

ถ้าเราใคร่จะรู้ เราจะพบว่าความแตกต่างอย่างมากมายเหล่านี้หาได้เป็นผลงานของสิ่งภายนอก หรือผู้ที่เป็นมนุษย์มหัศจรรย์ซึ่งมีความเข้าใจปัญหาและมีการเห็นอกเห็นใจก็หาไม่ แต่เป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากการกระทำ และผลการกระทำของเราเอง ตัวของเราเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการกระทำของเราไม่ว่าดี หรือชั่ว จะต้องได้รับผลแห่งการกระทำนั้น เราเป็นผู้สร้างกรรมของเราเอง ถ้าหากผู้ใดมีความเข้าใจถึงการดำเนินตามขั้นตอนของกรรมและผลจากการกระทำที่ทำด้วยเจตนา (กรรมวิบาก) ผู้นั้นย่อมจะไม่ถูกเข้าขวน

unwholesome actions which will come home to roost so that
“suffering follows as the wheel the feet of the ox”

“Beings are heirs of their deeds, bearers of their deeds, and their deeds are the womb out of which they spring”²⁷ and through their deeds alone they must change for the better, remake themselves and win liberation from ill. A Buddhist who understands the operation of the law of *karma* would say:

*“According to the seed that’s sown
So is the fruit we reap therefrom.
The doer of good (will gather) good,
The doer of evil, evil (reaps).
Sown is the seed and planted well.
Thou shalt enjoy the fruit thereof.”*²⁸

• Here, however, we must understand that the Buddhist doctrine of *karma* is not fatalism, is not a philosophical doctrine to the effect that human action is not free, but necessarily determined by motives which are regarded as external forces acting upon the will, or predetermined by

ให้กระทำความชั่ว หรือในสิ่งไร้ประโยชน์ ซึ่งการกระทำเหล่านี้
ย่อมจะส่งผลย้อนกลับมาสู่ตน อันทำให้เกิด “ความทุกข์ติดตามมา
ดั่งล้อเกวียนที่ติดตามรอยเท้าโคะนั้น”

“คนเรานั้นย่อมเป็นทายาทแห่งกรรมของตน เป็นผู้รับผล
แห่งกรรมนั้น และมีกรรมของตนเป็นแดนเกิด” (27) และโดยการ
กระทำของตนอย่างเดียวเท่านั้นที่คนเราสามารถเปลี่ยนชีวิตให้ดี
ขึ้น ต้องทำตนเสียใหม่ และหลุดพ้นจากความทุกข์ยากทั้งปวง
พุทธศาสนิกชนที่เข้าใจถึงการดำเนินตามขั้นตอนของกฎแห่งกรรม
ย่อมกล่าวว่า

“หว่านพืช พันธุ์อย่างใด

ผลนั้น ไซ้ร่ ย่อมได้ตาม

ทำดี ได้ดีงาม

ถ้าทำหาม ความชั่วมี

หว่านพืช ปลูกพันธุ์ดี

เจ้าอัมพี่ ผลก็เอ๋ย” (28)

อย่างไรก็ตาม ณ ที่นี้ เราต้องเข้าใจด้วยว่า หลักธรรมะใน
พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องกรรมนั้น หาใช่เป็นลัทธิเชื่อถือ
ในพรหมลิขิตไม่ และหาใช่หลักคิดทางปรัชญาซึ่งมีผลว่า การกระทำ
ของมนุษย์เรานั้นขาดความอิสระโดยสิ้นเชิง แต่จำต้องกำหนดขึ้น
ด้วยแรงจิตใจ อันถือว่าเป็นแรงผลักดันจากภายนอกที่มากระทำต่อ
ตามเจตนา หรือเป็นการกำหนดไว้ล่วงหน้าโดยพระเจ้าแต่อย่างใด

God. The Buddha neither subscribed to the theory that all things are unalterably fixed; that all things happen by inevitable necessity, that is Strict Determinism (*niyati-vada*), nor did he uphold the theory of Complete Indeterminism (*adhicca-samuppanna*).

ไม่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหาได้ทรงเห็นด้วยกับทฤษฎีที่
ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างได้ถูกกำหนดไว้โดยไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอื่น
ไปได้ หรือที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดขึ้นโดยความจำเป็นอันหลีกเลี่ยง
มิได้ ซึ่งเป็นลัทธิเชื่อดำเนินตามพรหมลิขิตอย่างเข้มงวด (นิติตวาทะ)
และพระองค์ก็ไม่ได้ทรงสนับสนุนทฤษฎีที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดโดย
ปราศจากผู้กำหนด (อิิจจสมุปปันนะ) ด้วยเช่นกัน

THE DOCTRINE OF REBIRTH

According to Buddhism there is no life after death, or life before birth, independent of karma or volitional actions. Karma is the corollary of rebirth; rebirth, on the other hand, is the corollary of karma.

Birth precedes death, and death, on the other hand, precedes birth, and the pair thus accompany each other in unbroken succession. Still, there is no Soul or Self or fixed entity that passes from birth to birth. Though man comprises a psychophysical unit of mind and matter, the 'psyche' or mind is not a Soul or a Self, in the sense of an enduring entity, something ready-made and permanent. It is a force, a dynamic continuum capable of storing up memories not only of this life but also of past lives. To the scientist matter is energy in a state of stress, change without real substance. To the psychologist the 'psycho' is no more a fixed entity. When the Buddha emphatically stressed that the so-called 'being' or

หลักคิดเกี่ยวกับการเกิดใหม่

ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น เรามีชีวิตหลังจากการตายแล้ว หรือชีวิตก่อนการเกิดที่อิสระจากกรรม หรือการกระทำที่มีเจตนาแต่อย่างใดไม่ กรรมเป็นผลสืบเนื่องจากการเกิดใหม่ และอีกประการหนึ่งการเกิดใหม่เป็นผลสืบเนื่องจากกรรม

การเกิดข้อมมาก่อนการตาย และการตายโดยกลับกันก็มาก่อนการเกิด ทั้งสองอย่างนี้ติดตามซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องโดยปราศจากการขาดห้วง อย่างไรก็ตาม ใดๆก็ดี จะไม่มีดวงวิญญาณหรือตัวตน หรือเอกลักษณ์ที่ตายตัวส่งผ่านต่อกันไปจากการเกิดหนึ่ง กับการเกิดอีกหนึ่ง ถึงแม้ว่าคนเราจะประกอบขึ้นเป็นหน่วยหนึ่งของจิตใจกับร่างกาย หรือนามกับรูปก็ตาม แต่จิตใจหรือนามหาใช่เป็นดวงวิญญาณ หรือตัวตนอันใดอันหนึ่งตามความหมายของเอกลักษณ์ที่คงตัวยั่งยืนหรือเป็นบางสิ่งบางอย่างที่ทำขึ้นสำเร็จรูป และคงทนถาวรแต่อย่างใดไม่ มันเป็นเพียงพลังแรงอันหนึ่งซึ่งเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง และสามารถเก็บรักษาความทรงจำต่าง ๆ ไม่แต่เพียงของชีวิตนี้เท่านั้น แต่รวมทั้งชีวิตในชาติก่อน ๆ ด้วยไว้ได้ สำหรับนักวิทยาศาสตร์แล้ว รูป หรือสสาร ก็คือ พลังงานในภาวะการกอดัน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้เปลี่ยนสาระสำคัญที่เป็นจริง ส่วนสำหรับนักจิตวิทยาแล้ว จิตใจข้อมไม่เป็นเอกลักษณ์ที่ตายตัวเลย ในเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเน้นเป็นอย่างยิ่งว่า สิ่งที่เราเรียกว่าสิ่งมีชีวิต หรือบุคคลใดนั้นเป็นเพียงสังเคราะห์

'individual' is but a combination of physical and mental forces or energies, a change with continuity, did he not antedate modern science and modern psychology by twenty five centuries ?

William James writes: "This me is an empirical aggregate of things objectively known. The I which knows them cannot itself be an aggregate, neither for psychological purposes need it be considered to be an unchanging metaphysical entity like the soul or a principle like the pure ego viewed as out of time. It is a thought, at each moment different from that of the last moment but appropriative of the latter, together with all that the latter calls its own." (*Principles of Psychology*, p. 215)

An individual existence is thus a succession of changes, something that comes into being and passes away, not remaining the same for two consecutive moments. This psychophysical organism, though it under goes incessant

กรรมของร่างกายกับพลังจิตใจ หรือพลังงานซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง โดยต่อเนื่องตลอดเวลาเท่านั้น ก็เท่ากับว่าพระองค์ได้ทรงก้าวหน้ามาก่อนวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และจิตวิทยาสมัยใหม่ นับได้ตั้งยี่สิบห้า ศตวรรษที่เดียวใช่หรือไม่

วิลเลียม เจมส์ ได้เขียนไว้ว่า “สิ่งที่เป็นตัวข้าพเจ้านี้เป็น สิริรวมของสรรพสิ่งที่เป็นจริงและเป็นที่ยุ้จักกันอยู่แล้วโดย รูปธรรม แต่ตัวข้าพเจ้าซึ่งก็รู้จักสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นอย่างดี หา สามารถจะนับตัวเองว่ารวมอยู่กับสิ่งเหล่านั้นได้ไม่ และสำหรับในแง่ความมุ่งหมายทางด้านจิตวิทยาแล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะถือว่าตัวข้าพเจ้า เป็นรูปลักษณ์ทางด้านเมตาฟิสิกส์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับดวงวิญญาณ หรือหลักการอื่นบางอย่างดังเช่นเรื่องอัคคาที่ บริสุทธิ์ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องคนละเวลากัน แท้ที่จริงแล้วตัวข้าพเจ้านี้ ย่อมประกอบด้วยความคิดจิตใจ ซึ่งในขณะที่จิตหนึ่งย่อมจะแตกต่าง ไปจากดวงจิตในขณะที่ล่วงแล้วไป แต่มีความสอดคล้องเหมาะสม กับจิตที่ล่วงไปแล้วนั้น รวมทั้งกับทุกสิ่งทุกอย่างที่ดวงจิตที่ล่วง แล้วถือว่าเป็นของคน” (หนังสือเรื่อง หลักการของจิตวิทยา หน้า 215)

ฉะนั้น การดำรงอยู่ของบุคคลใด ก็เป็นเพียงการแปรเปลี่ยนที่ สืบต่อกันตลอดเวลา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น แล้วก็ดับไปไม่หลงเหลือเป็น สิ่งเดียวกันอยู่เลยในช่วงขณะจิตที่ต่อเนื่องกัน กลไกของร่างกายและจิตใจ นี้ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่หยุดยั้ง ก็ได้เป็นตัวก่อกำเนิด

changes, creates new psychophysical processes every instant, thus preserving the potentiality for future organic processes, and leaving on gap between one moment and the other. We live and die every moment of our lives. It is merely a coming into being and passing away like the waves of the sea.

This change of continuity which is patent to us in this life does not cease at death. The mind-flux continues incessantly even as electric current continues to function though the bulb is broken and light is not manifested. By fixing another bulb with less or more watts we produce light. It is this dynamic mind-flux that is termed karmic-energy, will, thirst or desire. This mighty force, this will-to-live, keeps life going. Thus this perpetual stream of consciousness goes on without end, so long as craving (*tanhā*) generates it.

If beings have been born before, why do they not remember their past lives ? It is not an impossibility, but in-

กระบวนการของร่างกายและจิตใจขึ้นมาใหม่ในทุกขณะจิต ฉะนั้น จึงยังคงรักษาสภาพสำหรับกระบวนการของกลไกในอนาคตไว้ อยู่เสมอ และไม่ปล่อยให้เกิดช่องว่างระหว่างขณะจิตหนึ่งกับขณะ จิตต่อไปได้เลย เรามีชีวิตอยู่และตายอยู่ทุกขณะจิตตลอดชีวิตของเรา มันเป็นเพียงแต่เกิดขึ้นมาแล้วก็ดับไปคล้าย ๆ กับลูกคลื่นทั้งหลาย ในท้องทะเลฉะนั้น

การเปลี่ยนแปลงของความต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งได้คิดครึ่ง กับเราในชีวิตนี้หาได้หยุดลงเมื่อเราถึงแก่ความตายไม่ กระแสจิตยังคงสืบทอดอย่างสม่ำเสมอต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งดังเช่นกระแสไฟฟ้าซึ่ง ยังคงทำหน้าที่อยู่ต่อไป แม้ว่าหลอดไฟฟ้าจะเสียไป และไม่บังเกิด แสงสว่างก็ตาม พอเราเปลี่ยนหลอดไฟเสียใหม่ไม่ว่าจะมีกำลังแรง เทียนสูงหรือต่ำกว่าก็ตาม ก็จะเกิดมีแสงสว่างขึ้นใหม่อีก กระแสจิต ที่ไหลอยู่ตลอดเวลานี้เองที่มีศัพท์เรียกเป็นว่า พลังแห่งกรรมบ้าง เจตนารมณ์ ความกระหาย หรือความต้องการบ้าง พลังอันมีอำนาจ ยั่งยืน หรือเจตนารมณ์ที่จะมีชีวิตอยู่นี้เอง ได้เป็นตัวทำให้มีการดำรง ชีวิตอยู่ต่อไป ฉะนั้น กระแสของจิตสำนักอันต่อเนื่องนี้ได้ดำเนินต่อไป โดยไม่รู้จักจบสิ้น ตราบใดที่ความทะยานอยาก (ตัณหา) ยังเป็นตัว ก่อกำเนิดอยู่

ถ้าหากชีวิตทั้งหลายเคยเกิดมาเมื่อก่อนนี้แล้ว เหตุุฉนชีวิต เหล่านั้นจึงไม่สามารถจดจำเรื่องราวของชีวิตในอดีตชาติของคนได้ เล่า มันก็หาใช่เป็นเรื่องที่เหลือวิสัยโดยสิ้นเชิงไม่ แต่กรณีระลึกชาติ

stances of past memory are rare. There are more answers than one to this challenging question. Our memory is not perfect. It is a very restricted one. We do not even remember our birth in this life, yet we have been born. We trace backward and our memory goes only up to a point. The painful incident of death, and the interval from conception till parturition may tend to suppress or remove all traces of memory of past experiences.

Yet there have been cases where children have retained their talents of a past life. How do we account for infant prodigies in music, mathematics and so forth? Is there a reasonable answer other than that it is due to remembering of past experiences?

This mighty force, this will-to-live, keeps life going. According to Buddhism it is not only human life, but the entire sentient world that is drawn by this tremendous force--this mind²⁹ with its mental factors, good or ill. For a comprehensive study of the subject read :

Case for Rebirth, by Francis Story;

Rebirth Explained, by V. F. Gunaratna;

ได้นั้นมีค่อนข้างน้อยมาก คำตอบสำหรับคำถามอันท้าทายนี้มีอยู่มากกว่าหนึ่งคำตอบ ความทรงจำของเรายังไม่สมบูรณ์ มันมีอยู่อย่างจำกัด เราไม่สามารถจดจำแน่แต่ตอนเราเกิดในชีวิตนี้ แต่เราก็เกิดมาแล้ว ถ้าเราคิดย้อนหลังไปความทรงจำของเราที่จะไปได้แก่จุด ๆ หนึ่งเท่านั้น เหตุการณ์อันน่าสโรกสลดตอนตาย และช่วงระยะเวลานับตั้งแต่ปฏิสนธิจนวันคลอด อาจจะมีแนวโน้มที่จะบดบังหรือลบล้างร่องรอยแห่งความทรงจำประสบการณ์ต่าง ๆ ในอดีตก็ได้

แต่ก็ยังมีกรณีมีใช้น้อยที่เด็กยังสามารถดำรงพรสวรรค์ของตนมาจากอดีตชาติ เราจะอธิบายเรื่องอัจฉริยภาพต่าง ๆ ของเด็กในทางดนตรี ทางคณิตศาสตร์ และอื่น ๆ ได้อย่างไร จะมีคำอธิบายเป็นอย่างอื่นนอกเหนือจากว่าเป็นเรื่องความทรงจำมาจากประสบการณ์ในอดีตชาติได้หรือไม่

พลังอันมหาศาลนี้ หรือเจตนากรรมในอันที่จะมีชีวิตอยู่นี้ได้ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ต่อไป ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแล้ว ไม่ใช่แต่เพียงชีวิตมนุษย์เท่านั้น แต่สรรพสิ่งที่มีชีวิตทั่วทั้งโลกที่ถูกลากจูงไปด้วยพลังแรงอันมหึมานี้...คือ จิตใจนี้เอง ⁽²⁹⁾ พร้อมด้วยเหตุปัจจัยทางนามธรรมต่าง ๆ ทั้งในทางดีและทางชั่ว สำหรับเอกสารในรายละเอียดพิศดารเกี่ยวกับเรื่องนี้ควรอ่าน

กรณีกลับชาติมาเกิด โดย ฟรานซิส สคอรี่

อธิบายเรื่องการกลับชาติมาเกิด โดย วี.เอฟ. คุนรัตนะ

**Survival and Karma in Buddhist Perspective, by Prof.
K. N. Jayatilleke (all Wheel publications); and**

**Rebirth as Doctrine and Experience, by Francis Story;
(Buddhist Publication Society, Sri Lanka).**

การดำรงอยู่กับกรรมในทัศนะทางพุทธศาสนา โดย ศาสตรา-
จารย์ เค. เอ็น. ชยะติเลเก (เอกสารทั้ง 3 เรื่องนี้เป็นเอกสารของ
สำนักพิมพ์ วิลหรือธรรมจักร) และ

การกลับชาติมาเกิดว่าด้วยหลักการและประสบการณ์
โดย ฟรานซิส สคอรี่ (สมาคมสิ่งพิมพ์ทางพระพุทธศาสนา ประ-
เทศศรีลังกา)

MAN'S DELIVERANCE

Man's passions are disturbing. The lust or craving of blinded beings has brought about hatred and all other sufferings. The enemy of the whole world is lust through which all evils come to living beings. This lust when obstructed by some cause is transformed into wrath, and man falls into the net which he himself has made of his passions for pleasure, like the spider into its own web.³⁰ People both in the East and West seem to have become more and more materially minded and have almost ignored the mental realm, the world within. They seem to be lopsided and even ill-disposed. Slogans and political propaganda seem to mould man's mind, and life seems to be mechanical; he has become a puppet controlled by others; and they, in turn, by forces they only dimly realize.

Modern man seems to be enmeshed in all sorts of ideas. views, opinions and ideologies both wise and foolish. He is film fed, television minded and radio trained. Today what is presented by the newspapers, radio, television,

การหลุดพ้นของคน

อารมณ์รุนแรงของคนเรานั้นเป็นเรื่องกวนใจ คับคั่งหรือความทะยานอยากของคนที่ขาดสติ ย่อมจะนำมาซึ่งความเกลียดชังและความทุกข์ยากอื่น ๆ ทั้งปวง ศัตรูของโลกทั้งโลกนี้ก็คือ คับคั่ง ซึ่งเป็นทางนำให้ความชั่วทั้งมวล เข้าสู่สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย คับคั่งนี้เมื่อถูกขัดขวางด้วยสาเหตุบางประการก็จะแปรรูปไปเป็นความโกรธเกรี้ยว แล้วคนเราก็ตกลงไปในข่ายซึ่งตนเองได้สร้างขึ้นเพื่อความสำราญจากอารมณ์รุนแรงของตัวเอง ดังเช่น แมลงมูมไปติดค้างอยู่ในข่ายใยของมันเองฉะนั้น (30) ประชาชนทั้งในโลกตะวันออกและตะวันตก ดูเหมือนจะมีจิตใจมุ่งทางด้านวัตถุมากยิ่งขึ้นทุกที และดูจะได้ละเอียดประณีตทางด้านจิตใจ หรือโลกทางด้านภายในเสียแทบจะโดยสิ้นเชิงทีเดียว มนุษย์เราดู ๆ จะเพี้ยน ๆ และดูจะยังมีความมุ่งร้ายหมายขวัญกันมากขึ้น คำขวัญและการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองต่าง ๆ ดูจะหลอมหล่อจิตใจคนขึ้นใหม่ และชีวิตก็ดูจะเป็นเครื่องจักรกลขึ้น คนเราได้กลายเป็นหุ่นซึ่งควบคุมโดยคนอื่นและคนเหล่านั้นก็กลับถูกควบคุมโดยพลังแรงต่าง ๆ ซึ่งเขาทั้งหลายก็รู้สึกได้แต่เพียงราว ๆ

คนสมัยใหม่ก็ดูจะหลงติดกับแนวความคิด ทักษะข้อคิดเห็น และลัทธินิยมมากมายหลายชนิด ทั้งที่ แหลมคมและโง่งเงา เขาถูกป้อนด้วยภาพยนต์ นึกแต่เรื่องโทรทัศน์ และเรียนรู้อะไร ๆ จากวิทยุ ทุกวันนี้สิ่งต่าง ๆ ที่แสดงออกจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ

some novels and pictures, by certain literature on sex psychology and by sex-ridden films, tends to confuse man and turn him from the path of rectitude and understanding. Today more than at any other time right understanding, calm and compassion are needed to guide mankind through the turmoil of life, to "straighten the restless mind as a fletcher straightens his shaft",³¹ and to make it conform to justice and rectitude.

Refraining from intoxicants and becoming heedful, establishing himself in patience and purity, the wise man trains his mind. A calm attitude preserved at all times bespeaks a man of culture. It is not too hard a task for a man to be calm when all things round him are favourable, but to be composed of mind in the midst of unfavourable circumstances is hard, and it is this difficult thing that is worth doing; for by such control one builds strength of character. Psychological changes come very slowly. It is through training in quiet contemplation that a quiet mind is achieved. Can you also achieve it? Lord Horder's answer is interesting:

โทรทัศน์ นวนิยาย และภาพยนตร์บางเรื่อง สิ่งพิมพ์บางอย่างเกี่ยวกับจิตวิทยาทางเพศ และภาพยนตร์ที่กระตุ้นอารมณ์ทางเพศได้มีความโน้มเอียงที่จะทำให้คนเราสับสน และผลักไสให้เขาหนีไปจากวิถีทางที่อยู่ในศีลในธรรมและความเข้าใจอันดี ทุกวันนี้เราต้องการความเข้าใจอันถูกต้อง ความสงบ และความเห็นอกเห็นใจมากยิ่งขึ้นกว่าในสมัยใด ๆ ทั้งนี้เพื่อนำทางมนุษยชาติให้ผ่านพ้นความสับสนอลหม่านของชีวิต เพื่อจะ “ตัดจิตใจอันวุ่นวายให้หนึ่งตรงดั่งนักทำลูกธนูคัดลูกธนูของเขาให้ตรงฉะนั้น” (31) และเพื่อจะปรับมนุษยชาติให้เข้ากับคามยุติธรรมและความมีศีลธรรม

คนฉลาดย่อมจะอบรมจิตใจของตนให้ละเว้นจากเครื่องครองของเมาพร้อมทั้งมีความระมัดระวัง และตั้งตนมั่นในความอดทนและความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ทำทางที่สงบและสำรวจตลอดเวลาของคนย่อมแสดงถึงวัฒนธรรมอันดีงามของคน ๆ นั้น มันไม่เป็นการยากจนเกินไปที่คนเราจะมี ความสงบในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างรอบ ๆ ตัวเขามันเกือถูกล แต่การที่จะทำให้จิตใจสงบเรียบในท่ามกลางสถานการณ์ที่ไม่เกือถูกละนั้นนับว่าเป็นของยาก และความยากลักษณะนี้แหละเป็นสิ่งที่น่าจะกระทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่า การควบคุมจิตใจให้ได้ในลักษณะเช่นนั้น ย่อมจะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ลักษณะนิสัยของคนเรา การเปลี่ยนแปลงจิตใจนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้อย่างเชื่องช้ามาก จะต้องใช้การฝึกเข้าสมาธิให้สงบเท่านั้น จึงจะทำจิตใจให้สงบเรียบได้สำเร็จ ท่านจะสามารถทำให้สำเร็จดังนี้ได้ไหม คำตอบของ

“The answer is ‘Yes’. But how ? Well, not by doing ‘some great thing’. ‘Why were the saints saints ?’ someone asked. And the answer came: ‘Because they were cheerful when it was difficult to be cheerful and patient when it was difficult to be patient. They pushed on when they wanted to stand still, and kept silent when they wanted to talk.’ That was all. So simple, but so difficult. A matter of mental hygiene...”

No amount of logic and argument on the perfecting of life leads us to our desired goal. No amount of speculation brings us nearer to our aim. We should learn to tame our fickle mind; for control of mind is the key to happiness. It is the force behind all true achievement. The movements of a person void of control are purposeless and unsettled. “A certain aloofness, therefore, from the busyness of life and withdrawal into the silence is helpful in contacting the power within and overcoming the weaknesses and limitations of ordinary experiences.”

For an understanding of the world within, science may not be of much help to us. Ultimate truth cannot be found in

ท่านลอร์ด ฮอร์ดอร์ เป็นที่น่าสนใจมาก...“ คำตอบก็คือ ‘ ทำได้ ’ แต่ทำอะไรเล่า จะต้องไม่ทำให้เป็น ‘ เรื่องใหญ่โต ’ อะไร ‘ ทำไมนักบุญจึงเป็นนักบุญได้เล่า ’ มีบางคนถาม คำตอบก็คือ ‘ เพราะท่านักบุญนั้นข่มมรณเริง เมื่อรณเริงได้ยาก และอดทน เมื่ออดทนได้ยาก นักบุญนั้นข่อมพยายามเดินทางต่อไปเมื่ออยากจะอยู่กับที่ และหุบปากนิ่งเมื่อท่านอยากจะพูด ’ ก็ท่านั้นเอง มันแสนง่ายแต่ก็ยากเหลือเกิน เป็นเรื่องของสุขภาพจิต...”

ไม่ว่าจะใช้เหตุผลและการถกเถียงกันในเรื่องการทำชีวิตให้สมบูรณ์อย่างมากมายเพียงใดก็จะไม่นำเราไปยังจุดหมายที่เราต้องการได้เลย ไม่ว่าจะคาดคะเนกันมากน้อยแค่ไหน ก็จะไม่สามารถนำเราเข้าไปใกล้ความมุ่งหมายของเราได้เลย เราควรเรียนรู้วิธีที่จะฝึกจิตอันอ่อนไหวแปรเปลี่ยนไปได้ง่ายเสียให้เชื่อง เพราะว่าการควบคุมจิตนับว่าเป็นกุญแจสำคัญไปสู่ความสุข นี่เป็นพลังสำคัญอยู่เบื้องหลังความสำเร็จที่แท้จริงทั้งหมด การดำเนินการด้วยกระบวนการต่าง ๆ ของบุคคล นอกเสียจากการควบคุมจิตนับว่าเป็นการไร้จุดหมายและไม่มั่นคงเลย “ ฉะนั้น การโคดเคี้ยวตัวเองออกเสียบ้างจากความวุ่นวายของชีวิต และการถอนตัวเข้ามาสู่ความเงียบสงบ ข่อมจะช่วยให้อย่างมากในการสัมผัสกับพลังที่อยู่ภายใน และในการเอาชนะเหนือความอ่อนแอและขีดจำกัดทั้งหลายแหล่ ที่เคยประสบมาตามปกติ”

สำหรับการเข้าใจให้แจ่มแจ้งถึงโลกภายในตัวเรานั้น วิทยาศาสตร์อาจจะไม่ช่วยเราได้มากนัก สัจธรรมอันสูงสุดจะไม่

science. For that we need the guidance, the instruction of a competent and genuine seer whose clarity of vision and depth of insight penetrate into the deepest recesses of life and cognize the true nature that underlies all appearance. The Buddha is such a seer, and his path to deliverance is open to all genuine followers.

The path pointed out by the Buddha for man's moral and mental development is the *Noble Eightfold Path*, which is Buddhism in practice. This when carefully and fully cultivated lifts man from lower to higher levels of mental life; leads him from darkness to light; from passion to dispassion, from turmoil to tranquillity.

Our attempts to reach purity and peace, are, at times not crowned with success. But failure does not matter so long as we are sincere in our attempts, pure in our motives and strive again and again without stopping. The Buddha says, "like the

สามารถพบปะได้ในวิทยาศาสตร์เลย สำหรับสิ่งนั้นเราต้องอาศัยการนำทาง คือ คำสอนจากผู้ที่มีความสามารถ และได้มองเห็นทางอย่างแท้จริง ซึ่งความแจ่มกระจ่างในการมองเห็น และความเข้าใจลึกซึ้งของท่านผู้นั้นย่อมเจาะทะลุลงไปลึกถึงทุกซอกทุกมุมของชีวิต และมีวิจรรณญาณเข้าใจถึงธรรมชาติอันเป็นจริง ที่อยู่ภายใต้ปรากฏการณ์ทั้งหลายเหล่านี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ได้มองเห็นเช่นที่กล่าวนี้ และวิถีทางไปสู่ความหลุดพ้นได้เปิดกว้างให้แก่ผู้ดำเนินตามทั้งหลาย

หนทางที่องค์สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงไว้สำหรับศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจสำหรับคนเราก็คือ มรรคมีองค์แปด ซึ่งก็คือพระพุทธศาสนาในทางปฏิบัตินั่นเอง สิ่งนี้ถ้าหากได้ปลูกฝังอบรมอย่างเต็มที่ด้วยความระมัดระวังแล้ว ย่อมจะยกระดับชีวิตจิตใจของคนเราจากระดับต่ำไปสู่ระดับสูง และจะนำผู้นั้นให้พ้นจากความมืดไปสู่แสงสว่าง จากอารมณ์อันรุนแรงไปสู่ความสงบระงับ และจากความสับสนอลหม่านไปสู่ความสงบเยือกเย็น

ความเพียรพยายามของเราที่จะได้บรรลุถึงความบริสุทธิ์และสันติธรรม หลายครั้งหลายคราไม่ประสบความสำเร็จ แต่ความล้มเหลวนั้นจะไม่ใช่เรื่องสำคัญเลย คราบไคที่เรามีความจริงใจในความเพียรพยายามของเรา มีความบริสุทธิ์ในวัตถุประสงค์ของเราและมุ่งมั่นฝ่าฟันซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่หยุดยั้ง พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสว่า

skilful smith who blows away the dross in gold bit by bit man must try to purge his life of impurities”³² A child learns to stand and walk gradually and with difficulty. So too have all great ones, in the march to perfection, moved from stage to stage through repeated failure to final success.

...

“เสมือนหนึ่งนายช่างทองผู้สามารถที่เฝ้าเป่าไล่สิ่งสกปรกออกจากทองที่ละเอียดที่ละน้อย บุคคลพึงเพียรพยายามจับไล่ความไม่บริสุทธิ์ทั้งหลายออกจากชีวิตของตนฉะนั้น” (32) เด็กอ่อนฝึกดั่งไข่มุกและสอนเดินที่ละเอียดที่ละน้อยด้วยความยากลำบาก ผู้ใหญ่ก็ทำเช่นนั้นเหมือนกันในการเดินทางไปสู่ความสมบูรณ์พร้อม โดยเคลื่อนไปตามลำดับขั้นตอนผ่านความล้มเหลวซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนบรรลุความสำเร็จในที่สุด

THE SPREAD OF BUDDHISM

Compassion and wisdom are the guiding principles in the Dispensation of the Buddha. It was compassion that moved his heart towards the Great Renunciation and opened for him the doors of the golden cage of his home life. It was compassion that made his determination unshakable even by the last parting glance at his beloved wife asleep with their babe in her arms. The heart-throb of an agonized and ailing humanity found a responsive echo in his own heart. The more he came in contact with the world, the more convinced he became that the world was lacking in true happiness.

The Lord of Compassion, therefore, made up his mind to reveal unto a sorrow-stricken world what he had realized; to teach compassion unto men:

“Open, are the doors to the deathless,
Let them that have ears repose trust”

With this solemn utterance the Master manifested his intention to proclaim the Dhamma, the Truth.

การแผ่ขยายของพระพุทธศาสนา

พระกรุณาคุณและพระปัญญาคุณ เป็นหลักนำสำคัญในการประกาศพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระกรุณาคุณเป็นตัวละครที่โน้มน้าวพระทัยของพระองค์ไปสู่การสละที่ยิ่งใหญ่และเปิดประตูรทองสำหรับชีวิตในพระราชวังของพระองค์ให้ออกไป พระกรุณาคุณนี่เองได้ทำให้การตั้งพระทัยของพระองค์มั่นคงไม่สั่นคลอน แม้จากการได้ทอดพระเนตรครั้งสุดท้าย เห็นพระมเหสีสุดที่รักบรรทมหลับสนิทพร้อมด้วยพระโอรสอยู่ในอ้อมพระพาหะของพระนางก็ตาม เสียงหัวใจเต้นของมนุษยชาติที่กำลังประสบความทุกข์ยากและกำลังดิ้นรนอยู่ได้เป็นเสียงสะท้อนตอบก้องอยู่ในพระหฤทัยของพระองค์ ยิ่งพระองค์ได้ทรงออกมาสัมผัสกับโลกภายนอกมากยิ่งขึ้นเพียงใด พระองค์ก็ยิ่งทรงตระหนักมากยิ่งขึ้นเพียงนั้นว่า โลกนี้กำลังขาดแคลนความสุขที่แท้จริง

ด้วยเหตุนี้ องค์พระผู้ทรงพระกรุณาคุณ จึงได้ตัดสินใจที่จะเปิดเผยสิ่งที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้แก่โลกอันเต็มไปด้วยความระทมทุกข์นี้ และสั่งสอนมนุษย์ทั้งหลายถึงสิ่งนั้น

“ประตูสู่ความอมตะได้เปิดออกแล้ว

ขอให้ผู้ที่มีหูจงเชื่อฟังในสิ่งที่เชื่อถือได้นี้”

ด้วยพระดำรัสที่เคร่งขรึมนี้ พระบรมศาสดาได้ทรงเปิดเผยถึงความตั้งพระทัยของพระองค์ที่จะประกาศพระธรรมของพระองค์อันเป็นสังฆธรรม

Journeying from village to village, from town to town, the Buddha instructed, enlightened and gladdened the many and for forty-five years worked for the weal and happiness of mankind.

Buddhism is the first universal and missionary religion in history. Though the word missionary is not without a stain, one is compelled to use it for the sake of convenience.

Any account of Buddhism and its spread must inevitably cover vast expanses both of time and of space. It is the story of a movement which had very small beginnings. With only a few followers at the beginning it grew gradually to encompass the wide world, influencing the destinies of over six hundred millions, almost one fourth of the whole human race. In time it covers more than 2,500 years. Buddhism made such rapid strides chiefly due to its intrinsic worth and its appeal to the reasoning mind, but there are other factors that aided its progress. Never did the *Dhammadutas*, the messengers of the Dhamma, use any iniquitous methods in spreading the Dhamma. Buddhism penetrated to

ด้วยการจาริกไปจากหมู่บ้านไปหมู่บ้าน จากเมืองไปเมือง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนคนเป็นจำนวนมากหลาย ให้อริราชศัตรูคลาย และเกิดปิตติ และเป็นเวลาถึงสี่สิบห้าปีที่พระองค์ ได้ทรงปฏิบัติภารกิจเพื่อความเจริญและความสุขแก่มนุษยชาติ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการเผยแพร่ออกไปอย่างทั่วถึง แม้ว่าคำว่าศาสนาจะเป็นคำที่ไม่ไว้รากศัพท์เสียเลยก็ตาม แต่เราก็จำเป็นต้องใช้คำนี้เพื่อความสะดวก

เรื่องราวใด ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการแพร่ขยายของพระพุทธศาสนา จะต้องครอบคลุมขอบเขตอย่างกว้างขวางอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งในด้านระยะเวลาและพื้นที่ เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับขบวนการซึ่งมีจุดเริ่มต้นเพียงนิดเดียว จากสาวกจำนวนเพียงไม่กี่คนในตอนต้นพระพุทธศาสนาได้ค่อย ๆ เติบโตขยายไปครอบคลุมทั่วโลกอันไพศาล ไปมีอิทธิพลต่อชะตากรรมของคนมากกว่าหกหรือล้านชีวิต หรือเกือบเศษหนึ่งส่วนสี่ของมวลมนุษยชาติในโลกทั้งหมด ในแง่ของเวลาพระพุทธศาสนาได้แผ่คลุมไปนานกว่า 2,500 ปี ที่พระพุทธศาสนาสามารถขยายตัวได้ด้วยก้าวยาว ๆ อย่างรวดเร็วเช่นนี้ ส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากคุณค่าที่แฝงอยู่ภายใน และความเชื่อเชิงจิตใจที่มีเหตุมีผล แต่ก็ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาไม่เคยปรากฏเลยที่ผู้สืบทอด (ธรรมทูต) ได้ใช้วิธีการที่ไร้ความยุติธรรมต่าง ๆ ในการแพร่ขยายธรรมะ พระพุทธศาสนาได้

other countries peaceably without disturbing the creeds that were already there. Buddhist missions were carried on neither by force of arms nor by the use of any coercive or reprehensible methods. Conversion by compulsion was unknown and repugnant to the Buddha and his disciples.

Buddhism is entirely free from "*crusades*" and "*jihads*" "There can never be a war of Buddhism. No ravished country has ever borne witness to the prowess of the followers of the Buddha; no murdered men have poured out their blood on their hearth-stones, killed in his name; no ruined women have cursed his name to high Heaven. He and his faith are clean of the stain of blood. He was the preacher of the Great Peace, of love, of charity, compassion, and so clear is his teaching that it can never be misunderstood,"³³

Professor Rhys Davids wrote: "There is no record known to me in the whole of the long history of Buddhism throughout the many centuries where his followers have been

เขาเข้าไปยังประเทศอื่น ๆ อย่างสันติ โดยไม่ได้ระคายเคืองความเชื่อ
ในศาสนาต่าง ๆ ซึ่งได้มีอยู่แล้วในประเทศนั้น ๆ ธรรมทูตทาง
พระพุทธศาสนาได้ดำเนินงานต่อไปโดยไม่มีการใช้กำลังอาวุธ หรือใช้วิธี
บีบบังคับ หรือวิธีที่น่าตำหนิอื่น ๆ แต่อย่างใดเลย การเปลี่ยนแปลง
ความเชื่อทางศาสนาโดยวิธีบังคับเป็นสิ่งที่สมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า
และสาวกทั้งหลายของพระองค์ไม่เคยรู้จักและรังเกียจยิ่ง

พระพุทธศาสนาไม่เคยมีขบวนการ “ครูเสด” และ “ยี่ฮัคส์”
(สงครามเผยแผ่ศาสนา) โดยสิ้นเชิง “ไม่เคยมีสงครามของพุทธ
ศาสนาเลย ไม่เคยเกิดมีประเทศใดที่ถูกช่วงชิงเพื่อแสดงถึง
ความกล้าหาญชาญชัยของสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย ไม่
เคยมีคนที่ถูกฆ่าในนามของพระพุทธเจ้าเพื่อหลั่งเลือดลงบนแผ่นดิน
เตาบูชาเลย ไม่เคยมีสตรีที่ประสบเคราะห์กรรมได้กล่าวสาปแช่งนาม
พระองค์ท่านต่อสรวงสวรรค์เลย พระพุทธองค์และศรัทธาของ
พระองค์สอาดหมดจดปราศจากรอยเปื้อนโลหิตโดยสิ้นเชิง พระองค์
ทรงเป็นผู้สาธยายธรรมแห่งสันติผู้ยิ่งใหญ่แห่งความรัก แห่งการ
อนุเคราะห์ แห่งความสงบ และคำสั่งสอนของพระองค์ก็มีความแจ่ม
กระจ่างจนไม่เคยเกิดมีความเข้าใจผิดขึ้นแต่อย่างใดเลย” (33)

ศาสตราจารย์ ริส เดวิดส์ ได้เขียนไว้ว่า “เท่าที่ข้าพเจ้าทราบ
ยังไม่เคยมีบันทึกหลักฐานใด ๆ เลยในประวัติศาสตร์อันยาวนาน
ของพุทธศาสนาทั้งมวลตลอดระยะเวลาหลายศตวรรษที่
แสดงว่า ได้มีสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยกระทำการ

for such lengthened periods supreme, of any persecution by the Buddhists of the followers of any other faith". Buddhism was thus able to diffuse itself through a great variety of cultures throughout the world.

Buddhism was propagated first by the Buddha himself and his Arahat disciples. During the first 200 years of its history, Buddhism was confined more or less to the northern part of the Indian peninsula. Then came Asoka, unique among rulers of the world, who accepted the teachings of the Buddha, and endeavoured to educate the people by spreading that teaching, especially the ethical aspects of it. He caused such ethical teachings to be engraved on rock, and they became sermons on stones, not metaphorically but actually. Asoka was imbued with that great spirit of tolerance preached by the Buddha, and under his reign all other religions enjoyed absolute freedom without let or hindrance.

Realizing the immense benefit that humanity would derive from a teaching of compassion and wisdom like that

รุนแรงที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ศาสนิกชนของศาสนาอื่น ด้วย
น้ำมือของพุทธศาสนิกชนในระยะเวลาอันยาวนานเช่นนั้นเลย” ด้วย
เหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสามารถกระจายตัวออกไปอยู่กับวัฒนธรรม
ต่าง ๆ มากมายหลายชนิดทั่วทั้งโลกได้

พระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยายโดยพระองค์เอง และ
พระอรหันตสาวกทั้งหลายของพระองค์ ในช่วงระยะเวลา 200
ปีแรกของประวัติพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้จำกัดวงอยู่ใน
อาณาบริเวณแถบคาบสมุทรอินเดียตอนเหนือเท่านั้น ครั้นเมื่อถึง
สมัยพระเจ้าอโศกซึ่งเป็นกษัตริย์พระองค์เดียวในโลกท่ามกลาง
กษัตริย์ทั้งหลาย ที่ได้ทรงยอมรับนับถือพระธรรมคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า และได้ทรงพยายามปลูกฝังประชาชนโดยการเผยแพร่
พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในด้านจริยธรรม พระองค์ได้ทรงบัญชาให้มีการสลักคำสั่งสอนทาง
ด้านศีลธรรมต่าง ๆ ลงบนศิลาจารึก และคำจารึกเหล่านี้ได้กลายเป็น
คำเทศน์บนแผ่นหิน โดยเป็นคำเทศน์อย่างตรงไปตรงมา ไม่ใช่เป็น
เพียงแต่การอุปมาอุปมัยเท่านั้น พระเจ้าอโศกทรงเทียบพร้อมไปด้วย
พระทัยที่อดทนอันได้มาจากคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
และในรัชสมัยของพระองค์ ศาสนาอื่น ๆ ต่างก็ได้รับเสรีภาพอย่าง
สมบูรณ์ โดยปราศจากอุปสรรคหรือการขัดขวางใด ๆ เลย

โดยที่ทรงตระหนักดีถึงประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่มนุษยชาติ
จะได้รับจากการอบรมสั่งสอนให้มีการสงบจิตและให้เกิดปัญญาดัง

of the Buddha, Asoka made all endeavours to spread the teaching of the Buddha outside India. There were disciples of the Buddha who followed their Master's injunction: "Go now and wander for the welfare and happiness of gods and men, and proclaim the life of purity" They were ready to undertake any mission abroad, though contact and communication in those days was most difficult and travel was full of peril. Aided by Asoka's unceasing missionary zeal and the effort, determination and courage of the Dharmadutas, Buddhism spread to other countries. Asoka's records speak of mission sent to the Hellenistic kingdoms of Asia, Africa and Europe--to Syria and Egypt; Cyrene, Macedonia and Epirus, to Bactria and through Central Asia to China.

It was during Asoka's time, 236 years after the passing away of the Buddha, that his own son, Mahinda, the Arahat sage, introduced Buddhism to Ceylon where it flourishes

เช่น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเจ้าอโศกได้ทรงพยายามทุกวิถีทางที่จะแพร่ขยายพระธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาออกไปนอกประเทศอินเดีย ได้มีสาวกทั้งหลายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้เจริญรอยตามคำสั่งของพระพุทธองค์ที่ว่า “จงไป ฌ บัดนี้ จงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย จงประกาศชีวิตอันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง” บรรดาสาวกทั้งหลายก็พร้อมที่จะไปกระทำการกิจในต่างแดน ถึงแม้ว่าการติดต่อและการคมนาคมในครั้งกระนั้นแสนยากลำบาก และการเดินทางก็เต็มไปด้วยอันตราย โดยอาศัยการช่วยเหลือจากความกระตือรือร้นและความพยายามอย่างไม่หยุดยั้งของพระเจ้าอโศกที่จะส่งคณะทูตออกไปประกอบกับความตั้งใจอย่างแน่วแน่และความกล้าหาญของคณะธรรมทูต พระพุทธศาสนาก็ได้แผ่ขยายออกไปยังประเทศอื่น ๆ บนที่ต่าง ๆ ของพระเจ้าอโศกได้กล่าวถึงคณะธรรมทูตต่าง ๆ ที่ส่งออกไปยังราชอาณาจักรที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของกรีกในเอเชีย ออฟริกา และในยุโรป... ได้แก่ ซีเรีย และอียิปต์ ไชรีน มาเซโดเนีย และเอปรัสแบคเทรีย และตลอดตั้งแต่เอเชียตอนกลางจนถึงประเทศจีน

ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกนี้เอง คือ ประมาณ 238 ปี ภายหลังจากพระปริณิพพานขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่พระมหินท์ อรหันตสาวก ซึ่งเป็นราชโอรสของพระเจ้าอโศกเองได้นำพระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศศรีลังกา ซึ่งยังคงเจริญรุ่งเรืองแม้

even today almost in its pristine purity after the vicissitudes of over twenty centuries. From Ceylon Buddhism spread to Burma and Siam, modern Thailand, and thence to Indo-China and Annam. It was established in Tibet, spread to Nepal, Mongolia and gained a firm foothold in China. Thence it penetrated to Korea, and was transmitted to Japan through the sea route. It also spread to Java and flourished in Sumatra during the Sri Vijaya dynasty. Thus expanded Buddhism beyond the boundaries of India and became a world religion.

The history of Buddhism cannot be separated from the history of Eastern culture and Eastern society. Of all the influences that moulded the culture of Asia, Buddhism was the most profound. For more than 2,500 years Buddhist principles and ideas have coloured the thoughts and the feelings of the people of the East.

The impact of Buddhism on the Western world goes back to a period before the Christian era. Limitation of space prevents a full treatment of the subject. The Europeans, however, had glimpses of Buddhism when travellers, and

ทุกวันนี้ โดยยังคงดำรงความบริสุทธิ์ไว้ได้เกือบเหมือนกับแบบดั้งเดิมอยู่หลังจากที่เวลาได้เปลี่ยนไปแล้วตั้งกว่าสี่สหัสวรรษ จากศรีลังกา พุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปยังพม่า และประเทศสยามหรือประเทศไทยในขณะนี้ และจากนั้นก็ไปยังอินโดจีน และญวน พุทธศาสนาได้ปักหลักในธิเบต แล้วแผ่ขยายไปยังประเทศเนปาล มองโกเลีย และได้ขึ้นหยั่งมั่งคั่งในประเทศจีน จากที่นี้ก็ได้อะเข้าไปในเกาหลีและส่งผ่านไปยังประเทศญี่ปุ่นโดยใช้เส้นทางผ่านทะเล พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปยังชวา และได้เจริญรุ่งเรืองในสุมาตราระหว่างสมัยราชวงศ์ศรีวิชัย ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงได้แผ่ขยายปกคลุมออกไปนอกอาณาจักรของประเทศอินเดียและได้กลายเป็นศาสนาของโลกศาสนาหนึ่ง

ประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาไม่สามารถจะแยกตัวเองให้อิสระจากประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมตะวันออก และสังคมของชาวตะวันออกได้เลย ในบรรดาอิทธิพลทั้งหมดที่ได้หล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมเอเชีย นั้น พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลงไปลึกที่สุดหลักและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้สร้างสีสันให้แก่ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนชาวตะวันออกมาเป็นเวลานานกว่า 2500 ปี

ผลกระทบจากพระพุทธศาสนาอันมีต่อโลกตะวันตก ก็ได้มีมาตั้งแต่ระยะเวลาก่อนคริสตศักราช ความจำกัดของหน้ากระดาษทำให้ไม่สามารถจะกล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ได้อย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม ชาวยุโรปได้เห็นผ่านตาเกี่ยวกับพระพุทธ

especially Christian missionaries, sailed to the East from the 16th century onward. From these missionaries we cannot expect unbiased and authentic versions of the clear-worded expositions of the Buddha. This is abundantly clear from the writings on Buddhism of these missionaries of the past. It must, however, be mentioned that some Christian missionaries made valuable contributions to the knowledge of Buddhism in the 19th and early 20th centuries.

The earliest knowledge of Buddhism came to England, Germany and other countries of Europe through Buddhist books and not through missions. Books were the mission. The earnest study of Buddhism, and its gradual spread in the West really began in the early 19th century. A few eminent scholars studied Buddhism and Indian thought, and wrote learned books on the history and doctrine of Buddhism in several European languages. These publications, notably those of the French orientalist, Eugene Burnout, and of George Turner, were pioneer European studies of Pāli, and

ศาสนาในเมื่อนักท่องเที่ยว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนคริสต์ศาสนาทั้งหลายได้เดินทางมาตะวันออกตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา จากคณะผู้สอนศาสนาเหล่านี้ เราย่อมไม่สามารถคาดหวังที่จะได้รับการแสดงออกด้วยถ้อยคำที่แจ่มกระจ่างในข้อเขียนที่ปราศจากความลำเอียงและอย่างน่าเชื่อถือได้นักเกี่ยวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องนี้เป็นที่ชัดเจนยิ่งจากข้อเขียนต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งนักสอนศาสนาเหล่านี้ได้เขียนไว้ในอดีต แต่อย่างไรก็ดี จะต้องกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า นักสอนคริสต์ศาสนาบางท่านได้มีส่วนเสริมสร้างอย่างมีคุณค่ายิ่งแก่ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาในสมัยศตวรรษที่ 19 และตอนต้นศตวรรษที่ 20

ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเริ่มแรกที่สุดที่ได้มายังประเทศอังกฤษ เยอรมัน และประเทศอื่น ๆ ของยุโรป ก็โดยทางหนังสือพระพุทธศาสนาต่าง ๆ หาใช่โดยทางธรรมทูตไม่ หนังสือนั่นเองได้เป็นธรรมทูต การศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และการแพร่กระจายการศึกษานี้ ในโลกตะวันตกได้เริ่มต้นกันจริงจังในตอนต้นศตวรรษที่ 19 ผู้คงแก่เรียนที่มีชื่อเสียงหลายคนได้ศึกษาพระพุทธศาสนากับแนวความคิดทางอินเดียคดี และได้เขียนหนังสือที่มีค่าแก่การศึกษาเกี่ยวกับประวัติและหลักธรรมของพุทธศาสนาไว้หลายเล่ม เป็นภาษาของชาวยุโรปหลายภาษา เอกสารเหล่านี้โดยเฉพาะที่เด่นมากคือ เอกสารที่เขียนโดยผู้ศึกษาเรื่องของตะวันออกที่เป็นชาวฝรั่งเศสได้แก่ เออร์เชน บูร์นุฟ และ ยอร์ช ทูร์เนอร์ นับว่าเป็น

resulted in a slow but steady increase in Western study of Buddhism and Buddhist culture.

It must be said that England's contribution to the spread of Buddhism and oriental studies is very great. Special mention should be made of the great savant, T. W. Rhys Davids (1843-1922).

His greatest contribution was the founding of the Pali Text Society in 1881. This was an attempt to critically edit and print in Roman characters the Buddhist texts and the commentaries and translate them into English. He also held the chair of Pali and Buddhist literature at London University, and was responsible for founding the London School of Oriental Studies. Had it not been for the Pali Text Society, Theravada Buddhism would not have been so widely known, particularly in the Western world.

When we speak of Buddhism in Germany we must give the credit to Germans themselves for introducing Buddhism to Germany from Buddhist lands. As in the case of Britain it was in the early 19th century that Germany became

เอกสารบุกเบิกของชาวยุโรปเกี่ยวกับภาษาบาลี และเป็นผลให้มีการศึกษาถึงเรื่องพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนากันเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ แต่มั่นคง

ขอกล่าวเน้นว่า ประเทศอังกฤษได้มีส่วนสำคัญยิ่งในการแพร่ขยายพุทธศาสนาและการศึกษาเกี่ยวกับโลกตะวันออก เมธีผู้ยิ่งใหญ่ที่ควรจะกล่าวนามถึงเป็นพิเศษก็คือ ที.ดับบลิว.ริส เดวิดส์ (1843 - 1922)

เรื่องที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่เขาได้กระทำไว้ก็คือ การเริ่มก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ (บาลีเท็กซ์ โซไซเอตี้) ขึ้นในปี 1881 งานนี้ก็ได้ออกความพยายามในการตรวจชำระอย่างพิถีพิถันและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก และอรรถกถาต่าง ๆ ด้วยตัวอักษรโรมัน(อังกฤษ) และแปลเป็นภาษาอังกฤษ ท่านผู้นี้ได้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ในวรรณกรรมทางภาษาบาลีและทางพระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยลอนดอนด้วย และเป็นผู้รับผิดชอบในการก่อตั้งวิทยาลัยแห่งการศึกษาเรื่องตะวันออกแห่งกรุงลอนดอน ถ้าหากไม่ใช่เพราะสมาคมบาลีปกรณ์นี้แล้ว พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทก็คงไม่ได้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางเช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกตะวันตก

เมื่อกล่าวถึงพุทธศาสนาในประเทศเยอรมันแล้ว เราจะต้องให้เกียรติแก่ชาวเยอรมันเองที่ได้นำพระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศเยอรมันจากดินแดนชาวพุทธ เช่นเดียวกับกรณีของประเทศอังกฤษ ตกในราวต้นศตวรรษที่ 19 ประเทศเยอรมันจึงเริ่มรู้จักเอกสารที่น่าเชื่อถือ

aware of the more reliable versions of Buddhism through publications by German, French and English indologists. The first German translation of the Dhammapada by the noted indologist Albert Weber appeared in 1860, and this was the first rendering of it into a modern Western language.

Oldenberg, Karl E. Neuman, Max Muller, Wilhelm Geiger, Kurt Schmidt, George Grimm, Kurt Seidenstucker, Von Glasenapp, Waldschmidt Winternitz and the Ven. Nyanatiloka are some of the tireless workers who translated Buddhist works and wrote books on Buddhism stimulating many to study the Buddha's teaching. Thus the interest in Buddhism kindled by the English, German, French and other orientalisists spread throughout Europe and America, and as a result, the study of Buddhism and Buddhist scholarship was continued by a learned body of indologists and orientalisists.

In the United States of America in the late 19th century the Harvard Oriental Series was founded by Charles Rockwell Lanman and his pupil Henry Clarke Warren in

ได้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากหนังสือที่เขียนโดย นักอินเดียนวิทยา ซึ่งเป็นชาวเยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ คำแปลของธรรมบท เป็นภาษาเยอรมันครั้งแรกโดย นักอินเดียนวิทยาชื่อ อัลเบิร์ต เวเบอร์ ได้ปรากฏมีขึ้นในปี 1860 และครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกที่ทำเอกสารนี้เป็นภาษาตะวันตกในยุคใหม่

โอดเดนแบร์ก, คาร์ล อี. นอยมาน, แมกซ์ มุลเลอร์, วิลเฮล์ม ไกเกอร์, เคิร์ท ชมิดท์, ชอร์ช กริม, เคิร์ท ไชเคนสตัดเกอร์, ฟอน กลาสเซแนพฟ์, วอลด์ชมิดท์ วินเตอร์นิทซ์ และพระคุณเจ้า ญาณติโลกเถระ เป็นผู้ที่พากเพียรอย่างไร้รู้จักเหน็ดเหนื่อยทำการแปลเอกสารทางพระพุทธศาสนา และเขียนหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาขึ้น อันไปกระตุ้นคนเป็นจำนวนมากให้ศึกษาคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ ความสนใจในพระพุทธศาสนา ที่ได้ถูกจุดขึ้นโดย ชาวอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส และ ผู้ศึกษาวิชาเกี่ยวกับตะวันออกทั้งหลายจึงได้แพร่กระจายไปทั่วยุโรป และ อเมริกา และผลสืบต่อจากนี้ก็ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนา และ ความเป็นผู้คงแก่เรียนในทางพระพุทธศาสนาได้สืบทอดต่อไป โดยองค์กรอันคงแก่เรียนของนักอินเดียนวิทยา และผู้ศึกษาวิชาเกี่ยวกับตะวันออกทั้งหลาย

ในสหรัฐอเมริกา เมื่อตอนปลายศตวรรษที่ 19 ชาลส์ รอกเวลล์ แลนแมน และลูกศิษย์ของเขา คือ เฮนรี คล้าก วอร์เรน ได้ก่อตั้งหนังสือชุดตะวันออกของฮาร์วาร์ดขึ้น เพื่อกระตุ้นความสนใจ

order to interest the West more in the ancient wisdom of the East, and to bring about mutual understanding between the two spheres.

In this series several Buddhist books have been translated from the Pali into English, and nearly half of the work is included in the Harvard classics. Mention also should be made of the late Professor Edgerton of Yale University who made a valuable contribution to Sanskrit Buddhist studies through his *Buddhist Hybrid Sanskrit Dictionary, Reader and Grammar*, published in 1953, and Dwight Goddard, an American Buddhist, who compiled what he termed a "*Buddhist Bible*."

The first Buddhist mission to England came on April 23rd 1908 led by none other than the Ven. Ananda Metteyya, an English bhikkhu formerly known as Charles Henry Allen Bennet who devoted his life to the cause of Buddhism. He was assisted by a body of scholars and enthusiastic supporters

It could be said with confidence that the introduction of Buddhism to the U.S.A. occurred at the World's Parliament of Religions held in the city of Chicago in 1893 at which the late Anagarika Dharmapala of Ceylon, a close col-

แก่ชาวตะวันตกให้มากขึ้นในเรื่อง คติธรรมโบราณของโลกตะวันออก และเพื่อนำมาซึ่งความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างซีกโลกทั้งสองนี้

ในหนังสือชุดดังกล่าวนี้ หนังสือพุทธศาสนาหลายเล่มได้รับการแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาอังกฤษ และเกือบครึ่งหนึ่งของงานแปลนี้ได้รวมอยู่ในวรรณกรรมยอดเยี่ยมของฮาร์วาร์ด เราน่าจะกล่าวด้วยถึงศาสตราจารย์ เอคเกอร์ตัน ผู้ล่วงลับไปแล้วแห่งมหาวิทยาลัยเยล ผู้ซึ่งได้มอบสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งให้แก่การศึกษาพุทธศาสนา และภาษาสันสกฤตจากหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสนาผสมสันสกฤตแบบสอนอ่านและไวยากรณ์(สันสกฤต) ซึ่งได้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี 1953 และ คิวท์ กอดดาร์ด พุทธศาสนิกชนชาวอเมริกันซึ่งได้รวบรวมทำหนังสือที่เขาตั้งชื่อว่า "คัมภีร์พุทธศาสนา"

คณะธรรมทูตทางพุทธศาสนาคณะแรกที่ไปยังประเทศอังกฤษได้ไปถึงในวันที่ 23 เมษายน ปีคริสตศักราช 1908 ภายใต้การนำของมิไซโครอันจากท่านพระภิกษุ อานันทะ เมตเตยยะ พระภิกษุชาติอังกฤษซึ่งมีชื่อเดิมว่า ชาลส์ เฮนรี แอลเลน เบนเนท ซึ่งเป็นผู้ได้อุทิศชีวิตของตนแด่อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ท่านได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มผู้คงแก่เรียน และผู้ที่มีศรัทธาแรงกล้าทั้งหลาย

เราสามารถกล่าวด้วยความเชื่อมั่นว่า การนำพระพุทธศาสนาไปสู่สหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกนั้น ได้เกิดขึ้นจาก การประชุมสภาศาสนาแห่งโลกที่จัดขึ้น ณ เมืองชิคาโก ในปี 1893 ณ ที่นั้น อนาคตริกะ

laborator of Colonel Olcott, represented Buddhism. During this time, it is said that a Japanese mission for the first time arrived in San Francisco, and commenced Buddhist activities there.

A careful survey of the history of Buddhism in the West reveals that Buddhism has been in the hands of a few scholars who were dealing with this "living religion" from a purely academic standpoint. Conditions have now changed, and Buddhism seems to have taken a new turn. As more Buddhist literature has become available in the West, and as Buddhist missions from time to time have in a modest way acquainted the people of the West with the teachings of the Buddha, Europeans and Americans have come to understand that Buddhism is not only a mere doctrinal system, but a way of life—a way of moral, spiritual and intellectual training leading to complete freedom of mind—an inexhaustible storehouse of knowledge, the religious foundation for a civilization of international importance. We must not, however, forget that this new turn is largely due to the selfless

ธรรมปาละ แห่งประเทศศรีลังกา ผู้เป็นเพื่อนร่วมกิจกรรมอันสนิทสนมของพันเอก ออลคอร์ท ได้เป็นผู้แทนของชาวพุทธ ในระยะเวลาเดียวกันนี้ได้กล่าวกันว่า ได้มีคณะธรรมทูตชาวญี่ปุ่นได้มาถึงเมืองซานฟรานซิสโกเป็นครั้งแรก และได้เริ่มตั้งต้นกิจกรรมทางพุทธศาสนาขึ้นที่นั่น

จากการตรวจสอบประวัติพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกอย่างถี่ถ้วนก็ได้ทราบว่าพระพุทธศาสนาได้อยู่ในมือของผู้คงแก่เรียนเพียงไม่กี่คน ซึ่งได้ดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่อง “ศาสนาอันอมตะ” นี้ด้วยความสนใจในแง่วิชาการอย่างบริสุทธิ์ ภาวะการณ์ต่าง ๆ เดียวนี้ได้เปลี่ยนไปแล้ว และพระพุทธศาสนารู้สึกว่าได้เลี้ยวหันไปในทิศทางใหม่ ในขณะที่เอกสารหลักฐานทางพระพุทธศาสนาได้กลับมีมากยิ่งขึ้น และในขณะที่ธรรมทูตทางพระพุทธศาสนาได้ทำให้ประชาชนในโลกตะวันตกมีความมุกกุ่นกับคำสั่งสอนขององค์พระผู้มีพระภาคเป็นครั้งเป็นคราวด้วยวิธีการที่สงบเสงี่ยม ชาวยุโรปและชาวอเมริกันก็ได้มีความเข้าใจเกิดขึ้นแล้วว่า พระพุทธศาสนาหาได้เป็นเพียงแต่ระบบหลักคำสอนทางศาสนาเท่านั้นไม่ แต่ได้เป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่ง... วิถีทางของจริยธรรม ความรู้สึกนึกคิด และการอบรมทางปัญญาอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นของจิตใจอย่างสมบูรณ์... เป็นคลังแห่งความรู้ที่ไม่รู้จักหมดสิ้น เป็นรากฐานทางศาสนาสำหรับอารยธรรมซึ่งมีความสำคัญในโลก แต่อย่างไรก็ตาม เราจะต้องไม่ลืมว่า การเลี้ยวครั้งใหม่นี้ส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากความอดสาหะวิริยะ โดยไม่คำนึงถึงตัวเอง

labours of the scholars of the last hundred years.

Many changes have taken place in the West in the recent past. There is a growing interest in Buddhism, both Theravada and Mahayana. Scores of Buddhist Societies, Centres and groups and several viharas or as they are generally called in America, "Buddhist Churches", have been founded. Books of all types and sizes on different aspects of Buddhism, authoritative or otherwise, and many Buddhist journals and periodicals have appeared in their thousands. Buddhist literature, now as in the past, has been a great asset to the spread of Buddhism in the Western world. The *Buddhist Publication Society* of Kandy, Sri Lanka, has done a signal service by distributing over two million booklets to 85 countries during the last twenty years. '*World Buddhism*' (the international Buddhist news magazine printed in Sri Lanka) with its news of the Buddhist world, articles on both the Theravada and Mahayana, and reviews of Buddhist books, has become popular especially in the West.

ของผู้คงแก่เรียนทั้งหลาย ที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงระยะเวลาร้อยปีที่
ผ่านมา

ในระยะเวลาที่ผ่านมาเร็ว ๆ นี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลาย
ลักษณะเกิดขึ้นในโลกตะวันตก ได้มีความสนใจในพระพุทธศาสนา
ทั้งด้านเถรวาทและมหายานเพิ่มมากขึ้น ได้มีการจัดตั้งพุทธ
สมาคม ศูนย์และกลุ่มพุทธศาสนิกชนขึ้นมากมายหลายสิบแห่ง
และได้มีการสร้างพุทธวิหาร หรือที่เรียกกันทั่วไปในอเมริกาว่า
“โบสถ์พุทธศาสนา” ขึ้นหลายแห่ง ได้มีหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา
ในด้านต่าง ๆ สารพัดชนิดและขนาดทั้งที่มีหลักฐานน่าเชื่อถือ
ได้ และในลักษณะตรงกันข้าม ตลอดจนวารสาร และนิตยสารทาง
พุทธศาสนาหลายชนิด จัดพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนพัน ๆ เอกสารต่าง ๆ
ทางพุทธศาสนาในขณะนี้ได้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการแพร่ขยายของ
พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก เช่นเดียวกับที่ได้เป็นมาแล้วใน
อดีต สมาคมเอกสารทางพุทธศาสนาของเมืองแคนดี ประเทศศรีลังกา
ได้ให้บริการอย่างดีเยี่ยม โดยได้แจกจ่ายหนังสือเล่มเล็ก ๆ
ไปยัง 85 ประเทศในช่วงระยะเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมา นิตยสาร พุทธ
ศาสนาแห่งโลก (นิตยสารข่าวเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั่วโลก พิมพ์
ที่ประเทศศรีลังกา) ซึ่งมีข่าวเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาท
และมหายาน และบทวิจารณ์หนังสือพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้เป็นที่
นิยมกันแพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกตะวันตก

It can be said that Buddhism has secured a home in England and Germany. The Viharas, Meditation Centres and the Buddhist Societies have played an important role in the slow but steady dissemination of Buddhism in these two countries. Many books on Buddhism, a large number in paperbacks, which have a great demand, have contributed largely towards the spread of Buddhism to Europe and Asia.

Buddhism has now penetrated to Scandinavian countries, too, though on a small scale. In almost all the countries in the West there are Buddhist societies or groups for the study of Buddhism and its culture.

When speaking of Buddhism in the Western world one would also like to mention Australia though strictly speaking the Western world does not include Australia. The Buddha's teachings penetrated to this country comparatively in recent times. At present there are only a few hundred Buddhists there. The Buddhist Federation of Australia takes in its f the branch societies in Sydney, Melbourne, and Brisbane.

เราสามารถกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาได้ตั้งมั่นแล้วในประเทศอังกฤษและเยอรมัน วิหาร ศูนย์ปฏิบัติกรรมฐาน และพุทธสมาคมต่าง ๆ ได้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการแพร่ขยายพุทธศาสนาอย่างช้า ๆ แต่มั่นคงในประเทศทั้งสองนี้ หนังสือพุทธศาสนามากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนังสือปกอ่อนซึ่งอยู่ในความต้องการเป็นจำนวนมาก ได้ส่งผลเป็นอย่างดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปและเอเชีย

พระพุทธศาสนาเดี่ยวนี้อาจจะเข้าไปในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวียด้วย ถึงแม้จะยังอยู่ในขอบเขตที่เล็กอยู่ก็ตาม ในเกือบทุกประเทศในโลกตะวันตกได้มีพุทธสมาคม หรือกลุ่มพุทธศาสนิกชนต่าง ๆ เพื่อศึกษาถึงเรื่องพุทธศาสนา และวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา

เมื่อพูดถึง พุทธศาสนาในโลกตะวันตก เราก็ควรจะได้กล่าวถึงประเทศออสเตรเลียด้วย ถึงแม้ว่าถ้ากล่าวอย่างเคร่งครัดแล้วโลกตะวันตกหาได้รวมประเทศออสเตรเลียไว้ด้วยไม่ก็ตาม กล่าวโดยเปรียบเทียบแล้ว พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพิ่งเริ่มจะเข้าไปในประเทศนี้เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ในปัจจุบันได้มีพุทธศาสนิกชนอยู่ในประเทศนั้นเพียงไม่กี่ร้อยคนเท่านั้น สหพันธ์ทางพุทธศาสนาแห่งประเทศออสเตรเลีย ได้มีสาขาสมาคมต่าง ๆ เป็นสมาชิกอยู่ในเมือง ซิดนีย์ เมลเบิร์น และบริสเบน

In all these countries it is with difficulty and hardship that Buddhist activities are kept alive, and the few tireless and energetic workers deserve a word of praise for their genuine effort and unabated enthusiasm.

Finally it must be said that in the United States, unlike in other countries, there are Departments for the History of Religion in most of the universities and colleges where Buddhism is one of the subjects of study, and in Wisconsin University there is even a chair for Buddhism. Most of the students study Buddhism and other world religions from an academical point of view, and to understand better the religious and cultural background of the people in the East. Many Europeans and Americans, however, are personally interested in Buddhism. They have realized that Buddhism is a 'warmer' teaching than they thought it to be. The freedom of thought and expression stressed in Buddhism, its call to the

ในประเทศเหล่านี้ทั้งหมด การที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาสามารถดำรงชีพอยู่ได้นั้น เป็นเรื่องที่แสนยากและลำบากลำบากเป็นอย่างยิ่ง และท่านที่ได้ดำเนินการอยู่อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และด้วยความอดสาหะวิริยะเป็นอย่างยิ่งเพียงไม่กี่คนนั้น สมควรที่จะได้รับคำชมเชยเป็นอย่างยิ่งถึงความเพียรพยายามอย่างแท้จริง และความกระตือรือร้นอันไม่เสื่อมถอยของท่าน

ท้ายที่สุดนี้ จะต้องขอกล่าวไว้ด้วยว่าในสหรัฐอเมริกา นั้นไม่เหมือนกับประเทศอื่น ๆ ได้มีคณะประวัติศาสตร์ศาสนาอยู่ด้วยในมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยเกือบทั้งหมด วิชาหนึ่งที่ทำการสอนอยู่ในขณะนี้ก็คือ พระพุทธศาสนา และในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ยังได้มีตำแหน่งศาสตราจารย์ทางด้านพระพุทธศาสนาอยู่ด้วย นักศึกษาส่วนมากที่สุดได้ศึกษาพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ ของโลกจากแง่ที่ชนะทางวิชาการ และเพื่อเข้าใจถึงศาสนาและภูมิหลังทางวัฒนธรรมของประชาชนในโลกตะวันออกให้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ชาวยุโรปและอเมริกันเป็นจำนวนมากได้มีความสนใจเป็นส่วนตัวต่อพระพุทธศาสนา เขาเหล่านี้ได้ตระหนักแล้วว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นคำสั่งสอนที่ “อบอุ่น” ยิ่งกว่าที่เขาเคยคิด ความมีอิสระทางความคิด และในการแสดงออกซึ่งได้รับการเน้นหนักใน

inquirer to investigate and not merely to believe, and the non-theocentric conception of Buddhism fascinate the deep thinkers in the West.

The message of the Buddha delivered to five ascetics 2,500 years back has now penetrated to the remotest corners of the world, and the demand for better and deeper understanding of its meaning is great.

พระพุทธศาสนา คำเรียกร้องให้ผู้ปรารถนาจะได้ตาม ได้เข้ามาสอบสวนเองโดยไม่ใช่เพียงสักแต่เชื่อเอาง่าย ๆ และหลักคิดที่ไม่มีพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ชวนให้ตรึงใจแก่นักคิดที่ชอบคิดอย่างลึกซึ้งในโลกตะวันตกมาก

พระปฐมเทศนาขององค์พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์เมื่อ 2500 ปีก่อนโน้น บัดนี้ได้เจาะเข้าไปยังจุดต่าง ๆ ที่ไกลแสนไกลในโลกนี้ และความต้องการที่จะเข้าใจความหมายของเทศนານี้ให้แจ่มชัดขึ้น และลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น นับว่าใหญ่หลวงนัก

NOTES

1. Dr. K. N. Jayatilleke, "Religion and Science", Wheel No.3, Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka.
2. Rider and Company, London, 1964.
3. Majjhima Nikaya, Sutta No.36.
4. Majjhima, No.26.
5. Vinaya, i.p. 10; Samyutta Nikaya, v. 420.
6. Samyutta, iii.138.
7. Digha Nikaya, Parinibbana Sutta, No.16.
8. Dhammapada, 160.
9. Majjhima, No.38.
10. Dhammapada, 276.
11. Digha, No.16.
12. Anguttara Nikaya, 1.
13. Digha, No.16.
14. Anguttara, 1. 188, Sutta 65.
15. Majjhima. No.47.
16. Jnanasara-samuccaay, 31.
17. The Shorter Oxford Eng. Dict. 1965, under the word "religion".
18. Samyutta, v. 437.
19. Vinaya Mahavagga.
20. Anguttara, ii. 48.

21. Samyutta, v. 437.
22. Anguttara, i. 80.
23. Samyutta. v. 421.
24. Dhammapada, 183.
25. Sutta-Nipata, 558; Thera-Gatha, 828.
26. Anguttara, iii.
27. Majjhima, No. 135.
28. Samyutta, i.227; The Kindred Sayings, I. p.293.
29. Anguttara, ii. 177.
30. Dhammapada, 347.
31. Dhammapada, 33.
32. Dhammapada, 239.
33. H. Fielding Hall, "The Soul of a People", London, 1922, p. 77.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์
๙๔๗ ถ. อรุณอมรินทร์ เขต บางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๐๐
โทร. ๔๑๑-๑๕๒๓, ๔๑๒-๖๕๕๒
นายธีระ เขียวศิษฐ์อาภรณ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

หากผู้บริหารประเทศ นัก
ธุรกิจ และนักการเมือง มีและ
ใช้ คุณธรรม และจริยธรรม
ย่อมจะนำไปสู่บ้านเมืองรุ่งเรือง
และประชาชนสุขสันต์